

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 25.

Lördagen den 17 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 10 och den 13 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 385, i anledning av väckt motion om undantagande från preskription av rätt till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen;

nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.;

nr 387, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser rörande gäldandet av viss ersättning till ägodelningsnämndemän;

nr 391, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg å ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m.;

nr 394, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor; samt

nr 395, i anledning av väckt motion om viss ändring i bestämmelserna rörande arbets- och vilotid för automobilförare i yrkesmässig trafik.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 388, i anledning av väckta motioner om skärpning av straffansvaret för illegal vadhållning (s. k. bookmakeri);

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 56 §§ utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344); samt

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets memorial nr 2, angående ersättning till dess tjänstemän; statsutskottets utlåtanden:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

ställning om åtgärder beträffande statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram- och statens alkoholistanstalt därstädes;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande m. m. av anstalter för bildbara sinnesslöa;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till utbildning av ökat antal barnmorskor;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till kontrollstyrelsen;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa nya kraftstationer m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till Norrbottens järnverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige jämte i ämnet väckt motion;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av vissa ammunitionsförråd m. m.;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av krigsavlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabatter å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 207, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av matematisk-naturvetenskaplig forskning;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 209, i anledning av väckta motioner angående åtgärder i syfte att befordra en förläggning av industriell verksamhet och hantverk till andra platser i landet än storstäderna; samt

nr 210, i anledning av väckta motioner angående löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.;

nr 63, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt städerskan vid riksbankens avdelningskontor i Norrköping Amanda Gustava Schedin, född Blomberg;

nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken;

nr 65, angående regleringen för budgetåret 1944/45 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

nr 66, i anledning av väckta motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner;

nr 67, i anledning av väckta motioner om utsträckt rätt till fyllnadspension för vissa tjänstemän och arbetare vid statens järnvägar; samt

nr 68, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändring i vissa delar av reglementet för riksgäldskontoret;

andra lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 60, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 50 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.;

nr 62, i anledning av väckt motion angående revision av åborättslagen;

nr 63, i anledning av väckta motioner om beredande av ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål;

nr 64, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 65, i anledning av väckta motioner om utredning angående statens skyldighet att giva ersättning vid intrång i enskildas äganderätt och ekonomiska frihet;

nr 66, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder mot vanhävd av jordbruk;

nr 67, i anledning av väckta motioner om förenkling av det rättsliga förfarandet vid förvärv av tillskottsjord till mindre jordbruk; samt

nr 68, i anledning av väckta motioner om lagstiftning till förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer, om ändringar i gällande lagstiftning angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, om lagstiftning till förhindrande av sammanslagning av bärig brukningsdel med annan, m. m.;

första särskilda utskottets memorial nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av delgivning av ett av andra kammaren fattat beslut rörande landsbygdens befolkningsfråga m. m.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 20 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 14 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset jämte i ämnet väckta motioner;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av bränsleförsörjningen;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till Marinen: Understöd åt föreningar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iståndsättande av vissa kasernetablissemang i Stockholm m. m.; samt

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av örlogsvarven.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsvårdens befrämjande m. m.;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens högre skogsskola; samt

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av veterinärinrättningen i Skara m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets memorial nr 2, statsutskottets utlåtanden nr 187—210, bankoutskottets utlåtanden nr 59 och 63—68, andra lagutskottets memorial nr 60 och utlåtanden nr 61—68, första särskilda utskottets memorial nr 3, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde första särskilda utskottets memorial nr 3 skulle uppföras näst efter bankoutskottets utlåtande nr 68 samt andra lagutskottets utlåtande nr 64 näst före samma utskotts utlåtande nr 62.

Anmäldes och bordlades andra särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 21 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

*Om översyn
av reglerna
ang. offentlig-
het vid dom-
stolarna.*

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Holmbäck* till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställt en så lydande fråga: »Ämnar herr statsrådet, efter de upplysningar, som givits i den i pressen refererade skrivelsen från pressnämnden angående rättegången mot redaktören Ödegård, låta verkställa en översyn av gällande regler angående offentlighet vid domstolarna?»

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Bergquist**, som meddelat, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Holmbäcks* berörda fråga, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr *Holmbäck* har till mig riktat en fråga, huruvida jag, efter de upplysningar som givits i den i pressen refererade skrivelsen från pressnämnden angående rättegången mot redaktören Ödegård, ämnar låta verkställa en översyn av gällande regler angående offentlighet vid domstolarna.

Jag vill till en början erinra att reglerna om offentlighet vid domstolarna redan tidigare under detta år varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. I anledning av väckta motioner har riksdagen nämligen i skrivelse den 17 maj 1944 (nr 284) anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående tillämpningen av gällande bestämmelser om offentlighet vid domstolarna i mål av den i motionerna avsedda beskaffenhet — väsentligen spionerimål — ävensom angående rätt för part att föra särskild talan mot beslut, varigenom domstol förordnat om måls handläggning inom stängda dörrar, samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Inom det område, som riksdagens skrivelse berör, nämligen reglerna för offentlighet och sekretess i statsverksamheten, pågår sedan någon tid utredning, låt vara från en annan praktisk synvinkel än den, varom i skrivelsen närmast är fråga. Min företrädare i ämbetet utverkade nämligen på sin tid Kungl. Maj:ts bemyndigande att låta verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet. Denna utredning skulle enligt direktiven tjäna som grundval för överväganden huruvida och i vad mån åtgärder kunde anses erforderliga för att åstadkomma en praxis, som tillgodosåge kravet på en så vidsträckt offentlighet som möjligt utan att andra berättigade intressen trädde för nära. Efter att ha vilat någon tid återupptogs arbetet vid årsskiftet 1943—44.

Uppenbarligen sammanhånga de utredningsönskemål, som riksdagen nyligen uttalat, nära med den berörda sakkunnigutredningen. Avsikten har också varit, att utredningsmännen vid sitt arbete skulle ägna uppmärksamhet även åt reglerna om offentlighet vid domstolarna. Jag har därför till de sakkunniga överlämnat riksdagens framställning att vid det fortsatta arbetet övervägas och beaktas. Den översyn av nyssnämnda regler, som herr *Holmbäck* genom sin fråga torde ha velat påkalla, kommer alltså att äga rum.

Vad särskilt angår rättegången mot redaktören Ödegård har jag inhämtat, att justitieombudsmannen i anledning av pressnämndens skrivelse infortrat yttrande från vederbörande avdelning av Stockholms rådhusrätt. Sådant ytt-

Om översyn av reglerna ang. offentlighet vid domstolarna. (Forts.)

rande har ännu ej inkommit, och innan justitieombudsmannen avslutat sin undersökning torde det vara för tidigt att fälla något omdöme om det aktuella fallet. Jag vill emellertid påpeka att det passerade redan i ett avseende för-
anlett ändrad praxis. Statens informationsstyrelse har nämligen efter sam-
råd med mig givit ändrad lydelse åt en punkt i de principer för angivande
av namn och nationalitet i samband med mål angående spioneri och olovlig
underrättelseverksamhet som meddelades den 30 mars 1944. Den åsyftade
punkten lyder i sitt ändrade skick:

»Om den häktade är medborgare i ockuperat land och verksamheten varit
riktad mot ockupationsmakten eller därmed förbunden makt eller därmed jäm-
förliga omständigheter föreligga, offentliggöres av humanitära skäl varken
namn eller nationalitet beträffande den häktade.»

Ehuru domstolarna givetvis icke äro bundna av informationsstyrelsens an-
visningar, komma dessa av naturliga skäl att återverka på domstolarnas
praxis i nu förevarande hänseende.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Jag får till justitieministern framföra min
tacksamhet för svaret på min fråga.

Såsom justitieministern erinrade, är det blott halvannan månad sedan frå-
gan om offentligheten vid underdomstolarna var föremål för debatt i riks-
dagen och även föranledde en riksdagsskrivelse. Den fråga, som då behand-
lades, var emellertid delvis en annan än den som nu föreligger. Då gällde det
nämligen, huruvida man i större omfattning än som kunde vara nödvändigt
hemlighöll förhandlingar vid domstolarna. Den fråga som här föreligger är,
huruvida den svenska lagen överhuvud taget medger, att existensen av rätte-
gångar och det förhållandet, att personer bli dömda enligt svensk lag, un-
dandrages offentligheten. Det spörsmålet har uppenbarligen i visst fall be-
svarats med ja, och det förhållandet, att den svenska lagen medger en sådan
tolkning, anser jag vara så pass uppseendeväckande, att jag tillåtit mig att
ställa denna fråga till justitieministern.

Jag ber att få uttrycka min glädje över innehållet i det svar jag fått, att
vissa åtgärder redan ha vidtagits. Jag hoppas att i enlighet med riksdagens
uttryckliga önskan en revision av reglerna om offentlighet vid domstolarna
måtte äga rum, så att i varje fall det spörsmål, som här är uppe, nämligen
huruvida enligt svensk lagstiftning själva existensen av rättegångar och do-
mar kan hållas hemlig, för framtiden säkert skall kunna besvaras med ett nej.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag, m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en
gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till av-
görande.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande
hemställt.

Anmäldes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr
403, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
civilförsvarslag, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställen
i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets memorial nr 2, angående ersättning till dess tjänstemän, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om åtgärder beträffande statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona och statens alkoholistanstalt därstädes;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande m. m. av anstalter för bildbara sinnesslöa; samt

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till utbildning av ökat antal barnmorskor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
kontrollstyrelsen.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till kontrollstyrelsen.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 243, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 10 mars 1944, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning och avlöningsstat för kontrollstyrelsen, avlöningsstaten att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45, dels ock under rubriken Kontrollstyrelsen för nämnda budgetår såsom förslagsanslag anvisa till Avlöningar 429 500 kronor, till Omkostnader 69 000 kronor, till Kontroll å tillverkningsavgifter 250 000 kronor och till Granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning 78 500 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag byggde på den förutsättningen, att en i särskild proposition (nr 241) föreslagen sammanslagning av de fem allmänna restaurangbolagen skulle komma till stånd. Sedan frågan härom på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut förfallit, hade i en inom finansdepartementet den 27 maj 1944 upprättad, till statsutskottet ingiven promemoria angående kontrollstyrelsens avlönings- och omkostnadsanslag angivits de jämkningar i Kungl. Maj:ts förslag, som utgången av frågan om restaurangbolagen ansetts böra föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

- I) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för kontrollstyrelsen;
- II) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för kontrollstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;
- III) för budgetåret 1944/45 under sjunde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

- a) till Kontrollstyrelsen: Avlöningar 454 000 kronor,
- b) till Kontrollstyrelsen: Omkostnader 72 000 kronor,

Anslag till kontrollstyrelsen. (Forts.)

- c) till Kontrollstyrelsen: Kontroll å tillverkningsavgifter 250 000 kronor;
d) till Kontrollstyrelsen: Granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning 78 500 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Johan Nilsson* i Malmö, som dock ej antytt sin mening.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! Efter de ökade arbetsuppgifter, som under senare åren förts över på kontrollstyrelsen, hade troligen många väntat en i vissa avseenden något annorlunda löneplan än den som här föreligger. Tredje avdelningen inom statsutskottet, vilken haft att förbereda detta ärende, har inte vågat sig på att föreslå någon ändring av vad den kungl. propositionen innehåller, ehuru man, såsom det heter i utlåtandet, uppmärksammat att Kungl. Maj:t iakttagit stor återhållsamhet beträffande t. ex. inrättandet av ordinarie tjänster. Proportionen mellan de ordinarie och icke ordinarie tjänsterna i vissa lägre grader anses icke vara tillfredsställande. Utskottet förklarar sig »dock icke berett att i detta hänseende förorda jämkning av Kungl. Maj:ts förslag, men förutsätter, att ifrågakvarande spörsmål göres till föremål för fortsatta överbåganden». Man hoppas i det avseendet på en omprövning genom de sakkunniga, som i mars månad detta år tillsattes av departementschefen för utredning av anställningsförhållandena.

Det synes emellertid, som om jämkningar från lägre till högre grad hade varit önskliga även på en del andra punkter i löneplanen, för att inte förbigå chefen för verket. Mig veterligt förekommer i intet annat av statens verk det förhållandet, att vissa under chefen lydande tjänstemän ha avsevärt högre lön än denne själv. Ett dylikt förhållande synes mig i den alltmåra vittomfattande verksamhetens intresse böra avhjälpas.

Såsom saken nu ligger till, var det lönlöst att vid sidan av utskottets förslag föra fram ett säryrkande. Jag har i stället, herr talman, måst nöja mig med att anteckna en blank reservation, samtidigt som jag förutsätter, att en verklig omprövning av dessa lönefrågor kommer till stånd liksom också en omprövning av de olika tjänsterna i förhållande till varandra.

Det vore säkerligen till gagn för kontrollstyrelsens verksamhet, den administrativa såväl som den sociala, om detta verk och dess tjänstemän komme in under mera ordinära förhållanden. Det sociala intresset, för att inte nämna uppgiften att åstadkomma en förbättrad folknykterhet i landet, skulle utan tvivel vinna på att verket i fråga sluppe att ständigt utgöra ett föremål för de reformkrav, som man från olika håll synes ha benägenhet att höja. Verket har hittills knappast haft tillfälle att skaffa sig erfarenhet av en efter långa och vidlyftiga utredningar tillkommen reform, förrän kraven på nya förändringar dyka upp.

Herr talman! I det nuvarande läget har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa nya kraftstationer m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
vissa nya
kraftstationer
m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 93, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikations-

Anslag till kontrollstyrelsen. (Forts.)

ärenden för den 11 februari 1944, föreslagit riksdagen att, utom annat, för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubrik Statens affärsverksfonder, Statens vattenfallsverk, anvisa följande investeringsanslag, nämligen till

Kraftstation vid Nämforsen	7 000 000 kronor,
Kraftstation vid Forsmoforsen	2 000 000 » ,
Regleringsåtgärder i Ångermanälvens flodområde	1 000 000 » ,
Tilloppstunnel vid Porjus kraftstation	1 000 000 » .

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förbehållit två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Bergh* m. fl. (I:3) och den andra inom andra kammaren av herr *O. W. Lövgren* m. fl. (II:20), vari hemställdes, att riksdagen på kapitalbudgeten för budgetåret 1944/45 i och för påbörjande av utbyggnad av Harsprånget i Lule älv måtte anvisa ett belopp av 5 000 000 kronor samt att riksdagen även måtte anvisa 5 000 000 kronor till utvidgning av Porjus kraftverk.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på återropade grunder hemställt,

a) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I:3 och II:20 i vad de avsåge Porjus kraftstation, måtte för budgetåret 1944/45 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisa följande investeringsanslag, nämligen till

Kraftstation vid Nämforsen	kronor 7 000 000,
Kraftstation vid Forsmoforsen	» 2 000 000,
Regleringsåtgärder i Ångermanälvens flodområde	» 1 000 000,
Tilloppstunnel vid Porjus kraftstation	» 1 000 000;

b) att motionerna I:3 och II:20, i vad de avsåge en utbyggnad av Harsprånget, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! I en motion, som i andra kammaren väckts av herr Lövgren m. fl. och i denna kammare framburits av mig m. fl., ha vi föreslagit riksdagen att för nästa budgetår anvisa ett belopp av fem miljoner kronor till påbörjande av utbyggnad av Harsprånget i Lule älv och likaledes fem miljoner kronor till utvidgning av Porjus kraftverk. Sedan dessa motioner väckts, har en kungl. proposition framlagts, som innefattar ett förslag om att en miljon kronor skulle anvisas till en ny tilloppstunnel vid Porjus kraftstation, och denna sistnämnda framställning har blivit tillstyrkt av statsutskottet. Beträffande de i våra motioner gjorda yrkandena i fråga om Harsprånget har utskottet efter en motivering, som jag strax återkommer till, föreslagit att dessa spörsmål skulle upptagas till behandling, dels av norrlandsutredningen och dels av vattenfallsstyrelsen, och därtill anknutit den önskan, att utredningsarbetet skall bedrivas med största möjliga skyndsamhet. I fråga om utbyggnaden av Porjus kraftverk anser utskottet, att man för nästa budgetår kan nöja sig med det belopp å en miljon kronor, varom Kungl. Maj:t gjort framställning efter det motionerna väckts.

Om statsutskottet alltså beträffande Harsprånget kommit till ett negativt resultat så till vida, att motionerna ej blivit tillstyrkta i annan mån än att utredning begäres, är utskottets motivering dock så pass fördelaktigt och positivt hållen, att jag inte kan finna utrymme för någon kritik mot utskottets inställning, allt givetvis under förutsättning att vad utskottet säger i sin motivering har en för framtiden förpliktande innebörd. Under den förutsättningen är jag snarare benägen att, med särskild tillfredsställelse, understryka en av de syn-

Anslag till vissa nya kraftstationer m. m. (Forts.)

punkter utskottet anlägger. Kanske bör jag i det sammanhanget i rättvisans intresse förutskicka, att utskottets utlåtande i enlighet med den bekanta lagen om kontrastverkan ter sig särskilt fördelaktigt vid jämförelse med vattenfallsstyrelsens yttrande i ärendet. Det finns ett genomgående drag i vattenfallsstyrelsens kraftförsörjningspolitik, som tämligen korrekt torde kunna karakteriseras så, att man inte skall bygga ut vattenfallen i övre Norrland, förrän man är alldeles säker om avsättning för den sålunda utvunna energien. Ur mycket begränsade ekonomiska synpunkter kan man nog inte klandra den politiken, men när jag gör det medgivandet, vill jag lägga tonvikten på att det är fråga om begränsade ekonomiska synpunkter. Utskottet har i det sammanhanget ett betydligt vidare perspektiv. Det finns också inom affärsvärlden en annan synpunkt, nämligen att man genom produktion skall skapa nya behov. De kammarledamöter, som äro fackmän på området, torde kunna omvittna i vilken omfattning affärslivet animerats just genom att man anlagt denna synpunkt att genom produktion skapa ny efterfrågan. Jag tror för min del, att kanske inte de minsta vinsterna inom affärsvärlden tagits hem just med tillämpning av den politiken. Men utskottet anlägger, som sagt, en vidare synpunkt på denna fråga och framhåller, att en god tillgång på elektrisk energi är en av de viktigaste grundförutsättningarna för utvecklingen av ett rikt näringsliv. Och utskottet tillägger, att dessa allmänna synpunkter alldeles särskilt böra vinna beaktande, när man har att diskutera grundvalen för kraftförsörjningspolitiken i Norrbottens län.

Det finns ett par grundläggande fakta, som jag är angelägen att i detta sammanhang redovisa, därför att jag emellanåt har fått den uppfattningen, att de äro okända även för åtskilliga av våra lagstiftare och därför att man på håll, där de äro kända, så vitt jag förstår inte alltid drar de riktiga slutsatserna av dem.

Det ena faktum är, att Norrbottens län är en i väsentliga hänseenden socialiserad landsända. Av arealen i länet äger staten 48,5 procent, alltså nära hälften. När det sedan gäller att bedöma, hur stor del av värdena i länet som staten äger, är det naturligtvis svårare att ge en exakt uppgift, men jag skulle tro, att relationen därvidlag är ungefär densamma. För var och en som vet, vilka chanser staten har att redan år 1947 öka sina tillgångar på grund av malmavtalet med LKAB, står det klart, att relationen kan ytterligare förändras till statens fördel. Vad beträffar vattenfallen kan man säga, att staten praktiskt taget helt behärskar situationen. Därav följer, att staten icke bara äger en väsentlig del av värdena i länet utan också behärskar nyckelpositionerna inom länets näringsliv på ett sätt, som saknar motstycke i varje annan landsända. Vad jag nu nämnt, betraktar jag såsom ett grundläggande faktum, som man alltid måste hålla för ögonen, så snart det är fråga om staten och näringslivet i Norrbotten.

Den omedelbara följden av detta faktum är, att staten i Norrbottens län trätt i den enskilde företagarens ställe. Det klagas ibland på oss norrbottningar, att vi ha en viss benägenhet att vända oss till Kungl. Maj:t och riksdagen med likt och olik. Tillåt mig göra den frågan: till vem skulle vi annars gå? Den enskilda företagsamheten har där hemma inte tillnärmelsevis samma utrymme som i andra delar av vårt land. Därför kan man inte heller lita till den privata företagsamheten på samma sätt som man dess bättre kan göra i andra delar av landet. Vare sig man tycker att detta är bra eller inte, är det ett faktum som man måste acceptera, därför att det sannolikt inte står att ändra.

Från mina borgerliga utgångspunkter anser jag det därför skäligt att be-
begära, att staten såsom företagare icke skall sköta sina ekonomiska intressen

Anslag till vissa nya kraftstationer m. m. (Forts.)

sämre än en enskild, och denne senare är både i sitt eget och landets intresse ständigt på jakt för att göra slumrande värden fruktbarande. För den, som är benägen att se de ekonomiska problemen ur socialistisk synvinkel, lära väl kraven på staten inte heller bli mindre. Däremot är det en komplett ohållbar ståndpunkt att tro, att det hela ordnar sig av sig självt, eftersom förutsättningarna nu en gång äro sådana som de äro.

Framför allt när det gäller kraftförsörjningen är en konstruktiv politik ofrånkomlig. Det kan inte vara riktigt att se på detta problem så begränsat som understundom sker. Kraftförsörjningen skall efter vår mening vara en bit före efterfrågan, inte tvärtom. Enligt min uppfattning förtjänar det sålunda att understrykas vad utskottet här skriver, när det ger uttryck för den uppfattningen, att vattenkraftutbyggnaden och den industriella utvecklingen äro frågor, som höra samman med och äro beroende av varandra, och att det här rör sig inte bara om ett norrländskt intresse, utan om ett intresse för hela landet.

Jag har, herr talman, velat ge uttryck åt min tillfredsställelse över att dessa synpunkter så pass positivt ha kommit till uttryck i statsutskottets utlåtande. Därtill vill jag knyta den varma önskan, att dessa synpunkter icke bara skola lämnas utan erinran av riksdagen, utan att de också skola få en viss inverkan på de närmaste årens kraftförsörjningspolitik i övre Norrland.

Herr talman! Jag har följaktligen intet yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. ytterligare anslag till Norrbottens järnverk.

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtande nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till Norrbottens järnverk jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 283, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 19 maj 1944, föreslagit riksdagen att dels till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor, dels ock till Lån till Norrbottens Järnverk Aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

I anledning av denna proposition hade i två inom andra kammaren väckta motioner yrkats dels av herr *H. Hagberg* i Luleå (II: 539) att riksdagen utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit måtte besluta, att det 1941 planerade thomasverket i Norrbottten skulle skyndsamt uppföras samt att till lån till Norrbottens Järnverk å kapitalbudgeten härför skulle anvisas ett investeringsanslag av 4 500 000 kronor, dels ock av herr *O. W. Lövgren* (II: 540) att riksdagen måtte anvisa ett belopp av 4,5 miljoner kronor till uppförande av thomasverk inom Norrbottens Järnverk i enlighet med tidigare av statsmakterna godkänt byggnadsprogram och att dessa medel måtte anvisas antingen i form av en ökning av aktiekapitalet eller ock i form av lån.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anført:

»Utskottet tillstyrker förevarande proposition.

Vad angår den motionsvis framförda frågan om anslag med ytterligare 4,5 miljoner kronor för järnverkets komplettering med ett thomasverk får utskottet erinra, att nämnda fråga efter propositionens avgivande hänskjutits

Ang. ytterligare anslag till Norrbottens järnverk. (Forts.)

till statens industrikommission för nytt övervägande i samband med en anbefalld skyndsam utredning om anläggning av en tredje tackjärnsugn vid järnverket. I detta frågans läge och i avvaktan på slutförandet av de sålunda av Kungl. Maj:t anbefallda undersökningarna torde böra anstå med riksdagens ställningstagande till den i motionerna framförda frågan om thomasverket.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition, må

a) till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag under fonden för statens aktier för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor;

b) till Lån till Norrbottens Järnverk Aktiebolag under fonden för låneunderstöd för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor;

II. att motionerna II: 539 och II: 540 må anses besvarade med vad utskottet ovan anförts.»

Herr Wisstrand: Herr talman! Den anläggning, som benämnes Norrbottens järnverk, är nu för tredje gången föremål för proposition med anslagskrav från Kungl. Maj:ts sida till riksdagen.

Vid olika tillfällen har denna anläggning här i riksdagen utsatts för mycket skarp kritik, ehuru den icke vunnit riksdagens gehör. När de begärda anslagen beviljats, har det dock skett i tanke att man hade att göra med kostnadskalkyler som vore tillförlitligt beräknade. Nu visar det sig emellertid att det järnverk, som kalkylerades till en kostnad av 10 miljoner kronor, och sedan efter utvidgning 17 miljoner, för att bli färdigt kräver en kostnad av 23 miljoner kronor. För den del av anläggningarna, som skulle kostat 10 miljoner, ha inte ens de 17 miljonerna räckt, utan man begär nu ytterligare 1½ miljon. Kostnaden för denna del kommer sålunda i själva verket att bli ungefär dubbelt så stor som från början uppgavs.

Man kan verkligen instämma i den kanske ändock väl lätta suck, som handelsministern uppger i sin proposition, då han mycket beklagar överskridandet av den uppgjorda kostnadsramen. Ja, det är verkligen beklagligt, och hade de verkliga kostnaderna redan från början visats för riksdagen, skulle man möjligen — åtminstone hyser jag den förhoppningen — ha bedömt frågan om Norrbottens järnverk något annorlunda. I fråga om tillverkningskalkylerna var hemlighetsmakeriet ännu mera utpräglat än när det gällde anläggningskostnaderna, och man har hela tiden haft en känsla av att riksdagen aldrig helt och fullt fått veta sanningen i anslagsfrågorna rörande Norrbottens järnverk. Nu vet man den emellertid på denna punkt, och därför föreligger nödvändigheten att göra den stora utgift, för vilken Kungl. Maj:t här äskar anslag. Med dessa anslag tillgodoses ett av Norrlands sociala behov, men det sker till en kostnad som är och förblir orimlig; det rör sig om en investering med i det närmaste 200 000 kronor för varje i järnverket sysselsatt arbetare. Det behövs ju inte mycket uträkningar för att förstå, att man inte till den kostnaden förmår uppmuntra handel och näringar i någon landsända.

Nu är det naturligtvis ingenting annat att göra än att bevilja det anslag, som här är begärt för järnverkets utbyggande enligt den ursprungliga planen. Arbetena ha kommit så långt, att de ej kunna stoppas, och har man givit ut de 17 miljonerna, spela naturligtvis ytterligare 1½ miljon för samma ändamål en mindre roll. Jag tror för min del vidare att det är klokt att bevilja lånet å 1½ miljon kronor för att möjliggöra järnsvamptillverkning, och jag har sålunda, herr talman, ingen invändning mot det utlåtande, som statsutskottet avgivit.

Ang. ytterligare anslag till Norrbottens järnverk. (Forts.)

Dock vill jag redan nu uttala en mycket stor betänksamhet mot att man går längre än vad statsutskottets utlåtande här avser. Fullföljer man tanken på att bygga ut ett thomasverk, skulle man, såsom också statsrådet framhållit, göra det vid en tidpunkt, då kostnaderna måste bli oskäligt höga. Industrikommissionen har ju dessutom anmärkt att »med avseende på stålförserjningen inträder kvantitativt ingen nämnvärd ändring genom att ett thomasverk i Luleå sättes i drift». Jag hyser den bestämda uppfattningen, att det skulle vara en mycket stor olycka, om det utredningsuppdrag, som statsrådet givit industrikommissionen och som avser även detta spörsmål, skulle föranleda nya åtgärder för järnverkets utbyggnad.

Anledningen till att man vill bygga ett thomasverk är ju, att man inte skulle få tillräckligt med Kiruna A-malm för att tillgodose marknadens behov av tackjärn av den bättre sorten. Men efter vad jag har låtit mig berättas — och jag vill meddela att mina uppgifter komma från håll som måste betraktas såsom mycket vederhäftigt — beror detta ej på någon brist i tillgången av Kiruna A-malm, utan helt enkelt på att verket har försummat att med Kirunabolaget göra upp en ordentlig leveransplan. Det har visserligen hänt, att A-malm inte kunnat levereras vid just de tidpunkter, då järnverket velat ha den, men det har inte berott på bristande tillgång av malm, utan på tillfälliga leveranssvårigheter vid dessa tillfällen. Verket har ej lagt upp ett tillverkningsprogram, vilket möjliggjort leverans av A-malmen på bestämda tider, som anpassats efter verkets och gruvbolagets läglighet. Är denna uppgift riktig, vilket jag har all anledning att tro, förfaller själva grunden för att man överhuvud taget skulle anlägga ett thomasverk.

Under alla omständigheter vill jag betona, att man icke bör anlita det anslag till oförutsedda utgifter, som begäres på beredskapsstaten, till anläggning av ett thomasverk. Denna fråga är i annat sammanhang föremål för denna riksdags behandling. Menar man sig icke nu kunna förelägga riksdagen ett bestämt förslag om utvidgning av järnverket, kan man enligt min tanke gott vänta med avgörandet av densamma till nästa riksdag. Det är all anledning att kräva att man just beträffande detta företag, där det har visat sig vara så svårt att tränga fram till de faktiska förhållandena, låter avgörandet ske i offentlighetens ljus och med anlitan av riksdagens medverkan i stället för genom en departemental aktion med stöd av generella fullmakter.

Jag skulle också vilja hemställa att herr handelsministern, innan han en gång i framtiden finner sig föranledd att hos riksdagen göra framställning om uppförande av ett thomasverk vid detta järnverk, låter verkställa en tillförlitlig, opartisk och aktuell undersökning angående behovet av göt och möjligheterna att försälja denna vara på den inhemska marknaden. Det har nämligen sagts mig, att de uppgifter, som i det fallet skulle föreligga, numera äro föråldrade. Dessutom har med mycket stor bestämdhet gjorts gällande, att de icke ens någonsin skulle hava varit tillförlitliga. Jag tror att det även på denna punkt är synnerligen önskvärt att man i möjligaste mån låter offentligheten få insyn.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men har ändå inte kunnat underlåta att göra dessa randanmärkningar till statsutskottets utlåtande.

Herr Sundberg: Herr talman! Det ärende, som nu behandlas, ger en god illustration av hur det går, när hemligstämpeln sättes på handlingar, som enligt sakens natur bort föras fram i offentlighetens ljus.

När 1941 års riksdag fattade beslut om att utöver redan anvisade 10 000 000 kronor till Norrbottens Järnverk Aktiebolag anslå 7 000 000 kronor för ytter-

Ang. ytterligare anslag till Norrbottens järnverk. (Forts.)

ligare aktieteckning i bolaget samt att dessutom ställa garanti för ett förlagslån åt bolaget i riksbanken till ett belopp av 3 000 000 kronor, hade man visserligen klart för sig, att anläggningarna skulle bestå av tackjärnverk, innefattande två elektriska tackjärnsugnar med en sammanlagd produktionskapacitet av cirka 60 000 ton tackjärn per år, sinterverk, thomasverk samt elektrostålverk, men därutöver visste man föga. Några som helst kalkyler av ena eller andra slaget förelades inte offentligheten. Detta var så mycket mera anmärkningsvärt som man i detta fall underlätit att följa konstitutionell praxis att inhämta yttrande från kommerskollegium och järnkontoret. I stället hade man följt lagens bokstav på det sättet, att man använt ett krisorgan, statens industrikommission, såsom remissinstans.

Industrikommissionen avgav ett mycket vagt yttrande i tillstyrkande riktning, och symptomatiskt är, att när kommissionen denna gång yttrar sig, håller den inte på sin tidigare ståndpunkt beträffande uppförande av ett thomasverk, utan anser att det tills vidare kan anstå och att nu i stället ansträngningarna böra inriktas på och medel anslås till sinterverket och elektrostålverket.

Om man förfarit enligt gängse praxis, tror jag att statsverket i detta fall blivit besparat åtskilliga missräkningar. Man skall komma ihåg, att det nu inte bara gäller ett vanligt tilläggsanslag å 1,5 miljoner kronor. Det ursprungliga anslaget avsåg nämligen även ett thomasverk, som ännu inte är påbörjat, men vars färdigställande beräknas kosta 4,5 miljoner kronor. Kalkylerna ha sålunda på den punkten helt brutit samman.

Även i ett annat avseende tror jag, att en missräkning föreligger. Uppförandet av Norrbottens järnverk motiverades med att man skulle kunna bringa ned de enligt vederbörandes uppfattning alltför högt uppdrivna järnpriserna här i landet. Man förmenade, att de nuvarande järnverken voro irrationellt och omodernt utbyggda, vilket var orsaken till de höga järnpriserna. Vid det moderna verk som nu planerades i Norrbotten skulle däremot produktionskostnaderna bli så låga, att det skulle bli möjligt att på den svenska järnmarknaden saluföra järnet till väsentligt lägre pris än från de gamla, i enskild ägo befintliga järnverken. Jag föreställer mig att priskontrollnämnden, om dessa löften blivit uppfyllda, därigenom skulle fått ett gott stöd i sitt arbete här i landet i förbilligande riktning. Men hur har det gått? Jag tror mig veta, att dess erfarenhet är rakt motsatt — precis såsom från sakkunnigt håll förutsagts. Om man nu ytterligare utbygger detta verk utan att från början göra noggranna beräkningar och kalkyler, som underkastas sakkunnig granskning, är jag rädd för att utvecklingen i än snabbare takt kommer att gå i riktning mot högre järnpriser här i landet.

Jag vill i likhet med den föregående ärade talaren uttala förhoppningen, att inte riksdagen genom någon manöver via beredskapsstaten plötsligt ställs inför ett thomasverk, ett valsverk eller någonting dylikt uppe i Norrbotten, utan att riksdagen får tillfälle att grundligt pröva detta ärende, innan det slutgiltigt avgöres.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! De båda föregående talarna ha här tagit upp en fortsättning på den debatt, som fördes vid 1941 års urtima riksdag i samband med anslagsäskandet för uppförande av ett järnverk i Luleå.

Det anmärktes då, såsom den förste talaren herr Wistrand erinrade om, ganska mycket på att tillverkningskalkylerna inte voro tillgängliga för offentlig kritik. Det var, såvitt jag kan minnas, i denna debatt däremot inte så mycket tal om anläggningskalkylerna. Jag vill påpeka detta för den siste tala-

Ang. ytterligare anslag till Norrbottens järnverk. (Forts.)

ren, som tycktes anse, att det var den omständigheten, att tillverkningskalkylerna då inte voro tillgängliga för offentligheten, som man nu särskilt hade att fästa avseende vid.

Jag vill påminna om att alla kalkyler dock förelades vederbörande riksdagsutskott, som alltså hade tillfälle att studera dem.

Vad sedan beträffar frågan om det överskridande av anläggningskalkylerna som här ägt rum, vidhåller jag mitt uttalande i propositionen, att detta överskridande är mycket att beklaga. Statens industrikommission har emellertid vid sin undersökning tagit del av de förklaringar, som bolagsstyrelsen lämnat, och med den erfarenhet, som industrikommissionen har, inte minst av den enskilda industriens kostnader för uppförande av angelägna industrianläggningar under denna tid, har kommissionen uttalat, att den icke har någon erinran att göra mot dessa förklaringar.

Den siste talaren gjorde också en anmärkning mot de tackjärnspriser, som för närvarande med priskontrollnämndens gillande tillämpas av Norrbottens Järnverk Aktiebolag. Man får enligt min mening dock inte bortse från att när järnverket går ut i marknaden med sitt tackjärn, är det inte mer än rimligt, att järnverket i priserna får räkna in vissa avskrivningskostnader, som måste beräknas med hänsyn till de höga anläggningskostnader, som förorsakats av kristiden. Så har skett på andra håll, där den enskilda industrien fått lov att göra nya investeringar, och jag kan inte förstå, varför inte ett statens järnverk skall ha möjlighet att åtminstone i någon mån göra detsamma. Det är i och för sig att beklaga, men jag kan inte se att det kan innefatta någon rimlig grund för att nu kritisera detta järnverks tillkomst, som ju industrikommissionen alltjämt betecknar såsom en riktig åtgärd ur försörjningssynpunkt.

Herr Wistrand: Herr talman! När herr statsrådet åberopar industrikommissionen såsom garant för att man förfarit riktigt vid dessa beräkningar, vet jag inte, om jag tolkar industrikommissionens yttrande riktigt, men departementschefen skriver själv: »Statens industrikommission har emellertid med stöd av den erfarenhet kommissionen vunnit om de förhållanden, under vilka angelägna industriella anläggningsarbeten utförts under krigsåren, förklarat kostnadsökningen icke föranleda erinran från kommissionens sida.»

Det är ju *en* sak, att kostnaderna blivit större än som beräknats och att anläggningarna inte kunnat utföras till lägre kostnad än som skett — huruvida det är riktigt, vågar jag inte yttra mig om — men en annan sak är att 1939 och 1941 förelägga kalkyler, som icke taga hänsyn till den kostnadsökning, som man ganska klart måste inse skulle komma att inträda.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Ang. elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 279 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte under statens affärsverksfonder, statens järnvägar, för budgetåret 1944/45 anvisa

a) till Förslag för lån till Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag för elektrifiering av linjen Stockholm—Tillberga—Köping ett investeringsanslag av 12 500 000 kronor;

b) till Ytterligare medel till anläggningar för elektrisk tågdrift ett investeringsanslag av 1 850 000 kronor.

Ang. elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping.
(Forts.)

Herr **Johansson, Lennart**: Herr talman! Kungl. järnvägsstyrelsen har tidigare — vid 1943 års riksdag — föreslagit, att medel skulle beviljas för elektrifiering av linjen Varberg—Borås—Herrljunga—Uddevalla, parallellt med elektrifieringen av linjen Östersund—Storlien. Förslaget om elektrifiering av dessa båda bandelar blev emellertid undanskjutet.

Statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har i debatten i riksdagen om elektrifiering av linjen Östersund—Storlien uttalat sig för en turordning i elektrifieringsarbetena, enligt vilken omläggning till elektrisk drift av linjen Varberg—Borås—Herrljunga—Uddevalla borde komma närmast efter nu pågående elektrifieringsarbeten.

I utlåtande i ärendet har chefen för försvarsstaben uttalat, att linjen Boden—Haparanda och linjen Uddevalla—Herrljunga borde elektrifieras tidigare än den nu föreslagna linjen Stockholm—Tillberga—Köping.

Synnerligen starka skäl synas således tala för att en elektrifiering av de linjer jag omnämnt med det snaraste borde komma till stånd. Jag skall emellertid inte ställa något yrkande, då jag vet, att det inte tjänar något till gentemot ett enhälligt statsutskott, utan jag vill endast hemställa till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet att till nästa års riksdag framlägga förslag om elektrifiering av de linjer, som jag här nämnt.

Jag har, herr talman, således icke något yrkande.

Häri instämde herr *Arrhén*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige jämte i ämnet väckt motion.

*Anslag till
upplysnings-
verksamhet i
utlandet ang.
Sverige.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkt 20 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 445 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 266, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 12 maj 1944, med återkallande av berörda i statsverkspropositionen gjorda framställning, föreslagit riksdagen att till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 529 500 kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av fru *Hanna Rydh Munck af Rosenschöld* och herr *I. Sefve* väckt motion (II: 548) hemställts, att riksdagen måtte för särskild upplysningsverksamhet i Latinamerika utöver i Kungl. Maj:ts proposition nr 266 föreslagna 529 500 kronor anslå 60 000 kronor eller tillhoppa för upplysningsverksamhet i utlandet 589 500 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 548, till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för budgetåret 1944/45 under tredje huvudtiteln anvisa ett anslag av 529 500 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Pauli*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Första kammarens protokoll 1944. Nr 25.

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet ang. Sverige. (Forts.)

Herr **Pauli**: Herr talman! Då jag tillåtit mig att anteckna en blank reservation vid detta utskottsutlåtande, innebär detta icke, att jag intar en annan ståndpunkt än utskottet i fråga om dess yrkande, utan jag har endast velat bereda mig tillfälle att i kammaren uttala några kommentarer till detta ärende vad beträffar den motivering, som är framlagd i den kungl. propositionen.

Jag är fullkomligt ense med Kungl. Maj:t och utskottet om att det är av största vikt att vi för den kommande efterkrigsperioden ha en beredskap även på detta område, alltså vad beträffar verksamheten för upplysning i utlandet om Sveriges kulturella liv och näringsförhållanden. Man kan vara säker på att andra länder komma att göra vad de kunna för att i ännu högre grad än som skett före det nuvarande kriget hålla sig framme på detta område, och det är därför i sin ordning, att vi också här i Sverige göra ännu större ansträngningar i det avseendet än vi tidigare gjort.

Den ändring i organisationen av den svenska utlandspropagandan — om man vill använda det uttrycket — som här föreslås, innebär inte någon omedelbar större ökning av den svenska statens anslag till denna verksamhet — ökningen uppgår inte till fullt 100 000 kronor. Den innebär i stället att man försöker få till stånd en organisation på en annan bas än den hittillsvarande.

Sedan ungefär tio år tillbaka har upplysningsverksamheten bedrivits av utrikesdepartementet i förening med en statlig organisation, upplysningsnämnden, vartill varit knuten en större och bredare sådan under namn av kulturrådet. Detta kulturråd, som består av en ganska vidlyftig samling personer, har emellertid sedan några år tillbaka överhuvud taget icke fungerat, emedan det inte sammankallats av utrikesministern. Upplysningsnämnden har haft vissa direktiv att följa. Den har i stor utsträckning varit en instans, till vilken utrikesministern kunnat skicka ärenden, som rört upplysningsverksamheten i utlandet och i vilka nämnden yttrat sig. Dessutom har upplysningsnämnden dock haft en viss möjlighet att taga initiativ. Den har alltså inte varit så fullständigt hämmad på det området som kan tyckas framgå av vad organisationskommittén och Kungl. Maj:t skrivit. Emellertid är det ju riktigt som där står, att upplysningsnämndens anslag varit bundna till vissa bestämda poster. Dessutom ha de summor, som det gällt, inte varit av någon alltför hög storleksordning.

Det nya organisationsförslaget bygger på att erforderliga medel, utöver dem staten bidrager med, skulle anskaffas på privat väg. Man avser att skapa en organisation, som till sin väsentliga karaktär är en enskild sammanslutning men som till sin hjälp får statsmedel i betydande utsträckning. Det som närmast föresvävat initiativtagarna till detta förslag torde vara den engelska formen för en sådan organisation, British council, och i viss mån även det danska mönstret. Jag tror att detta är en god tanke, vilken för övrigt upplysningsnämnden själv på sin tid framställt till begrundande av utrikesdepartementet.

Även om man emellertid ansluter sig till tanken i princip, kan man dock ha vissa tvivel angående en del detaljer. I några avseenden har man i det nya förslaget gått samma vägar som i den hittillsvarande organisationen. Man har sålunda tagit upp tanken på ett råd, som i viss mån skulle komma att motsvara det gamla kulturrådet. Detta råd skulle utgöra en synnerligen månghövdad samling. Det avses att räkna icke mindre än 100 medlemmar, varav 50 skulle representera olika kulturområden i landet och de återstående 50 skulle företräda de bidragsgivande medlemmarna inom näringslivet. Det må vara tillåtet att uttrycka en viss skepsis angående funktionsdugligheten hos en så stor församling. Den som i likhet med mig under många år har suttit med i upplysningsnämnden och kulturrådet, har inte fått det intrycket,

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet ang. Sverige. (Forts.)

att en församling av detta slag kunnat vara till någon större nytta. Kulturrådet har varit alldeles för stort och sammanträtt alltför sällan. Hur många framstående och var på sitt område kunniga personligheter det än har innefattat, har samlingen som sådan inte lyckats göra någon märkbar insats. Det återstår att se, huruvida detta kommer att upprepas eller huruvida det nya hundramannarådet kommer att visa sig mera aktivt och initiativrikt.

En annan detalj, som verkligen är diskutabel, är namnet på den nya organisationen. Dess fullständiga benämning kommer att bli »Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet», men i praktiken kommer det att heta endast »Svenska institutet». Med tanke på att vi redan ha svenska institut i utlandet, t. ex. i Rom, sätter man ett frågetecken för lämpligheten av det föreslagna namnet. Benämningen »svenskt institut» har hittills brukat användas för kultur- och forskningscentraler, som ha förlagts till främmande huvudstäder — såsom svenska institutet i Rom, vilket väsentligen sysslar med arkeologi och antikens historia. Man kan därför befara, att vissa förväxlingar uppstå, om man i detta fall använder en liknande benämning. Man skulle säkerligen ha kunnat finna ett mera ändamålsenligt namn.

Det nya institutet kommer att få som sin nervus rerum en direktör, vilken tydligen enligt stadgeförslaget får en ganska betydande rörelsefrihet. Både de medel, som staten tillskjuter, och de, som anskaffas på privat väg, skulle stå till förfogande för styrelsen och då i främsta rummet för direktören — »verkställande direktör» kan man nästan kalla honom. Givetvis kommer det likväl att finnas en viss kontroll; Kungl. Maj:t skall äga rätt att, såsom anges i stadgeförslaget, utse en revisor jämte suppleant. Hur stora de på privat väg tillskjutna medlen komma att bli, veta vi ännu ingenting om. Det heter i propositionen, att man har vissa förhoppningar om att det på denna väg skall komma att tillskjutas 650 000 kronor för det närmaste året, och man vill ju gärna instämma i dessa förhoppningar. Det har förutsatts, att de tillskjutna statsmedlen skulle ungefärligen motsvara de tillskjutna privata medlen, men hur det i framtiden kommer att ställa sig med de senare, är tydligen ganska osäkert.

Vad man vet är, att staten kommer att tillskjuta närmare en halv miljon kronor om året. Dessa medel ha tidigare utgått i delposter, som granskats av riksdagen, och efter varje budgetårs slut har riksdagen genom redogörelsen för upplysningsnämndens verksamhet och för övriga anslags användning kunnat kontrollera, hur varje särskilt belopp har begagnats. Det säges i propositionen och utskottsutlåtandet ingenting — utöver vad som nyss nämnades om den av Kungl. Maj:t tillsatte revisorn — om kontrollen och om på vad sätt riksdagen även i fortsättningen skall få tillfälle att i detalj följa arbetet inom den nya organisationen och övervaka, hur medlen användas. Jag skulle för min del ha ansett det lyckligt, om man i propositionen eller i utskottsutlåtandet hade sagt åtminstone något i den vägen, t. ex. uttryckt ett önskemål om att en detaljerad redogörelse varje år i samband med statsverkspropositionen komme att föreläggas riksdagen. Det är möjligt, att hans excellens herr utrikesministern har ansett detta vara ett så pass självklart önskemål, att han inte har funnit behövt att direkt uttala det, och möjligtvis har utskottsmajoriteten tänkt detsamma. Jag kunde emellertid förmärka, att tanken på ett sådant arrangemang hade stor anslutning inom statsutskottet. Jag vill därför uttala den förväntan, att utrikesdepartementet skall för riksdagen underlätta att även i fortsättningen kontrollera användningen av dessa betydande medel genom att låta det anslag, som varje år för detta ändamål föreslås i statsverkspropositionen, åtföljas av en så långt möjligt detaljerad redogörelse och redovisning för medlens användning.

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet ang. Sverige. (Forts.)

Det får väl anses klart att, trots att detta institut kommer att ha en väsentligen enskild karaktär, det likväl varje år skall avge en redogörelse till utrikesdepartementet. Jag tar alltså för givet, att den saken skall kunna ordnas.

Sedan jag nu tillåtit mig att närmare kommentera förslaget på dessa punkter, skall jag, herr talman, med uttalande av tillfredsställelse över förslagets strävan att förstärka och till olika länder utsträcka upplysningsverksamheten om Sverige, ansluta mig till utskottsutlåtandet.

Jag skulle emellertid vilja nämna ytterligare en sak. Det talas i propositionen om lektoratsverksamhet i utlandet. Denna har som bekant hittills i ganska stor utsträckning skötts av Föreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, men under upplysningsnämndens tillvaro har ett nära samarbete i detta avseende rått mellan nämnden och föreningen. Man har därvid strävat att vidga lektoratsverksamheten även till sådana länder, där lektorat förut inte ha funnits. Det har inte kunnat undgå uppmärksamheten, att det tidigare varit alldeles oproportionerligt många svenska lektorat i ett särskilt land, nämligen Tyskland, medan andra, för oss icke mindre viktiga länder ha varit mindre väl tillgodosedda i det fallet. Till vad jag nyss sade vill jag alltså foga den förhoppningen, att man i detta liksom i andra avseenden strävar efter en allsidig verksamhet och därvid icke minst beaktar den hittills väl mycket försummade anglosaxiska världen. Jag tänker då inte bara på Amerika, utan också på Storbritannien och dess dominions.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. omorganisation av statens informationsstyrelse m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkterna 21 och 22 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1944/45 anvisa dels till Statens informationsstyrelse: Avlöningar ett förslagsanslag av 240 000 kronor, dels ock till Statens informationsstyrelse: Omkostnader ett förslagsanslag av 60 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 285, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 19 maj 1944, med återkallande av berörda i statsverkspropositionen gjorda framställningar, föreslagit riksdagen att till Statens informationsstyrelse för nämnda budgetår anvisa dels till Avlöningar ett förslagsanslag av 210 000 kronor, dels ock till Omkostnader ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. A. Lindblom* m. fl. (I:51) och den andra inom andra kammaren av herr *W. Svensson* i Ljungskile m. fl. (II:102), vari hemställdes, att riksdagen ville vid beviljandet av anslagen till informationsstyrelsen uttala, att styrelsen borde avvecklas under budgetåret 1944/45, samt att i samband därmed förslagsanslaget till avlöningar åt styrelsen måtte nedsättas till 120 000 kronor och förslagsanslaget till omkostnader åt densamma till 30 000 kronor;

dels en inom första kammaren av herr *F. Ström* väckt motion (I:80), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att, såsom ett led i nedskärningen av

Ang. omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. (Forts.)
statens utgifter och enkannerligen kristidsorganens utgifter, sänka det i tredje huvudtiteln begärda anslaget till informationsstyrelsen med för posten Avlöningar kronor 100 000 till 140 000 kronor och för posten Omkostnader 30 000 kronor till 30 000 kronor i stället för respektive 240 000 kronor och 60 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *K. Ward* och *K. Bergström* väckt motion (II: 287), vari hemställt, att riksdagen vid behandlingen av de i tredje huvudtiteln upptagna anslagen till statens informationsstyrelse måtte uttala, att åtgärder borde vidtagas, som gjorde det möjligt att senast vid utgången av budgetåret 1944/45 helt avveckla informationsstyrelsen och dess organisation.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet yttrat:

»Informationsstyrelsen har under de senaste åren varit i hög grad omstridd, och frågan om dess fortsatta bestånd har upprepade gånger gjorts till föremål för särskild uppmärksamhet. Det har, bland annat, i de nu väckta motionerna ifrågasatts, huruvida styrelsen kunde anses numera hava en uppgift att fylla och om den icke därför borde helt avskaffas. Därest vissa av dess verksamhetsgrenar möjligen kunde anses behövliga, syntes dessa lämpligen kunna övertagas av andra redan befintliga ordinarie institutioner.

Kungl. Maj:t har i nu föreliggande proposition föreslagit vissa inskränkningar i styrelsens organisation och verksamhet. Sålunda föreslås, att den allmänna avdelningen i sin helhet avvecklas och att pressöversikterna indragas. Vidare skulle pressnämnden ersättas med ett begränsat antal pressakunniga. Genom vissa ytterligare besparingsåtgärder, bland annat, i fråga om den s. k. folkberedskapen blir det möjligt att nedbringa kostnaderna för styrelsens verksamhet.

Utskottet, som anser sig vid nu nämnda förhållande kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition, vill dock framhålla, att, därest det skulle visa sig möjligt att redan under nästkommande budgetår vidtaga ytterligare åtgärder, som syfta till styrelsens avveckling, det enligt utskottets mening är önskvärt att så sker. Utskottet förmenar, att hinder icke torde föreligga för Kungl. Maj:t att träffa anstalter i sådan riktning.

Genom vad utskottet sålunda anfört torde de i ämnet väckta motionerna få anses besvarade.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må för budgetåret 1944/45 under tredje huvudtiteln anvisa
a) till Statens informationsstyrelse: Avlöningar ett förslagsanslag av 210 000 kronor;

b) till Statens informationsstyrelse: Omkostnader ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

II. att motionerna I: 51 och II: 102 samt I: 80 ävensom II: 287 må anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört.»

Herr Lindblom: Herr talman! Det är säkerligen bekant för riksdagens alla ledamöter, att det har rått åtskillig strid om informationsstyrelsen. Det har också framgått av de motioner, som väckts i anslutning till detta ärende, och även utskottet har i sitt utlåtande understrukit detta förhållande. Informationsstyrelsens verksamhet har i flera avseenden givit anledning till erinringar, och det har ifrågasatts, om det skulle vara av behovet påkallat att vidmakthålla denna krisinstitution.

Jag skall nu inte här taga upp tiden med att på något sätt exemplifiera verksamhetens art och vad som skulle kunna ge anledning till erinringar. Det

Ang. omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. (Forts.)
vore ju att tala om den snö, som föll i fjol, och det kanske inte har något värde i detta sammanhang.

När det gäller att försöka finna vägar för en avveckling av informationsstyrelsen, har man emellertid enligt min uppfattning varit ganska försiktig, både i den förnyade proposition, som kommit i denna fråga, och i det utskottsutlåtande, som avgivits med anledning av propositionen och de väckta motionerna. Jag tror, att många med glädje skulle ha sett, att man i detta fall hade tagit något djärvare grepp. Nu har utskottet emellertid mycket välvilligt behandlat de föreliggande motionerna, för vilket jag är tacksam. Jag vill särskilt understryka, vad utskottet säger i slutet av sitt utlåtande om att det är önskvärt, att Kungl. Maj:ts undersöker, huruvida icke ytterligare åtgärder för styrelsens avveckling kunna vidtagas. Om denna synpunkt får vara dominerande vid den behandling, som ägnas frågan i fortsättningen, kan man väl hoppas, att det leder till det resultat, som åsyftas även i motionerna.

Man kan emellertid befara, att vissa strävanden kunna gå ut på att försöka permanenta denna institution i en eller annan form. Jag för min del hyser den uppfattningen, att man icke bör gå denna väg, utan snarast avveckla denna krisinstitution och låta de uppgifter, som man måhända kan finna behövliga, även i fortsättningen anförtros åt närstående organ.

Då jag, som sagt, inte vill räkna det minsta finger åt strävandena att permanenta denna institution, vill jag helt kort be att få yrka bifall till de likalydande motionerna nr 51 i första kammaren och nr 102 i andra kammaren.

Herr Holmström: Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet anfört i sitt utlåtande anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens ministern för utrikes ärendena **herr Günther:** Herr talman! Utskottet har vid tillstyrkandet av propositionen, såsom nämndes av den förste av de talare, som yttrat sig här, gjort det tillägget, att om det skulle visa sig möjligt att redan under nästkommande budgetår vidtaga ytterligare åtgärder för att avveckla informationsstyrelsen, är det enligt utskottets mening önskvärt, att så sker. Jag vill begagna tillfället att förklara, att jag för min del betraktar och alltid har betraktat informationsstyrelsen som ett krisorgan, vilket följaktligen bör avvecklas, i den mån som krisläget upphör. Jag säger detta, därför att det har antytts i diskussionen i pressen, att denna proposition skulle kunna ha det förtäckta syftet att möjliggöra en permanentning av informationsstyrelsen. Jag har alltså med instämmande och med tillfredsställelse tagit del av utskottets tillägg.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 51 och II: 102; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; och

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av vissa ammunitionsförråd m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av krigsavlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
krigsavlö-
ningsregle-
mentet m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 232 framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 298 och II: 481 godkänna vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 25 februari 1944 fogat förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av krigsavlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278),

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll angivna grunder meddela föreskrifter i fråga om befordran av viss tvångsvis till övergångsstat överförd personal, som under längre tid varit eller komme att vara inkallad till tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt beredskap;

II. att motionerna I: 115 och II: 371 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 115, av herr *L. Bondeson* m. fl., och II: 371, av herr *T. V. Lundell*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och därav föranledda förslag åsyftande sådan ändring av avlöningsreglementet för personal vid försvarsväsendet under krigstjänstgöring, att från aktiv stat, reservstat och övergångsstat pensionsavgången personal i reserven erhöle månadslön lika med den som utginge till motsvarande personal på aktiv stat utan minskning med belopp motsvarande summan av tjänste- och familjepensionsavdragen för den sistnämnda personalen.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Holmström* ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 115 och II: 371 och alltså hemställa,

I. att — — — förstärkt beredskap;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 115 och II: 371 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och därav föranledda förslag åsyftande sådan ändring av avlöningsreglementet för personal vid försvarsväsendet under krigstjänstgöring, att från aktiv stat, reservstat och övergångsstat pensionsavgången personal i reserven erhöle månadslön lika med den som utginge till motsvarande personal på aktiv stat utan minskning med belopp motsvarande summan av tjänste- och familjepensionsavdragen för den sistnämnda personalen.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten II.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en reservation. Jag ber att så kort, som det är mig möjligt, få klarlägga min ståndpunkt.

Pensionerade officerare, underofficerare och med dem jämställda ha under krigsåren varit inkallade till beredskapstjänstgöring. De ha därunder åtnjutit

Ang. vissa ändringar i krigsavlöningsreglementet m. m. (Forts.)
 lön motsvarande den grad, i vilken de blivit pensionerade. Men de ha fått vidkännas avdrag på lönen lika med de avdrag, som för befattningshavare på aktiv stat göras såsom avgifter för den blivande pensionen. Denna avgiftsbetalning är emellertid en prestation, som de pensionerade redan helt ha fullgjort i och med att de äro pensionerade. Det är mot dessa avdrag som motionerna rikta sig.

Anledningen till avdragen lär vara den, att det inte skulle se snyggt ut, om de pensionerade skulle få ett högre belopp i lön än de, som äro på aktiv stat. Detta är enligt motionärernas mening ett ohållbart skäl. Den aktive officeren eller underofficeren gör ju sin ordinarie tjänst. Men den pensionerade kan ha blivit ryckt ifrån ett civilt arbete. Beredskapstjänstgöringen medför för honom en rubbning i den vanliga livsföringen. Och det gör, att ett avdrag förefaller så mycket mer oberättigat.

Jag skall följa utskottets resonemang, som låter så här: »Utskottet får med anledning av motionerna erinra, att enligt numera gällande principer all tjänste- och familjepensionsberättigad personal i statens tjänst har att vidkännas pensionsavdrag under hela den tid, som befattningshavaren kvarstår i tjänst» o. s. v. Men, säger jag, dessa båda grupper — *pensionsberättigad* och redan *pensionerad* personal — äro inte jämförbara med varandra. När det talas om *pensionsberättigad* personal, måste det alltså avse den personal, som ännu inte har pension, men som är *berättigad* till sådan, när han uppnått pensionsåldern. Enligt mitt förmenande säger denna mening i utskottsutlåtandet ingenting alls. De båda grupperna äro, som jag nyss sade, icke jämförbara.

I nästa mening heter det: »I sak gäller sålunda att nettolöner utgå till statens pensionsberättigade befattningshavare, även om lönerna i princip äro fastställda såsom bruttolöner och pensionsavdrag göras å dessa.» Detta är ju en mycket konstig mening. Lönerna äro *i sak* »nettolöner», men de äro *i princip* »bruttolöner». Det är det sista, som jag anser, att man skall fästa sig vid. Den, som är på aktiv stat, får ett kontant belopp och därjämte ett kvitto på ett avdraget belopp, som han har sig till godo vid sin framtida pensionering.

Vidare säger utskottet, att »ett bifall till motionärernas förslag skulle innebära en löne reglering för de i motionerna angivna personalgrupperna», och denna skulle kunna medföra konsekvenser åtminstone i fråga om löneförmånerna för innehavare av arvodesbefattningar, avsedda för pensionsavgången personal, och därför avstyrker utskottet motionerna. Inte heller denna jämförelse är riktig. En pensionerad officer eller underofficer, som tjänstgör i en arvodesbefattning, har frivilligt *sökt* denna tjänst. Den är alltså tvärtom att direkt jämföras med den aktiva personalens tjänstgöring. Arvodisten utför alltså sin *ordinarie* tjänst och kan inte jämföras med den pensionerade, som har blivit *inkallad* till beredskapstjänst.

Med dessa få ord anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till motionerna.

I detta anförande instämde herr *Mannerskantz*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Såsom utskottet anfört i sitt utlåtande, syfta de i den föreliggande kungl. propositionen föreslagna ändringarna i krigsavlöningsreglementet till vissa omläggningar av mera begränsad räckvidd, under det att inom försvarsdepartementet pågår en utredning, som avser en allmän översyn av avlöningsbestämmelserna för personal vid försvarsväsendet under beredskaps- och krigstjänstgöring. Denna utredning har inte

Ang. vissa ändringar i krigsavlöningsreglementet m. m. (Forts.)
kunnat bedrivas så snabbt, att förslag har kunnat framläggas till den nu sam-
lade riksdagen.

Motionären föredrog själv den passus i utskottets utlåtande, som utskottet har skrivit såsom svar på motionen, och jag vill bara ytterligare understryka, vad utskottet har anfört om att »ett bifall till motionärernas förslag skulle innebära en löneroglering för de i motionerna angivna personalgrupperna och denna kunna medföra konsekvenser åtminstone i fråga om löneförmånerna för innehavare av arvodesbefattningar, avsedda för pensionsavgången personal».

Utskottet finner sig böra avstyrka motionerna även med hänsyn till att utredning pågår och att därvid de synpunkter, som framförts i motionerna, uppenbarligen komma att beaktas. Det är inte möjligt för riksdagen att, under det en utredning pågår, ta definitiv ställning till en fråga som denna, i synnerhet sedan man kunnat konstatera, att detta skulle medföra konsekvenser för andra grupper av anställda.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande punkt av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45; och

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. anska-
jande av ytter-
ligare en stats-
isbrytare
m. m.*

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 132 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 18 februari 1944 förordad plan för ordnande av statens isbrytarverksamhet,

b) besluta anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg av i huvudsak de dimensioner, som av departementschefen förordats, för en beräknad kostnad av högst 5 650 000 kronor,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t

att på av departementschefen förordade villkor bevilja en var av städerna Malmö och Gävle statsbidrag med 33 procent av kostnaderna för anskaffande av en lokalisbrytare av i huvudsak de dimensioner och med den maskinstyrka, som i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 18 februari 1944 angivits,

samt att med Göteborgs Bogserings- och Bärnings Aktiebolag träffa avtal angående förhyrande av bolaget tillhörande isbrytande bogserbåtar i huvudsaklig överensstämmelse med i berörda statsrådsprotokoll angivna förslag,

Ang. anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. (Forts.)

d) för budgetåret 1944/45 under tionde huvudtiteln anvisa

1) till Statens isbrytarverksamhet: Anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

2) till Statens isbrytarverksamhet: Förhyrning av isbrytarfartyg ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anfört låta utreda frågan om sättet för isbrytningens ordnande utefter norrlandskusten jämte i samband därmed stående spörsmål;

II. att motionerna I: 280 och II: 452, I: 282 och II: 458, I: 283 och II: 457, II: 462, I: 287 och II: 464 samt I: 288 och II: 463 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört.

I de likalydande motionerna I: 287, av herrar *Carl Eric Ericsson* och *G. Velandner*, samt II: 464, av herrar *O. Nilsson* i Göteborg och *E. Hagberg* i Malmö, hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla,

dels att lämplig officer ur flottan måtte snarast förordnas att vara statens isbrytarinspektör samt att statsisbrytarombud i enlighet med vad i motionerna anförts måtte tillsättas,

dels ock att frågan såväl om placering av den statliga isbrytningsverksamhetens ledning inom statsförvaltningen som om bemanningen av statens isbrytarfartyg måtte göras till föremål för ytterligare utredning och de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, snarast föreläggas riksdagen.

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! Jag anser, att sjöfartsnäringen och näringslivet överhuvud ha anledning till tacksamhet mot chefen för handelsdepartementet och även mot utskottet för den välvilliga behandling, som kommit denna fråga till del. Det är inte obetydliga förbättringar i fråga om isbrytarberedskapen, som komma till stånd genom denna proposition.

Jag ger min fulla anslutning till de riktlinjer, som angivits för ansvarsfördelningen inom isbrytarberedskapen och beträffande den ordning, i vilken isbrytning under svåra vintrar skall komma till stånd. Propositionen innehåller vidare förslag om anskaffande av en isbrytare speciellt avsedd för Öresund, och de skäl, som av statsrådet anförts för begränsning av isbrytarberedskapens utökande till denna isbrytare, äro enligt min uppfattning riktiga och bärande.

Det är emellertid på en punkt, som jag anser, att det föreliggande förslaget inte är så väl genomtänkt. Det gäller frågan om kontraktering mellan Stockholms stad respektive Göteborgs stad och staten i fråga om de isbrytare, som dessa städer förfoga över. Isbrytarutredningen gjorde på sin tid upp ett förslag till kontrakt mellan de båda städerna å ena sidan och staten å andra sidan, innefattande att staten på vissa villkor skulle få disponera över den Stockholms stad tillhöriga Isbrytaren II och den Göteborgs stad tillhöriga isbrytaren Göta Lejon. De kostnader som denna uthyrning enligt kontraktsförslaget skulle medföra för staten voro emellertid så höga, att vissa myndigheter, nämligen chefen för marinen, marinförvaltningen och statskontoret, avstyrkte denna transaktion. Statsrådet liksom även utskottet har anslutit sig till samma uppfattning. Jag vill inte yttra mig om, huruvida de i kontraktsförslaget upptagna villkoren varit rimliga eller orimliga. Det är mycket möjligt att befogade erinringar kunnat riktas mot dem. Men detta är en sak för sig. Jag vill ifrågasätta, om det ur statens synpunkt kan vara riktigt att härav draga den konsekvensen, att man slopar hela tanken på ett generellt kontrakt och i stället går in för att ordna saken från fall till fall, så att man träffar avtal om förhyrning av isbrytare, då en issituation inträffar. Man vet ju aldrig i förväg, när en issituation kommer

Ang. anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. (Forts.)
att inträffa. En sådan kan komma oförutsedd och mycket hastigt. Om nu staten för att kunna fullgöra åtagna skyldigheter behöver disponera över någon av dessa isbrytare, kan staten lätt komma i ett tvångsläge. Man får väl förutsätta, att det är meningen med propositionen att den skall gälla under fredstid — och i all synnerhet under fredstid — varför man inte kan använda något slags rekvisitionsrätt. Det förefaller mig, som om staten då skulle kunna tänkas komma i en mycket besvärlig situation. Det är klart, att hamnstyrelserna i respektive städer, som få i uppdrag att ombesörja en ev. uthyrning, ha en möjlighet till påtryckning på staten, som de inte skulle ha haft, om ett generellt kontrakt vore träffat. Jag förutsätter också, att en kontraktering, som sker under fredliga förhållanden och utan att någon aktuell issituation föreligger, blir bättre övervägd och genomtänkt än en kontraktering, som kommer till i stor hast.

Det lönar sig givetvis inte att framställa något yrkande på denna punkt. Men jag vill fästa herr statsrådets uppmärksamhet på förhållandet och ifrågasätta, huruvida det inte vore lämpligt att på nytt taga under övervägande frågan om att ingå generella avtal, eventuellt på andra villkor än de ursprungligen föreslagna. Jag ifrågasätter, om inte frågan kunde överlämnas till den utredning, som enligt utskottets förslag under punkten I e) skall igångsättas angående vissa andra frågor.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckt motion.

*Anslag till
prisrabatte-
ring å vissa
livsmedel
m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 262 framlagda förslag och med avslag å motionen II: 517 till Prisrabatterning å vissa livsmedel för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 105 000 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts i samma proposition framlagda förslag till Förmalningsersättningar för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Holmström, Svensson* i Grönvik, *Persson* i Falla, *Holmdahl* och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, dels att utskottets yttrande i fråga om prisrabatterning å vissa livsmedel bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet till följd härav bort under a) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 517 till Prisrabatterning å vissa livsmedel för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 500 000 kronor;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Holmström, Persson* i Falla och *Holmdahl*, vilka ansett, dels att utskottets yttrande i fråga om förmalningsersättningarna bort lyda så, som i denna reservation angivits, dels ock att utskottet till följd härav bort under b) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Förmalningsersättningar för

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 28 000 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten a).

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Eftersom kammaren är så fåtaligt besatt, skall jag inte gå in på någon närmare utveckling av den reservation, som är fogad vid den föredragna punkten. Jag skall nöja mig med att för undvikande av missförstånd fastslå, att det inte råder någon motsättning mellan reservanternas och utskottsmajoriteten i fråga om prisrabatternas syfte, nämligen att giva de ekonomiskt svagast ställda möjlighet att i erforderlig utsträckning förskaffa sig behövliga livsmedel. Reservanternas ha blott framställt erinringar mot de inkomstgränser, efter vilka rabatterna utgått. Dessa gränser ha varit sådana, att prisrabatter i stor utsträckning åtnjutits av personer i relativt god ekonomisk ställning. Detta förhållande har även påtalats i ett flertal av de yttranden, som inkommit från kristidsnämnderna. Såsom framgår av reservationen, äro tillämpningsföreskrifterna sådana, att till och med personer med en inkomst på över 8 000 kronor kunna komma i åtnjutande av rabatt. Detta förhållande har påtalats vid tidigare riksdagar, och saken förefaller vara så oegentlig, att den måste påtalas, så länge detta rabattsystem upprätthålles. En ändring måste komma till stånd, så att man får en annan och lämpligare gränsdragning. Det är därför reservanternas föreslå en viss jämkning. Den föreslagna jämkningen är visserligen ganska obetydlig, men det är dock en viss jämkning nedåt.

Det har även riktats erinringar mot att jordbrukare med låga inkomster, som bruka egendomar med ett taxeringsvärde över 10 000 kronor, icke äro berättigade till rabattkort, under det att inkomsttagare i långt bättre ekonomisk ställning erhålla dylika. Det har synts reservanternas riktigt att föreslå, att denna begränsning i fråga om taxeringsvärdet skall gälla endast för jordbrukare, som äger sitt jordbruk, under det att för arrendator skall gälla samma bestämmelser som för övriga inkomsttagare. Detta är sålunda en jämkning uppåt till förmån för arrendatorer.

Reservationen är i sin koncentrerade form så tydlig, att det går mycket lätt för kammarens ledamöter att se vad reservanternas önska. Vad konsekvenserna av ett bifall till reservationen beträffar, blir det inte bara en enligt vår mening rimligare och rättvisare avvägning av rätten att erhålla rabattkort, utan även en lättnad i statsutgifterna, då anslaget kan sänkas från 105 000 000 kronor till 100 500 000 kronor.

Beträffande förmalningsersättningsarna skall jag återkomma vid föredragningen av nästa punkt.

Efter detta korta anförande ber jag, herr talman, att med åberopande av den motivering, som anförts i den av mig m. fl. vid punkten fogade reservationen, få yrka bifall till denna reservation.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Reservanternas talesman försäkrade i början av sitt anförande, att reservanternas äro fullt ense med utskottsmajoriteten i fråga om prisrabatternas syfte, nämligen att öka möjligheterna för de ekonomiskt sämre ställda befolkningsgrupperna att oaktat levnadskostnadernas stegring inköpa tillräckligt av matfett och mjölk. Twistefrågan är nu, liksom den var 1942, vilka som skola räknas till de ekonomiskt svagast ställda med-

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

borgarna. Det blir en omdömesfråga, och denna omdömesfråga har, vilket även påpekades, varit föremål för debatt här i kammaren ett flertal gånger.

Jag vill nu fästa uppmärksamheten på, att när de nuvarande bestämmelserna fastställdes år 1942, gjordes en stor besparing i den riktning, reservanterna nu vilja fortsätta. De ändringar i bestämmelserna, som då beslötos, medförde indragande av omkring 500 000 matfettssrabattkort och 80 000 mjölk-rabattkort. Den debatt, som fördes den gången, var synnerligen grundlig, och några nya skäl ha inte kunnat framdragas, sedan denna starka reducering genomfördes. Det skäl, som den föregående ärade talaren drog fram, var det, att åtskilliga personer, som nu komma i åtnjutande av rabattkortet, skulle ha så god ekonomisk ställning, att de inte borde ha denna förmån. Han hänvisade i det hänseendet till den klara och koncentrerade reservationen, såsom han uttryckte sig. Vad står det då i denna klara och koncentrerade reservation? Jo, det framhålles, att för en familj med fyra barn ett beskattningsbart belopp av 1 000 kronor respektive 750 kronor motsvarar i lägsta ortgruppen en verklig inkomst av 6 840 kronor respektive 6 340 kronor. För en familj med sex barn motsvaras dessa rabatteringsnormer av en verklig inkomst av i ortsgrupp I 7 100 kronor respektive 6 620 kronor och i ortsgrupp V av 8 720 kronor respektive 8 220 kronor. Det är emellertid en sak som är av vikt att observera, när dessa höga siffror anföras, och det är, att reservanterna såsom exempel tagit fram familjer med många barn, familjer med fyra och sex barn. Det är sådana familjer, som måste tagas som exempel, när man vill pressa ned antalet rabattkort. Jag har vid alla de debatter, som förts i denna fråga, haft mycket svårt att förstå, att ett parti, som med entusiasm och patos gått in för en befolkningspolitik, som tar hänsyn till familjerna med många barn, när det gäller att motivera en försämring av rabatterna för de mindre inkomsttagarna drar fram just familjer med många barn. Varför gör man det? Jo, utskottets ärade ordförande, det finns ingen annan väg att gå. Ty annars hade väl en annan väg valts! Det starka skäl, som anförts av reservanterna, är sålunda, om man ser det från samma reservanters ståndpunkt i befolkningsfrågan, ett mycket tveklaktigt skäl, för att använda ett milt uttryck.

Reservanternas talesman anförde vidare, att i de avgivna yttrandena »ett flertal» myndigheter ställt sig på reservanternas sida. Jag skall be att få belysa, hur det förhåller sig med detta flertal. Det framgår på s. 5 i utskottets utlåtande, där det står i departementschefens anförande: »Av yttrandena framgår, att flertalet kristidsstyrelser, nämligen 21 stycken, ansett de nu gällande bestämmelserna i stort sett tillfredsställande och att desamma därför borde bibehållas även under nästa budgetår.» Hur många kristidsstyrelser ställa sig då på reservanternas ståndpunkt? Jo, det är 7 stycken. Det är alltså 21 kristidsstyrelser, som stå på den ståndpunkt, som riksdagen hittills intagit och som utskottet alltjämt intar, och 7 kristidsstyrelser, som äro av reservanternas uppfattning. 5 kristidsstyrelser ha endast påyrkat smärre jämförelser. En sak kunna reservanterna här åberopa sig på, och det är, att de av statens krisrevision för livsmedelskommissionen särskilt tillsatta granskningsmännen förordad skärpta bestämmelser. Om nu dessa skola kallas för myndighet, är det riktigt att den myndigheten har givit sitt stöd åt reservationen. Men skall man tala om myndigheternas stöd åt det ena eller andra hållet, så kan statsutskottet inkassera stöd från det stora flertalet myndigheter. Jag kan alltså, herr talman, inte finna, att det föreligger något skäl för skärpta bestämmelser i fråga om utdelningen av livsmedelsrabattkort.

På en punkt vilja reservanterna i stället ha mildare villkor. Det gäller en grupp medborgare, inom vilken — det erkänner jag — man nog kan finna åtskilliga, som skulle vara i lika stort behov av rabattkort, som många av dem,

Anslag till prisrabatter till å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
som erhålla sådana, nämligen arrendatorer, som bruka jordbruksfastighet med taxeringsvärde icke överstigande 10 000 kronor. Det säges med skäl, att åtskilliga av dessa arrendatorer sitta så svårt till, att det är orätt, att de inte få livsmedelsrabatter i samma utsträckning som andra, som äro i behov därav. Detsamma gäller emellertid i lika hög grad jordägare, vilkas jordegendom icke är taxerad över 10 000 kronor och som äro starkt skuldsatta. Det gäller alltså skuldsatta småbrukare i lika hög grad som skuldsatta arrendatorer. Det är naturligtvis beklagligt, att det skall finnas åtskilliga, som icke få åtnjuta rabatter, ehuru de äro i behov därav — den saken vill varken departementschefen eller någon i riksdagen förneka.

Vad har nu departementschefen anfört för skäl på denna punkt? Jo, helt enkelt det, att om man vill ändra de grunder, som äro fastslagna, måste man för att komma till rättvisa införa individuell behovsprövning. Och sådan behovsprövning är det ingen, inte ens reservanterna, som förutsätter. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på — om någon eventuellt skulle ha glömt det — att riksdagen dock tagit hänsyn till dessa arrendatorer. Detta framgår på s. 2 i utskottets utlåtande, där det redovisas för vissa undantagsbestämmelser, som göra det möjligt för de hårdast beträngda att komma i åtnjutande av rabattkort, ehuru de inte uppfylla de generella förutsättningarna. Dessa arrendatorer äro sålunda inte bortglömda. Jag erkänner gärna, att det skulle ha varit bra, om man kunnat göra ännu mera, men lika litet som departementschefen och livsmedelskommissionen kan jag finna, att man kan komma längre utan att införa individuell behovsprövning.

Reservanterna syfta sålunda till ändringar i bestämmelserna ått båda hållen. Vissa grupper mindre bemedlade vill man taga ifrån förmånen av rabattkort, medan man vill hjälpa en annan klass medborgare att komma i åtnjutande av denna förmån. Med sin restriktiva politik gå reservanterna fram mot inkomsttagare både inom industrien och inom jordbruket, mot de fattigaste inkomsttagarna såväl i städer och tätbebyggda samhällen som på landsbygden, under det att de med sina förbättringar hålla sig enbart till jordbrukarklassen. Jag vill inte rikta någon speciell anmärkning mot denna uppdelning, men jag anser ändå, att uppmärksamheten bör vara fäst vid den.

Jag kan alltså, herr talman, inte finna några som helst skäl för att riksdagen skulle avvika från sin alltsedan år 1942 intagna ståndpunkt i fråga om prisrabatterna på dessa livsmedel. Jag ber därför att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den ärade talesmannen för statsutskottets majoritet gör sig skyldig till en betydande överdrift, när han vill göra gällande, att reservanterna gå emot de mindre bemedlade medborgarna. Vi ha ju uttryckligen framhållit i reservationen, att vi gärna äro med om att stödja de ekonomiskt svagast ställda i samhället. Men man kan väl inte räkna dem, som ha en inkomst av 8 720 kronor om året — det är ett av de exempel som anföras i reservationen — såsom mindre bemedlade. Det är riktigt, som herr Olsson sade, att det är en omdömesfråga, var gränsen skall sättas. Men vårt omdöme säger oss, att gränsen har satts för högt.

Vad är det vi begära i vår reservation? Det är blott en obetydlig justering nedåt med några hundra kronor, som inte påverkar levnadskostnadsindex med mer än 0,3 enheter. Om man med en sådan justering kan få bort vad många stöta sig på i fråga om dessa prisrabatter, tycker jag det finns skäl att gå på en sådan linje.

Herr Olsson åberopade de från kristidsstyrelserna inkomna yttrandena och antecknade till sin fördel, att ett flertal av dessa hade tillstyrkt bibehållande

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

av de nu gällande bestämmelserna. Jag har tyvärr inte yttrandena tillgängliga här, men om man läser dem, skall man finna, att flera av de kristidsstyrelser, som tillstyrkt de gällande bestämmelserna, dock visat stor tveksamhet. Det har inte alls varit det bestämda tillstyrkande, som man skulle kunna tro av herr Olssons anförande.

Vad beträffar frågan om jordägare och arrendatorer, är det naturligtvis riktigt, som herr Olsson säger, att en skuldsatt ägare kan ha det lika svårt som en arrendator. Det är ingen som bestrider detta. Men varför skall en arrendator försättas i sämre ställning, därför att det finns jordägare som eventuellt ha skulder? Vi ha här föreslagit en uppmjukning till förmån för arrendatorerna, som vi finna befogad.

Jag har sålunda ingen anledning att frågå mitt yrkande. Jag vill ytterligare understryka, att detta även är en statsfinansiell fråga. Det gäller dock här ett anslagsbelopp på 105 miljoner kronor som enligt vår uppfattning bör kunna med en rimlig och lämplig justering nedåt begränsas inte så obetydligt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall visst inte upprepa, allt vad jag sade i mitt förra anförande därför att den föregående talaren upprepade sina skäl. I det hänseendet vill jag endast fästa uppmärksamheten på att när han talade om min »överdrift», gällde den, att jag ansåg en person med 8 720 kronors årsinkomst tillhöra de mindre bemedlade. Talaren glömde dock nämna, att jag hade sagt, att denne inkomsttagare bodde på en ort, tillhörande ortsgrupp V, och hade sex barn. Det var just det skäl jag anförde gentemot den ställning till befolkningspolitiken, som reservanterna kommit i på grund av sin motivering.

Det är riktigt att det bara gäller en inverkan av levnadskostnadsindex med 0,3 enheter, och det är ju en sak, som jag inte skulle ha brytt mig om att tala om, såvida icke den föregående talaren själv fört fram den. Men när det gäller prisindex, håller jag före, att även en så liten nedsättning därav som med 0,3 enheter vore bättre än en höjning av det.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Johansson, Johan Bernhard, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 205 punkten a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten b).

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! De under denna punkt berörda förmalningsersättningarna innebära ju ett slags subvention, som kommer alla konsumenter till del oavsett behov eller förmögenhetsställning, och det beräknas ju också därför i budgeten ett så stort anslagsbelopp som 40 miljoner kronor. Att man bibehåller denna subvention måste tydligen bero på den föreställningen, att brödsädespriset under de senare åren skulle ha varit onormalt högt i förhållande till andra varor och nyttigheter. Men det förhåller sig i verkligheten på ett rakt motsatt sätt.

Såsom i reservationen framhålles, ha statistiska jämförelser givit till resultat, att vetepriset under åren 1913—1942 stigit med 56 enheter, de totala levnadskostnaderna med 136 enheter och lönerna med 226 enheter. Jämför man åren 1925—1942 visar det sig, att utvecklingen kanske är än mera markerad på detta område eller med en stegring för vetepriset med 9 enheter, för de totala levnadskostnaderna med 60 enheter och för lönerna med 110 enheter. Därtill kommer att vetepriset under år 1943 nedgick med tre enheter till en indexsiffra av 153, under det att lönerna ha stigit med omkring 4 enheter till cirka 230. Brödsädespriset har sålunda under en lång följd av år mycket starkt förbilligats i förhållande till andra nyttigheter, varor och tjänster, som ha betydelse för den allmänna levnadsstandarden.

Det har därför syntts reservanternas, när nu denna subvention vilar på den förutsättningen, att alla skola ha del av den, oberoende av behov och förmögenhetsställning, att det icke kan vara riktigt, att staten med upplånade medel — ty det är vad vi göra — bestrider en avsevärd del av konsumenternas brödkostnader, och det kan inte vara förenligt, såsom vi också säga i reservationen, med god och sund statshushållning. Det hade varit lämpligt med en avveckling av denna generella subvention, men reservanternas föreslå dock endast en viss mindre sänkning av förmalningsersättningen med 2 kronor per deciton. Bara denna lilla sänkning gör i alla fall en besparing på 12 miljoner kronor på budgeten, och vi yrka i vår reservation, att anslaget till förmalningsersättningarna för nästa budgetår nedsättes från 40 miljoner till 28 miljoner kronor.

Det kan icke finnas någon anledning att fortsätta i full utsträckning på den väg, som man här har slagit in på, utan man borde i stället försöka komma fram till rimligare förhållanden på detta område, eftersom det inte finns sakligt grundade skäl för denna subvention, som tillkommer alla.

Våra statsfinanser kunna komma i det läget — jag tänker då på efterkrigstiden, som man har så mycket talat om — att man nödgas se sig om efter olika områden där besparingar lämpligen kunna göras. Här kan man göra en besparing utan att någon skada åstadkommes, i synnerhet när den förutsättning, på vilken denna förmalningsersättning har byggts, nämligen vetepriset, såsom jag nyss anfört, inte heller längre är hållbar, eftersom vetepriset under 1943 har gått ned.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt av under-tecknad m. fl. afgivna reservationen.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Den föregående talaren utgick från det, som han ansåg, barocka i att vi här ha att göra med en subvention till alla,

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

oavsett förmögenhetsställning. På det förberedande stadiet av debatten i denna fråga användes också uttrycket, att subventionen i fråga om brödsädeskonsumtionen innebar en subvention för miljonären likaväl som för den fattigaste. Det förhåller sig emellertid på det sättet att hela svenska folket äter bröd och att de fattiga och deras barn än så länge tyvärr utgöra den långt övervägande majoriteten av svenska folket. Det är således dessa som få huvudparten av denna subvention till alla. För övrigt kanske man på tal om denna subvention får komma ihåg, att de många miljoner, som det här är fråga om, tas ut på beskattningssvägen. Därför blir det, när man räknar från och till, kanske på det sättet att miljonären egentligen inte får någon subvention genom denna åtgärd.

Det har alltid under kristider ansetts ganska förhatligt att fördyra brödfödan för människorna i ett land. Jag vill naturligtvis inte vara orättvis emot den föregående talaren och säga, att han beklagade sig över att brödsäden har sjunkit i pris under dessa år; det är väl något, som vi alla äro glada över eller åtminstone borde vara glada över? Talet om subventionerna kan ha åtskilligt för sig, men det är också på andra områden än när det gäller konsumenterna, som subvention utgår till alla oavsett förmögenhetsställning, t. ex. till alla producenter i fråga om understödet till jordbruksnäringen.

Det har påpekats under de senaste diskussionerna i denna fråga, att man på jordbrukets område måste komma fram till att subventionerna avvägas efter förmögenhetsställningen hos dem, som få del därav. Jag skulle vara benägen att föreslå, att vi vänta med att reducera denna subvention till alla oavsett förmögenhetsställningen, när det gäller brödfödan, till dess vi ha kommit fram till en lösning av problemet hur vi skola differentiera den andra subventionen, som jag nu var inne på.

Jag anser, herr talman, att det icke föreligger någon anledning att frånga riksdagens hittillsvarande ståndpunkt i denna fråga, och jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 205 punkten b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsätande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 207, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av matematisk-naturvetenskaplig forskning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *H. Nordenson* (I: 238) och den andra inom andra kammaren av herr *Å. Wiberg* m. fl. (II: 357), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa dels om en utredning angående åtgärder i syfte att förbättra förutsättningarna för den matematisk-naturvetenskapliga forskningen i Sverige, varvid vissa i motionerna anförda synpunkter borde beaktas, dels ock om framläggande för riksdagen av på utredningen grundat förslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 238 och II: 357, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av utskottet i utlåtandet angivna avseenden samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag ber att få uttala min stora tillfredsställelse över den välvilliga behandling, som utskottet låtit komma min motion till del. Jag skulle kunna nöja mig med detta, men jag skulle dock gärna vilja framhålla ett par synpunkter på frågan, när den nu går till utredning. Det är önskvärt att man vid denna utredning måtte beakta förhållandena i utlandet i detta avseende och tillse, att vi komma att vara i nivå med de länder, som vi framför allt ha att konkurrera med.

Vi kunna vänta oss en mycket hård konkurrens efter kriget, och vi böra bereda oss på att det därvid kommer särskilt an på kvaliteten av de varor, som vi skola bjuda ut. Det gäller därför att vi ställa oss på en hög teknisktvetenskaplig nivå. I det avseendet ha ju statsmakterna vidtagit omfattande åtgärder, men det fordras också i hög grad att vi hålla en hög nivå på vår naturvetenskapliga forskning. Jag skulle vilja gå ett steg längre och säga: det räcker inte med att vi äro i nivå med utlandet, vi böra helst också ligga ett litet steg före de andra, vi måste försöka vara överlägsna andra.

Jag skulle vilja belysa detta förhållande med att återge ett yttrande, som fälldes för några år sedan av chefen för Schweiz' tekniska högskola i Zürich vid ett besök, som en studiekommision härifrån avlade där, då den i Schweiz skulle studera den teknisktvetenskapliga forskningen. Professor Ron sade då med avseende på Schweiz' förhållanden som industriland, att Schweiz är hänvisat till överlägsenhet, och han formulerade detta ordagrant så: »Schweiz är dömt till överlägsenhet!» Därmed ville han ange, att för att Schweiz överhuvud taget skulle kunna reda sig i den internationella konkurrensen, hade

Ang. åtgärder
för främjande
av matema-
tisk-natur-
vetenskaplig
forskning.

Ang. åtgärder för främjande av matematisk-naturvetenskaplig forskning.
(Forts.)

det visat sig nödvändigt att kvaliteten på landets produkter stod på en mycket hög nivå. Detta ha schweizarna också behjärtat genom att utveckla sin tekniska högskola till en av de främsta i Europa och genom att också i hög grad stödja sina universitet. Resultatet har blivit, att schweizarna på de områden, där de äro verksamma inom industrien, nått en synnerligen framskjuten ställning och kunnat mycket gynnsamt hävda sig på världsmarknaden. Detta har under kriget varit av en utomordentligt stor betydelse för dem; deras produkter ha även under denna tid varit så efterfrågade, att de kunnat uppehålla en mycket vittomfattande export, vilket möjliggjort att de överhuvud taget kunnat försörja sig med de råvaror, av vilka de äro i så stort behov.

Sverige befinner sig i många avseenden i samma läge som Schweiz. Vi ha visserligen större tillgång på råvaror, men vi äro i övrigt hänvisade till att göra oss gällande på världsmarknaden genom kvaliteten på våra produkter, vilket endast möjliggöres, om vi hålla vår produktion på högsta möjliga nivå.

De önskemål, som jag nu har framfört, kunna sålunda betraktas som ett led i vår strävan att försöka bevara och utveckla det välstånd, som vi redan nått. Det är därför med mycket stor tillfredsställelse jag konstaterar utskottets välvilja, och jag ber med detta endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Nordensons yttrande instämde herr *Sundberg*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 209, i anledning av väckta motioner angående åtgärder i syfte att befordra en förläggning av industriell verksamhet och hantverk till andra platser i landet än storstäderna.

*Om industri-
ens förlägg-
ning till
landsbygden
m. m.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Heiding* m. fl. (I:179) och den andra inom andra kammaren av herr *S. B. Norup* m. fl. (II:265), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om allsidig och förutsättningslös utredning angående möjligheterna att genom lämpliga statliga åtgärder, närmast eventuellt i samband med stödet åt byggnadsverksamheten, befordra en förskjutning av industriell verksamhet, småindustri och hantverk från storstäderna till mindre städer, samhällen och icke minst till den rena landsbygden.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»Innevarande riksdag har i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 10, punkt 44) anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning med uppgift att i enlighet med vad i vissa motioner och av riksdagen anförts undersöka möjligheterna för främjande av hantverkets och småindustriens utveckling.

Nu föreliggande förslag har ej blott anknytning till den utredning, varom riksdagen i ovannämnda skrivelse anhållit. Den förskjutning av småindustri och hantverk till mindre samhällen och landsbygden, som motionärerna anse

Om industriens förläggning till landsbygden m. m. (Forts.)
 önskvärd, är avsedd att utgöra ett led i lösande av landsbygdens befolkningsfråga. Den i motionerna förordade utredningen har därför även nära samband med den översyn och det samordnande av verkställda eller pågående utredningar, som beröra landsbygdens avfolkning, varom innevarande riksdag — på förslag av första kammarens första tillfälliga utskott (utlåtande nr 10) och andra kammarens tredje tillfälliga utskott (utlåtande nr 8) — ävenledes beslutat i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla. I sistnämnda beslut förutsattes, att det organ, som finge uppgiften sig förelagd, skulle till vederbörande departementschef göra framställningar om sådana kompletterande utredningar inom vissa delar av det berörda frågekomplexet, som det under arbetets gång kunde befinnas erforderligt att verkställa.

Enligt utskottets mening är det av utomordentlig betydelse, att möjligheterna att främja den av motionärerna förordade utvecklingen bliva beaktade under de planerade utredningarna. Den i motionerna framförda tanken att genom åtgärder i samband med det statliga stödet åt byggnadsverksamhet befordra den önskvärda förskjutningen till landsbygden av industriell verksamhet och hantverk förutsätter utskottet skola i likhet med andra tänkbara åtgärder i samma syfte bliva föremål för närmare övervägande.

Det bör enligt utskottets mening överlämnas åt Kungl. Maj:t att bedöma på vad sätt utredningen av förevarande fråga bör samordnas med övriga av riksdagen begärda utredningar. Utskottet hemställer därför, att riksdagen må i anledning av de likalydande motionerna I: 179 och II: 265 besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet här ovan anført.»

Herr Holmberg: Herr talman! När jag läste denna motion, kände jag beundran för den framsynthet, som motionärerna lägga i dagen i sin syn på problemet stad och land.

I allmänhet brukar det tyvärr vara så att landsbygdsrepresentanterna söka lösa motsättningen mellan stad och land genom attacker emot staden och stadsinvånarna. I denna motion har man ställt frågan på ett annat sätt, i det att man har pekat på den lösning, som såvitt jag kan förstå faktiskt är den enda möjliga, nämligen att flytta ut staden på landsbygden, att decentralisera industrien och övrig sådan verksamhet, som nu är förlagd till städerna, att så att säga lösa upp de stora städerna i mindre delar och sprida dem ut över hela Sveriges land.

På det sättet skulle man verkligen, det föreställer jag mig, kunna lösa en rad av den svenska landsbygdens problem.

Landsbygdens barn skulle på det sättet kunna få tillgång till förstklassiga skolor, eftersom det ekonomiskt sett skulle bli möjligt för en rad landsbygdskommuner att hålla dylika skolor; landsbygden skulle få bättre tillgång till läkare, till sjukhus och till kliniker samt till kulturella förströelser av olika slag, sådana som folket på landsbygden nu ofta måste bege sig in till städerna för att få del av.

Dessutom skulle man i stor utsträckning kunna göra slut på det nuvarande missförhållandet mellan kommunerna i Sverige, som består i att å ena sidan vissa stadskommuner äro mycket välsituerade och ha råd att bereda sina invånare fördelar av olika slag, medan å andra sidan en lång rad landsbygdskommuner kämpa med en hopplös fattigdom och därav hindras att bereda sina invånare ens de viktigaste och de mest betydande av de fördelar, som storstaden skänker sina invånare.

Men inte bara landsbygdens utan också städernas problem skulle, på det sätt som motionärerna här i stort ha tänkt sig, kunna bringas till en lösning.

Om industriens förläggning till landsbygden m. m. (Forts.)

Man måste nog erkänna, att våra stora städer i mångt och mycket äro osunda, att trångboddheten i dem är mycket stor, att befolkningen ändå får lägga ned en oproportionerligt stor del av sin inkomst på hyror till följd av de uppskruvade tompriserna och de höga byggnadskostnaderna. En utflyttning av städerna på landsbygden skulle innebära sundare levnadsförhållanden, skulle skänka möjlighet att bereda arbetare och anställda rymligare och bättre bostäder till lägre pris än de nu få betala, samtidigt som landsbygdsbefolkningens bostadsförhållanden skulle förbättras. Man skulle därigenom enligt min åsikt kunna gardera sig emot förekomsten av sådana bostadskvarter av slumkaraktär, som nu faktiskt förekomma på vissa håll i våra stora städer. En sådan utflyttning av städerna till landsbygden skulle slutligen innebära ett slut på det oerhörda slöseri med tid och pengar, som de långa resorna till och från arbetsplatserna i städerna nu innebära, och ändå skulle den inte betyda att stadsbefolkningen berövades någon av de fördelar, som staden ger, utan tvärtom att dessa fördelar gjordes tillgängliga också för landsbygden. Detta är det väsentliga, såvitt jag kan se, i det sätt, på vilket motionärerna vilja lösa motsättningen mellan stad och landsbygd, och jag måste ge dem min komplimang för det sätt på vilket de ha ställt frågan.

Såvitt man kan se, finns det inga tekniska hinder för en sådan lösning som den motionen åsyftar; vi ha elektrisk kraft tillgänglig över hela landet — det är inte nödvändigt att som nu sker dra sådan mycket mycket långa vägar, t. ex. uppifrån Jämtland och Dalarna eller ännu längre norr ifrån till Stockholm och andra städer längre ned i landet, utan den skulle kunna transporteras betydligt kortare väg, därest industrierna flyttades ut — vi ha utmärkta vattenvägar och kommunikationer för transport av en utflyttad industris råvaror och färdiga produkter i den mån en sådan transport blir nödvändig. Jag måste emellertid uttala tvivelsmål, om de medel, som motionärerna rekommendera för att nå vad de åsyfta, verkligen kunna ge resultat. Motionärerna vilja, att man genom lämpliga statliga åtgärder, närmast i samband med stödet åt byggnadsverksamheten, skall befördra förskjutningen av industriell verksamhet, småindustri och hantverk till småstäder, mindre samhällen och framför allt rena landsbygden. Om jag inte misstär mig utgår emellertid det statliga stödet till byggnadsverksamheten framför allt till bostadsbyggande men icke till byggande av fabriker och industriföretag. Genom att föra en politik, som tar sikte på att bygga bostäder ute på landsbygden för städernas och industrisamhällellenas arbetare och anställda, uppnår man emellertid endast att förlänga deras resor till arbetsplatserna men knappast det syfte som motionärerna avse. Industrien följer ju inte arbetarna, utan det är tvärtom arbetarna och de anställda som följa industrien. Det tillstånd som vi nu ha är att städer och andra samhällen konkurrera om att draga till sig industriföretag ifrån andra samhällen och ifrån landsbygden. I det syftet erbjuder man dem olika fördelar. Ibland ger man dem tomter till underpris; om bara företaget slår sig ned i samhället, kan man alltid ta igen vad man förlorat, när man sedermera säljer tomter till dess arbetare. Ibland ger man dem andra lättnader av olika slag och till och med subventioner. Det är klart att så länge dessa förhållanden tillåtas bestå, kommer industrien att sugas in till städerna och stadsbefolkningen att växa på landsbygdsbefolkningens bekostnad, även om staten försöker att dirigera bostadsbyggandet, så att man bygger bostäder för städernas barnrika familjer eller pensionärshem o. s. v. långt ute på landsbygden.

Men det är inte bara fråga om industrien. Om man ser på Stockholm, måste man säga sig, att det rör sig om en hel rad företag av annat slag också. Jag vet inte, i vilken mån industrien i Stockholm har växt på de senaste åren, men jag vet att det fanns en tid, när industrien i Stockholm gick tillbaka och en

Om industriens förläggning till landsbygden m. m. (Forts.)
rad industriella företag flyttades bort från staden men då staden och dess invånarantal ändå oavbrutet växte på grund av att i stället för dessa industri-företag, som flyttades ut, flyttades i stället till staden de centrala ledningarna för en rad banker och industriella företag och en mängd centrala statliga institutioner.

Jag tror att man borde ställa frågan, varför dylika statliga institutioner alltid och under alla förhållanden skola dragas hit till staden. Varför är det t. ex. nödvändigt, att karolinska sjukhuset ligger här eller att statens institut för folkhälsan ligger här? Man kan ju säga att intetdera ligger i Stockholm utan de ligger i Solna, men eftersom Solna håller på att bli en stad inom Stor-Stockholm, tror jag det är berättigat att tala om att de äro förlagda till Stockholm. Statens institut för folkhälsan skulle, såvitt jag kan se, lika väl kunna ligga någonstans ute på Västgötaslätten eller i Härjedalen eller i Jämtland. Det skulle kunna utföra sina undersökningar lika bra där som det gör här nere, och professor Abramsons olika utlåtanden om äggens fördärlighet eller förträfflighet skulle kunna förkunnas lika bra från ett samhälle i landsorten som här ifrån Stockholm. Jag tänker mig också, att det finns en hel rad av andra statliga institutioner, som precis lika bra skulle kunna utföra sitt arbete, därest de förlades någonstans ute i landet, som de kunna göra därigenom att de äro förlagda hit.

Denna statliga centralisering till städerna eller som i detta fall till en viss stad drar också med sig en annan, i det att i allt större utsträckning de stora industriföretagens och bankernas centrala ledningar samlas hit, emedan de här ha alla de statliga institutioner, med vilka de måste ha kontakt vid olika tillfällen. Det är klart, att en decentralisering av de statliga institutionerna i den mån den är möjlig att genomföra — och jag tror detta är möjligt i rätt hög grad — skulle bidraga högst betydligt till att uppnå det som motionärerna vilja uppnå med den utredning, de ha begärt.

Stockholms stad håller nu på att växa över alla gränser till följd av den centralisering hit, som har skett av statliga institutioner och privata företags ledningar. Jag såg att Stockholms stadsfullmäktige härom dagen beslöto att gå in för inkorporering av Spånga och Hässelby. Jag kan inte förstå, att det skall vara någon fördel för landet, att Stockholms stad får svälla ut på det sättet, inte ens att det egentligen skall vara någon fördel för stadsborna själva, som få allt längre avstånd mellan sina bostäder och sina arbetsplatser och på grund därav få tillbringa allt större del av sin från arbetet lediga tid på resor och ha allt mindre möjligheter att ägna sin fritid åt rekreation eller kulturella förströelser av olika slag. För staden medför ju denna utsvällning en massa besvärliga problem, vilkas lösning ställer sig mycket dyrbar; särskilt tänker jag i det fallet på problemet med ordnandet av kommunikationerna. För den kringliggande landsbygden måste stadens utvidgning på detta sätt vara till skada. Om Stockholms stad får sluka Spånga och Hässelby, är det rätt tydligt, att Stockholms län kommer att ekonomiskt försvagas rätt avsevärt. Även om Stockholms stad under många år får betala länet en viss ersättning, så kommer denna utvidgning av staden ändå att betyda, att länets möjlighet att ordna sjukvårdsfrågor och andra gemensamma frågor blir sämre, därför att ekonomin försämras.

Frågan om att upphäva motsättningen mellan stad och landsbygd är inte en enkel utflytningsfråga, utan det är också andra problem som måste regleras. Man kan ju t. ex. fråga sig, om det ligger i samhällets intresse, att på vissa håll, där industrien flyttar ut, industrien sysselsätter nästan uteslutande kvinnlig arbetskraft, så att i vissa städer övervikten av kvinnor blir mycket stor. Man får på sina håll 4—6 kvinnor på en enda man. Kan det ligga i

Om industriens förläggning till landsbygden m. m. (Forts.)

samhällets intresse, att det sker en sådan utveckling inom industrien, eller är inte även det någonting, som man måste ingripa emot och söka reglera?

Det problem, som motionärerna ha ställt, är såvitt jag förstår ett socialt problem av synnerligen genomgripande karaktär, ty det är egentligen fråga om ingenting mindre än en samhällelig omorganisation av den svenska industrien och en samhällelig ledning av denna industris utveckling för att man skall kunna försäkra sig om att den blir så utplacerad över landet, som hänsynen till befolkningens intressen och till nödvändigheten av att upphäva motsättningen mellan stad och land kräver. En sådan samhällelig omorganisation och ledning av industrien kan, såvitt jag kan förstå, icke förverkligas under andra förhållanden än att samhället är ägare till hela industrien. Detta att socialismen är förutsättningen för att man skall kunna göra vad motionärerna vilja uppnå, ha de kanske inte tänkt sig, men det ligger i alla fall till på det sättet.

Givetvis kan detta inte hindra, att man under nuvarande förhållanden söker göra vad som finnes vara möjligt för att realisera syftet med motionen, men då bör man nog inte så mycket tänka på att söka tvinga ut stadsborna på landet genom det statligt stödda bostadsbyggandet som på att hindra städerna att suga till sig industriföretag från landsbygden genom olika osunda metoder och på att söka sprida ut statens egna företag över landet, i den mån så är möjligt.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag vill uttrycka förhoppningen, att den utredning som i detta förslag begäres icke skall begränsa sig till vad motionärerna ha påyrkat utan skall försöka komma litet närmare vad som är denna frågas kärnpunkt.

Herr Ström: Herr vice talman! Jag skulle kunna instämma i det mesta av vad den siste ärade talaren anförde. Jag tror att det är av den allra största betydelse, att storstäderna icke få växa allt för mycket, att industrien sprides över större delar av landet, att småindustrien uppmuntras och att man gör allt för att bevara arbetskraften även på landsbygden. Det är odisputabelt, att en utveckling, som betyder att landets befolkning hopas i några få storstäder och får sin hembygd i stenöknar, icke är vare sig tilltalande eller nyttig.

Men jag måste vända mig emot den föregående talaren, när han går på högerens linje i Stockholms stadsfullmäktige i fråga om inkorporering av Spånga och Hässelby. Den linjen är alldeles reaktionär och den motverkar hans eget syfte, så som han i övrigt principiellt framställde det i sitt anförande. Det förhåller sig så, att denna inkorporering borde ha skett för 10, 20 år sedan, och helst borde det ha skett en betydligt större inkorporering, nämligen av hela det nuvarande Stor-Stockholm. Detta skulle ha bidragit dels till att lösa det problem, som är ett livsvillkor för en så stor stad som Stockholm, nämligen att hindra uppkomsten av endast en tättbebyggd stenöken, en stenstad. Som det nu är, är Stockholm inte större till arealen än Huddinge socken och mycket, mycket mindre än Karlskoga och en rad andra städer i Sverige, men här skall bo en folkmängd, som man beräknar år 1960 skall vara uppe i en miljon. Det betyder, om man motsätter sig en inkorporering, att man tar i anspråk varje område som kan bebyggas, alla parker och alla naturreservat måste slopas och bebyggas med vanskapliga mastodonthus och hoppackade hyreskaserner för att skapa bostäder åt denna växande befolkning. Socialt, hygieniskt och moraliskt skulle detta betyda en förfärlig tillbakagång för en sjättedel av Sveriges befolkning och en total ödeläggelse av Stockholms skönhet. Den nuvarande snäva begränsningen av stadens område försvårar i hög grad för befolkningen lösandet av bostadsfrågan på ett naturligt och riktigt sätt. Vill

Om industriens förläggning till landsbygden m. m. (Forts.)

man, som motionärerna och som den siste ärade talaren också syntes vilja, åstadkomma ett hejdande av tillkomsten av några få jättestäder, då går det inte genom att hindra dessa städer att få luft, ljus och grönska, så att de kunna andas och trivas och så att deras befolkning kan bevara sin hälsa, utan det måste ske parallellt med att dessa städer få möjlighet till en sund utveckling. Därför är det nödvändigt, det är ett livsvillkor för Stockholm, att Hässelby och Spånga och helst även vissa andra ytterområden inkorporeras med huvudstaden, så att bostadsfrågan kan lösas. Det betyder också möjligheter till billigare bostäder i stället för de väldiga bostadshyror, som nu tynga befolkningen inte minst på grund av att staten genom sin markförsäljning i spekulationssyfte drivit upp bostadspriserna så oerhört i Stockholm och framkallat den fula höghusbebyggelsen på känsliga punkter.

Det är mycket märkligt, att den siste ärade talaren kan gå in för att Stockholms stad skall stängas i sin strävan att lösa bostadsfrågan. Denna strävan har också en oerhörd betydelse med hänsyn till att Stockholms stad icke på annat sätt än genom en inkorporering, där det blir möjlighet till en förnuftig bebyggelse, kan lösa sin kommunikationsfråga, som är av största vikt för hela befolkningen. Även vissa andra frågor kunna icke lösas utan att Stockholm erhåller ett större armbågsrum och litet mera luft än det nu har. Staden håller praktiskt taget på att kvävas. Inom få år finns det inga obebyggda bostadsområden kvar, och vad skall sedan ske? Resultatet blir endast det, att man kommer att bygga i höjden. Vi komma att få bygga hus med 15—20 våningar och vi få en dålig kopia av New Yorks city, som dessutom blir vederstygglig till utseendet. Det är ingenting att sträva efter.

Jag vill således varna för att söka skapa en opinion, som skulle hindra Stockholms stad från att få naturliga utvecklingsmöjligheter. Men däremot är det alldeles riktigt, att man på andra sätt bör hindra den alldeles onaturliga tillväxten av Stockholm. Jag har vid många tillfällen här i kammaren och i radio påpekat, hur nödvändigt det är att hindra denna våldsamma ökning av inflyttningen till Stockholm. Inflyttningen pågår nu i så hastigt tempo, att ökningen av invånarantalet i Stockholm förra året var över 20 000, varav en mycket betydande del berodde på inflyttning. Det är klart, att om inflyttningen pågår i den takten, är det omöjligt att komma till rätta med en hel del frågor, och därigenom blir både staden och hela det svenska samhället lidande. Som den förre talaren antydde, är det inte så att storindustrin flyttar till Stockholm eller ens stannar kvar där. Storindustrin har lämnat Stockholm. Bergsund har flyttat. Atlas-Diesel och de övriga företagen, som lågo på det stora Atlasområdet, ha flyttat, Rörstrand och företagen i dess grannskap likaså. Bolinders har flyttat och en del av Separators industri. Men det är faktiskt så, att Stockholm håller på att bli en allt för starkt betonad ämbetsmannastad. Det är staten som strävar efter att förlägga alla ämbetsverk och inrättningar till Stockholm. Trots att stockholmarna själva be att få slippa dessa inrättningar, så hjälper det inte. Fastän Stockholm inte gör den ringaste reklam för inflyttning av folk och industrier — som andra städer dess värre göra — så växer Stockholm likväl bland annat på grund av dessa massor av statliga ämbetsverk och andra till Stockholm centraliserade institutioner. Man skulle kunna flytta ut åtskilliga av dessa statliga och halvstatliga ämbetsverk till olika delar av landet. De centrala ämbetsverken kunna icke flyttas ut men åtskilliga andra.

Men den siste ärade talaren skall komma ihåg, att det inte bara är staten som syndar; alla andra synda på samma sätt. Ha vi inte sett, hur alla våra folkrörelser förläggat sina huvudkontor hit, både den kooperativa, den fackliga, den idrottsliga, t. o. m. den agrara och folkbildande? Alla styrelser med

Om industriens förläggning till landsbygden m. m. (Forts.)

sina tjänstemän skola ovillkorligen till Stockholm. Det är bara textilarbetareförbundet, som har insikt om att det inte är nödvändigt att flytta till Stockholm för att kunna leva och verka. Om folkorganisationerna på detta sätt draga in till storstäderna med alla sina anställda, betyder detta en väsentlig lockelse för ännu flera att komma efter. Alla skola ha sina släktingar hit. På samma sätt är det med industrierna och bankerna och andra institutioner, som förlägga sina huvudkontor hit. Enligt mitt förmenande skulle man med god vilja kunna dela upp inflyttningen, så att den inte bara skedde till Stockholm utan i varje fall även till Göteborg, Malmö, Norrköping och Örebro. Det är klart att ledningen av stora företag måste ligga någorlunda centralt och inte gärna på rena landsbygden. Jag anser sålunda inte som den föregående talaren, att man kan förflytta institutet för folkhälsan upp till fjällen i Härjedalen, men man kan förlägga sådana verk i andra trakter med goda kommunikationer och förbindelser. Man behöver inte ha dem bara i Stockholm.

Men är inte riksdagen själv skuld till allt detta? Om regeringen föreslår, att man skall förlägga någon institution till Stockholm, så vågar aldrig riksdagen gå emot, utan riksdagen säger ja och amen och litar på att vad far sagt är bra och så blir allting förlagt till Stockholm. Och varför föreslår regeringen alltid, att allting skall ligga i Stockholm? Jo, bl. a. därför att ämbetsmännen ovillkorligen vilja vara bosatta i Stockholm. De vilja inte gärna ut i småstäderna eller ut på landsbygden, och detta byråkratins motstånd betyder ofantligt mycket för regeringarna och för riksdagens utskott när de bestämma att allting skall ligga i Stockholm.

Däremot är Stockholm, vilket är oerhört nyttigt, en stor handelsstad. Stockholm blir också alltmer en småindustriens stad, något som också är av ofantligt stort värde. Sådan verksamhet behöver en huvudstad. Detta hindrar inte att även andra städer och landsbygdssamhällen också kunna skapa marknader för småindustrien — detta har ju skett i Västergötland i Marks härad, det har skett i Småland i Västbo och det har skett på många andra platser, där en stark småindustri uppstått. Det skulle kunna uppstå en sådan stark småindustri på många håll i landet, om den rätta initiativkraften finnes.

Beröva alltså inte Stockholm dess småindustri, dess handel och dess sjöfart, utan vilka Stockholm icke kan leva! Men staden kan mycket väl leva utan alla de ämbetsverk, som regering och riksdag ävlas om att ovillkorligen placera i Stockholm.

Herr Holmberg: Bara en replik, herr talman! Jag vill bara säga till herr Ström att jag inte tänker taga upp någon större diskussion om inkorporeringen av Spånga och Hässelby. Den frågan skall inte avgöras här, utan i Stockholms stadsfullmäktige. Jag bara pekade på denna inkorporering som ett exempel på hur Stockholms stad sväller ut och även som ett exempel på en sådan utvidgning, som jag inte tror är lycklig. Att den under rådande förhållanden från Stockholms stads synpunkt är behövlig, det betvivlar jag inte. men jag föreställer mig att det kanske också finns andra möjligheter att nå de syften man vill nå. Om man allvarligen ville gå in på en linje, som toge sikte på att från städerna flytta ut, vad som inte oundgängligen behövde finnas där, genom att exempelvis befria Stockholm från vissa av de ämbetsverk och vetenskapliga institutioner, som enligt vad herr Ström själv säger betunga staden, är det väl möjligt att Stockholms stad skall kunna få god plats för sin utveckling inom sina nuvarande gränser.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Ang. de stats-
anställda
sjuksköter-
skornas löne-
förhållanden
m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 210, i anledning av väckta motioner angående löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 83, av herr *Axel Ivar Anderson*, och II: 130, av herr *Sundqvist* m. fl., samt motionen I: 233, av herrar *E. O. Wiklund* och *A. Forsslund*, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av de statsanställda sjuksköterskornas m. fl. löne- och därmed sammanhängande anställningsförhållanden.

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Herr talman! Som motionär i denna fråga har jag ett behov av att framföra ett tack till statsutskottet för den mycket välvilliga behandling, som utskottet ägnat motionen om förbättring av sjuksköterskepersonalens lönevillkor och anställningsförhållanden. Utskottet har enhälligt tillstyrkt en utredning av de statsanställda sjuksköterskornas m. fl. löne- och därmed sammanhängande anställningsförhållanden. Klämman täcker visserligen inte fullt motionärernas yrkanden, men det framgår av motiveringen att utskottet på varje punkt har ansett sig kunna och böra taga upp motionärernas önskemål och förorda bifall till dessa.

Jag är glad och tacksam däröver. Jag hälsar detta beslut såsom betydelsefullt därför att det ger möjligheter, hoppas jag, att snart få ett missförhållande rättat, som för närvarande vållar mycket allvarliga olägenheter, för att icke säga risker, för den viktiga del av socialvården, som faller på sjukvården. Jag behöver bara erinra om de uppgifter som under de senaste dagarna förekommit i tidningarna om svårigheterna att rekrytera sjuksköterskepersonalen och biträdespersonalen vid en hel rad sjukvårdsanläggningar. Det är intet tvivel om att en mycket starkt bidragande orsak till de missförhållanden, som här börjat yppa sig, är de otillfredsställande löneförhållanden, under vilka en stor del av sjuksköterskekåren arbetar. Detta gäller framför allt de landstingsanställda och kommunalanställda sjuksköterskorna, men i viss mån också de statsanställda.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag ber att ännu en gång få uttala min stora glädje över den positiva inställning, som utskottet visat sig ha i denna fråga.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att i detta sammanhang få uttala det önskemålet, att inte bara den sak som berör sjuksköterskorna, beträffande vilka naturligtvis en utredning är mycket berättigad, kommer under debatt. Man bör även tänka på sjukvårdsbiträdena. Det är en orimlig utveckling som nu pågår, då det blivit nästan ogörligt att på grund av brist på sjukvårdsbiträden hålla sjukhusen vid makt. Både landstingen, kommunerna och staten ha de allra största svårigheter härvidlag, och det ser inte ut som om man skulle kunna lösa dessa svårigheter i brådsket.

Detta beror på skilda omständigheter. Bl. a. är det en alltför dålig lön, som betalas vid sjukhusen. Jag tror att både staten, kommunerna och landstingen här ha gamla synder att dragas med. Förrän man har genomfört en bättre betalning för sjukvårdsbiträdena är det inte möjligt att kunna lösa detta spörsmål. Nu vet jag ju att det är många, särskilt bland kommunalmännen, som äro betänksamma och anse att ett ingrepp här måste ha vissa konsekvenser med sig. Det är ju möjligt att så är fallet. Men sjukvården går före, jag skulle nästan vilja säga, allting annat. Vi kunna inte lägga ned avdelning efter avdelning och sjukhus efter sjukhus, därför att vi inte vilja betala folk på ett sådant sätt, att vi kunna få dem att söka anställning vid sjukhusen.

Ang. de statsanställda sjuksköterskornas löneförhållanden m. m. (Forts.)

Vidare är här att märka en annan sak, som spelar en psykologisk roll. Det är en alltför stor klasskillnad som råder på sjukhusen mellan sjuksköterskorna och sjukvårdsbiträdena, inte bara i ekonomiskt avseende utan också i fråga om möjlighet till fortsatt utbildning och därmed också i fråga om gemenskapen dem emellan. Detta medför att sjukvårdsbiträdena känna sig tillbakasatta och inte gärna stanna kvar, utan söka sig därifrån. Jag tror att det skulle vara mycket praktiskt om man kunde ordna det så — Stockholms stad har redan börjat tillämpa en sådan anordning — att det inrättas särskilda skolor, så att sjukvårdsbiträdena med hjälp av stipendier kunna genomgå kurser och därigenom få möjlighet att avancera till sjuksköterskor. Det är en sak som jag tror att man måste tänka på i detta sammanhang.

Det är ytterligare ett förhållande på detta område, som inverkar mycket menligt, vilket flera anställda inom sjukvården talat med mig om. Det är den oerhört ökade arbetsbörda som har följt med de alltför stora sjukhus, som ha skapats, och genom att inom dessa starkt rationaliserade sjukhus de arbetsområden blivit alltför stora, inom vilka sjuksköterskor och sjukvårdsbiträden skola utföra sina uppgifter. Jag har alltid haft den uppfattningen, och det har jag sagt till min mycket uppskattade och ärade vän på platsen nr 1 vid min sida i kammaren, att vad han och en annan högt förtjänt besparingsman kunnat åstadkomma i fråga om nedskärningar i syfte att göra besparingar på alla områden, både när det gäller sjukhus, skolor och andra institutioner, det har varit besparingar för stunden, som i själva verket bli mycket dyra i det långa loppet. Ty det föranleder ökade svårigheter för dem, som skola arbeta, och skapar därigenom olidliga förhållanden. Senast, herr talman, läste jag ett mycket intressant referat från en kongress, som Sveriges överlärare ha hållit i dessa dagar och där de på det skarpaste klandrade nedskärningen av skollokaler i fråga om kubikutrymme o. s. v., vilket har föranlett avsevärda svårigheter och enligt allt fleras mening i intet avseende åstadkommit de ekonomiska vinster, som man trott sig kunna göra. På samma sätt är det med sjukhusen. Man försöker att rationalisera och går då till ytterligheter. Vanligtvis slukas besparingarna för dessa rationaliseringar av tidsförlusten och de växande arbetskostnaderna, och någon ens tillfällig besparing uppstår i själva verket inte. Men man har försvårat och försämrat möjligheterna för både läkare och lärare, sjuksköterskor och andra att kunna arbeta och trivas på sina arbetsplatser. Det är en anledning till bedrövelse att sådana falska besparingstendenser ha gjort sig gällande. Man har trott, att om man sparar på några blyertspennor eller på en halv meter i fråga om höjden eller djupet i en skolsal eller sjuksal, kan man få tillbaka alla de pengar, som vi ha lagt ut för vårt försvar. I stället är det alldeles tvärtom — man ökar endast kostnaderna, ty man får så mycket snabbare göra om sådana misslyckade anstalter, som inte någon är tillfreds med.

Alltså måste vi söka komma ifrån den s. k. rationaliseringsandan och den falska besparingsandan. När kommuner, landsting, riksdag och regering komma bort ifrån den, tror jag att vi få både större ekonomisk behållning, större trivsel och större möjligheter att få människor att arbeta inom dessa anstalter.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter. Det är inte första gången och inte andra gången heller, men jag anser att det är nödvändigt att ständigt påpeka vad som är en mycket bidragande orsak till den olust och de svårigheter, som vi nu ha att dras med, t. ex. på sjukvårdens område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wiklund: Herr talman! I likhet med herr Axel Ivar Anderson ber jag att få ge uttryck åt min tillfredsställelse över statsutskottets inställning

Ang. de statsanställda sjuksköterskornas löneförhållanden m. m. (Forts.)
till de väckta motionerna i detta ämne. Jag har inte för avsikt att i likhet med herr Ström ge utredningen något material eller framföra några särskilda synpunkter. Men jag har ett bestämt önskemål, och det är, att utredningen måtte sättas i gång snarast möjligt, ty det brådskar på grund av den situation, som för närvarande råder på våra sjukhus i fråga om möjligheten att överhuvud taget anskaffa nödig vårdpersonal.

Det är också med synnerligen stor tillfredsställelse jag konstaterar, att statsutskottet ger en bestämd fingervisning beträffande en sida av utredningen, nämligen då utskottet förklarar, att överläggningar böra ske med Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet. Jag tror, att om så sker, kommer den begärda utredningen att ge ett utmärkt resultat till förmån för de grupper anställda, som det här är fråga om.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att liksom herr Wiklund understryka det faktum, att det i statsutskottets utlåtande står att under utredningen bör ett samarbete ske med Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet. Jag vill ytterligare göra detta därför att det under debatten förekommit yttranden, som skulle kunna ge anledning till den uppfattningen, att den omständigheten att man måst stänga sjukvårdsavdelningar eller att det råder brist på anställda enbart är beroende på lönerna. Det är ju så att detta läge orsakats av brist på folk, och den avhjälpes man inte med löner, hur höga man än vill göra dem. Detta vill jag ha sagt utan att vara motståndare till en utredning om förhöjning av sjuksköterskornas löner.

Som ledamot av den av landstingsförbundet bildade lönenämnden och dess förhandlingsdelegation har jag god kännedom om dessa förhållanden. Vi ha inom landstingen haft upprepade förhandlingar med sjuksköterskornas förening och även andra anställda, och vi ha också erbjudit en icke obetydlig förhöjning av deras löner. Det råder svårigheter att komma överens, och dessa svårigheter ökas genom den allmänt spridda föreställningen, att bara man höjer lönerna så får man så mycket folk man vill ha. Det är dock på det sättet, att det råder brist på folk. Vad biträdena beträffar, söka sig dessa på vårsidan ofta ut i anställningar på andra områden, på sommarhotell, restauranger och dylikt, där de givetvis för tillfället få en bättre inkomst.

När en utredning nu sättes i gång om sjuksköterskorna, vill jag understryka angelägenheten av att utredningen också måtte beakta spörsmålet om utbildning av ett ökat antal sjuksköterskor. De utbildningsanstalter som nu finnas äro för få, och det är angeläget att utbildningen av sjuksköterskor ökas. Jag har velat säga detta därför att genom motioner i riksdagen under pågående förhandlingar med vederbörande organisationer ger man ett stöd åt den ena parten, utan att man egentligen, och det är väl också ganska förklarligt, vet hur frågan ligger till. Det är svårt att under sådana förhandlingar få motparten att beakta, att vi just nu befinna oss uppe på höjdpunkten av den ekonomiska utvecklingen och att vi under en nära framtid kunna komma in i ett efterkrigsläge med ekonomisk depression och med sjunkande skatteunderlag av betydande mått. Vi kunna erinra oss tiden efter förra världskriget, när skatteunderlaget sjönk i kommun efter kommun med bortåt femtio procent och mera, något som givetvis måste försvåra möjligheterna även för landstingen att upprätthålla en under högkonjunkturen tillkommen standard. Den omständigheten, att vi nu ha ett av regeringen och riksdagen samfällt påbudet lönestopp, bör ju heller inte alldeles förbises vid denna utredning.

Ang. de statsanställda sjuksköterskornas löneförhållanden m. m. (Forts.)

Därmed har jag inte sagt att jag inte skulle inse betydelsen av att sjuksköterskekåren får en mer tillfredsställande ekonomisk ställning. Och jag har själv vid de förhandlingar, som föras mellan landstingen och deras organisation, bidragit till att åstadkomma ett anbud till dem om löneförhöjningar, som äro ganska betydande.

Jag vill ännu en gång understryka angelägenheten av ett samarbete med Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet, så att inte staten ensidigt för sina befattningshavare sätter en lönenivå, som sedan återopas vid förhandlingar med landstingen på olika håll i landet. Det är faktiskt så att lönerna i Stockholm, såsom vid karolinska sjukhuset och Södersjukhuset, vill man gärna återopa, när det föres förhandlingar på sjukvårdsväsendets område med landsting eller städer ute i landsorten. Jag vill sålunda framhålla, att det måtte beaktas, att staten inte ensidigt åstadkommer en löne reglering, som sedan kan återopas såsom bindande för landstingens och städernas sjukvårdsinrättningar.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till statsutskottets hemställan, vilken jag varit med om.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m.;

nr 63, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt städerskan vid riksbankens avdelningskontor i Norrköping Amanda Gustava Schedin, född Blomberg; samt

nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 65, angående regleringen för budgetåret 1944/45 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 66, i anledning av väckta motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner.

I nedannämnda till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade motioner hade förslag framställts i fråga om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena under nr 94 i första kammaren av herr *Holmström*, m. fl. och den andra under nr 151 i andra kammaren av herr *Hallén* m. fl., hade hemställts, att riksdagen beträffande alla dem, som åtnjöt pension enligt före den 1 juli 1939 gällande grunder i civila eller militära tjänstepensionsreglementen eller tjänstepensionsreglementen för arbetare i statens tjänst, måtte besluta, att deras pensioner från och med den 1 juli 1944 skulle utgå efter samma grunder, som vore fastställda i motsvarande pensionsreglemente, vilka trätt i kraft den 1 juli 1942; eller, om detta i nuvarande läge icke vore genomförbart, att deras pensionsunderlag från och med den 1 juli 1944 skulle beräknas i förhållande till lönen å C-ort enligt bestämmelserna i närmast före den 1 juli 1939 gällande avlöningsreglementen med dyrtidstillägg och kristillägg enligt de grunder, som nu gällde för sådana f. d. befattningshavare, som avgått före sistnämnda datum.

I en inom andra kammaren under nr 155 väckt motion hade herr *Senander* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta om sådan höjning av pensionerna för de statstjänstemän, som avgått från sina befattningar före den 1 juli 1939, att pensionerna komme att uppgå till samma storlek som de pensioner, vilka utginge till statstjänstemän, som pensionerats efter sagda tidpunkt.

I två likalydande motioner, väckta den ena under nr 95 i första kammaren av herr *Holmström* och herr *Johanson*, *Karl August*, samt den andra under nr 152 i andra kammaren av herr *Sundberg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen vid eventuell reglering av tjänstepensionerna för de f. d. befattningshavare i statens tjänst, vilka avgått före den 1 juli 1939, måtte besluta, att för lots, lotsförman och överlots samt för lokeldare och lokförare skulle tillämpas de tjänstepensionsunderlag, som svarade mot de lönegrader, som enligt bestämmelserna i 35 § och 36 § av allmänna tjänstepensionsreglementet skulle gälla för motsvarande befattningshavare.

I två likalydande motioner, väckta den ena under nr 68 i första kammaren av herr *Holmström* m. fl. och den andra under nr 96 i andra kammaren av herr *Hallén* m. fl., hade hemställts, att riksdagen beträffande alla de lärare vid folk- och småskolor, vilka åtnjöt pension av statens pensionsanstalt enligt före den 1 juli 1939 gällande grunder, måtte besluta, att deras pensioner från och med den 1 juli 1944 skulle utgå efter samma grunder, som vore fastställda i det pensionsreglemente, vilket trätt i kraft den 1 juli 1942, eller, om detta i nuvarande läge icke vore genomförbart, att deras pensionsunderlag från och med den 1 juli 1944 skulle beräknas i förhållande till lönen på C-ort enligt bestämmelserna i närmast före den 1 juli 1939 gällande avlöningsreglemente.

I en inom andra kammaren under nr 388 väckt motion hade fröken *Nygren* och herr *Kyling* hemställt, att riksdagen beträffande alla de lärare vid kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor, praktiska mellanskolor samt högre folkskolor, vilka åtnjöt pension av statens pensionsanstalt enligt före den 1 juli 1939 gällande grunder, måtte besluta, att deras pensioner från och med den 1 juli 1944 skulle utgå efter samma grunder, som vore fastställda i det pensionsreglemente, vilket trätt i kraft den 1 juli 1943, eller, om detta i nuvarande läge icke vore genomförbart, att deras pensionsunderlag från och med den 1 juli 1944 skulle beräknas i förhållande till lönen på C-ort enligt bestämmelserna i närmast före den 1 juli 1939 gällande avlöningsreglemente.

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet förordats meddela bestämmelser angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner; samt

2) att förevarande motioner I: 94 och II: 151, II: 155, I: 95 och II: 152, I: 68 och II: 96 samt II: 388, i den mån de ej kunde anses besvarade med vad utskottet förut anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av, utom andra, herrar *Nordenson* och *Svedman*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava det innehåll, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

1) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i reservationen förordats meddela bestämmelser angående omreglering av de äldre tjänstepensionerna samt

2) att förevarande motioner I: 94 och II: 151, II: 155, I: 95 och II: 152, I: 68 och II: 96 samt II: 388, i den mån de ej kunde anses besvarade med vad i reservationen anförts, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets förslag innebar i huvudsak, att pensionsförbättringen skulle utgå med i princip 200 kronor å nyare och 300 kronor å äldre pensioner samt att pension jämte förbättring i intet fall finge överstiga ett belopp av 3 735 kronor för år, räknat vid nuvarande indexläge, vilket belopp svarade mot beloppet för nyare pension i lönegrad A 12 jämte pensionsförbättring. Kostnaden för en dylik pensionsreglering, utformad på sätt utskottet närmare angivit, uppgick till 1,9 miljoner kronor.

Enligt det av herrar *Nordenson* och *Svedman* reservationsvis framlagda förslaget skulle pensionsförbättringen, utan den av utskottet föreslagna begränsningen, utgå med i princip 200 kronor å nyare och 300 kronor å äldre pensioner. Kostnaderna för genomförande av en pensionsförbättring i enlighet med vad reservanterna förordat hade för första tillämpningsåret beräknats till omkring 3,3 miljoner kronor för år.

Vid utlåtandet hade dessutom fogats ett särskilt uttalande av herrar *Barnekow* och *Sundelin*, vilka ansett, att till utskottets motivering bort fogas följande:

»Utskottet betraktar sitt här framlagda förslag som en på behovsprincipen byggd provisorisk lösning och uttalar den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte, då förhållandena det medgiva, taga frågan i sin helhet under omprövning och därvid även undersöka möjligheten att låta pensionstagare i andra lönegrader än nu berörda komma i åtnjutande av skälig pensionsförbättring samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna prövning må föranleda.»

Herr *Nordenson*: Herr talman! Den fråga som här föreligger är både svår och ömtålig. Den har varit föremål för ett livligt motionerande under krigsåren, men den har inte kunnat få någon slutgiltig eller tillfredsställande lösning.

Situationen sådan den nu är har karakteriserats av bankoutskottet på följande sätt. Vi ha dels tjänstepensioner, som utgå enligt reglementen som blivit fastställda år 1941 och senare, vilka av utskottet betecknats med uttrycket de nyaste pensionerna. Vidare ha vi tjänstepensioner, som utgå dels enligt reglementen från 1920 och 1921, dels även senare reglementen, det senaste av 1939, vilka i främsta rummet beröra vissa lärargrupper. Dessa pensioner ha betecknats som nyare pensioner. Och slutligen ha vi också sådana tjänste-

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

pensioner, som utgå efter ännu äldre bestämmelser och som ha betecknats som äldre pensioner.

Det har vidtagits en åtgärd för att utjämna skiljaktigheten mellan dessa pensioner, nämligen förra året på grund av en då framlagd kungl. proposition. På grundval av denna proposition beslöt riksdagen en höjning av de lägsta pensionerna upp till löneklassen A 6 och motsvarande löneklass inom andra löneskalor, och höjningen innebar att dessa grupper fingo ett tillskott för de nyare pensionerna på omkring 180 kronor och för de äldre pensionerna på cirka 300 kronor, varvid dock en maximering fastställdes till 2 626 kronor för den totala pensionen. Kostnaderna för denna åtgärd belöpte sig till 850 000 kronor, och den rörde omkring en tredjedel av samtliga 21 000 pensionärer.

Om man bortser från dessa grupper, som sålunda fingo sina pensioner reglerade, så att de bringades upp i ganska nära anslutning till de nyaste — eller högsta — pensionerna, så kan man säga att de nyare pensionerna ligga mellan 6 och 14 procent lägre än de nyaste, medan de äldre pensionerna i sin tur ligga omkring 10 procent under de nyare pensionerna. Vi ha således här en ganska stor differentiering, och det är den som har föranlett årets motioner. I dessa har man i första rummet yrkat, att det skulle göras en fullständig utjämning av samtliga pensioner upp till en gemensam nivå, vilket skulle innebära en merutgift på cirka 10 miljoner kronor. Såsom ett andra alternativ har man föreslagit, att pensionerna skulle omräknas från A-ortsnivå till C-ortsnivå, vilket skulle medföra en ökning av 7 miljoner kronor.

Utskottet har vid behandlingen av denna fråga varit enigt ganska långt, nämligen så till vida att man har ansett att något borde göras för att rätta till den spänning som här råder. Man har dock ansett, att de av motionärerna föreslagna åtgärderna äro för vittgående och taga i anspråk alltför stora belopp, varför utskottet velat söka en lösning på en något lägre nivå. Därvid har man enat sig om att det borde utgå lika belopp till samtliga pensionärer, nämligen 200 kronor inom gruppen nyare pensioner och 300 kronor inom gruppen äldre pensioner. Skulle detta tillämpas över hela linjen, skulle det innebära en utgift av 3,3 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten har haft den uppfattningen, att detta skulle bli ett alltför stort belopp, och ansett att man borde begränsa sig till en utgiftsökning på högst 2 miljoner kronor. För att åstadkomma denna begränsning har man tillämpat behovsprincipen och skurit bort de högre pensionerna. Man har sålunda föreslagit att ökningen skulle begränsas till att utgå till och med lönegrupp A 12 för manliga pensionärer och A 13 för kvinnliga samt motsvarande lönegrupper inom andra löneskalor. Maximibeloppet för de höjda pensionerna fastställes till 3 375 kronor. Genom denna åtgärd skulle utgiftsökningen begränsas till 1,9 miljoner kronor. Antalet pensionärer, som skulle komma i åtnjutande av dessa pensionstillägg, skulle bli något över 7 000, och det skulle således återstå omkring 6 500 pensionärer, som icke skulle få någon förbättring i sina pensioner.

Vi reseranter ha i likhet med utskottsmajoriteten accepterat tanken att man skulle ha ett fast belopp, men vi ha icke kunnat följa utskottsmajoriteten, när den har velat begränsa denna förbättring till en viss grupp pensionärer, utan vi ha ansett, att denna höjning borde utgå över lag. Det skäl som har föranlett majoriteten till dess ståndpunktstagande är självfallet i första hand sparsamhetskravet, men man har också åberopat parollen om pris- och lönestoppet. Gentemot detta senare argument vill jag framhålla, att jag icke kan anse att det är tillämpligt i detta fall. Här är det nämligen icke fråga om att höja nivån, sådan som den en gång har blivit principiellt fastslagen såsom riktig och skälig. Denna nivå har blivit fastslagen genom de

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

nyaste pensionerna, och det är icke meningen att höjningarna i något fall skulle få medföra att man skulle komma över dessa belopp. Den principiellt fastslagna pensionsnivån har således icke rubbats, utan här är det endast fråga om att göra en justering inom grupper, som på grund av karaktären av de tjänster, som de utfört, kunna anses vara principiellt likaberättigade när det gäller pensionernas storlek. Det är ju en utjämning som mycket ofta förekommer i det enskilda företagarlivet. Man blir där ofta nödsakad att göra korrekationer mellan personer i jämförliga grupper, vilket icke kan anses och icke heller har ansetts som stridande mot den allmänna löne- och prisstoppspolitiken.

Det tyngst vägande argument som framförts av utskottsmajoriteten är sparsamhetsskälet, och vi reserverar oss fullt medvetna om att detta skäl är synnerligen beaktansvärt. När vi anse oss kunna gå emot detta och yrka på en högre utgift, så beror detta på att vi förmena att vi här måste sätta upp rättvise- och billighetskravet gentemot sparsamhetssynpunkterna. Vi ha dock icke obetingat velat följa en rigorös rättviseprincip, ty det skulle ha inneburit mycket stora utgifter. Vi ha emellertid ansett, att det är rimligt att man väger sparsamhetskravet och rättvise- och billighetsprinciperna mot varandra. Enligt vår uppfattning gör man detta i och med att man fastställer pensions-tillägget, såsom här är föreslaget, till ett visst konstant belopp. Det innebär ju, att de högre pensionstagarna i alla fall få en högst väsentligt mycket mindre procentuell ökning på sina pensioner än vad de lägre pensionstagarna komma i åtnjutande av.

Det måste enligt vår mening betraktas som en mycket allvarlig orättvisa, att personer, som utfört samma tjänst, icke skola kunna erhålla samma förmåner i pensionshänseende. Det måste vara ett verkligt starkt och rimligt önskemål att härvidlag försöka åstadkomma åtminstone någon utjämning.

När man bedömer de belopp, som här skola utgå, vill jag erinra om att cirka hälften kommer att utbetalas från statens affärsdrivande verk. Detta gör självfallet icke beloppen mindre, men det ger utgifterna en kanske något annan karaktär, eftersom pengarna då skola tas från en lönande drift. Jag vill också understryka, att den merutgift som riksdagen här enligt reservanternas förslag skulle besluta — i själva verket gäller detsamma även om utskottets förslag — är en maximisiffra, som kommer att undergå en successiv minskning och som kan förväntas inom överskådlig tid vara helt avvecklad.

Jag vill dessutom framhålla, att den linje som vi reserverar förordade rent praktiskt är lyckligare. Vi kunna nämligen hoppas att genom ett beslut i enlighet med reservationen verkligen få denna fråga ur världen. Går riksdagen på utskottets linje, måste vi räkna med att de grupper, som icke komma i åtnjutande av någon förbättring och som äro ganska talrika, måste känna sina i deras ögon rimliga krav helt åsidosatta. De måste känna det som en hård orättvisa, och vi ha anledning att vänta oss att frågan i fortsättningen skall komma tillbaka till riksdagen.

Jag är, herr talman, fullkomligt medveten om att detta är en avvikelse ifrån den stränga sparsamhetsregeln och att man måste ha starka skäl för att göra den. Men jag vill understryka, att jag tror att man knappast kan ha starkare skäl för en sådan avvikelse än att söka åtminstone i någon mån tillgodose de rättvise- och billighetskrav som här göras gällande från dem som ha ägnat hela sitt liv åt ett plikttroget arbete i statens tjänst. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Svedman och mig avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Sylwan*.

Första kammarens protokoll 1944. Nr 25.

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Herr **Löfgren**: Herr talman! Jag har inom utskottet vid behandlingen av denna fråga i det längsta förfäktat den uppfattning, för vilken herr Nordenson nyss gav uttryck, nämligen att man borde gå in för att tillerkänna de äldsta pensionärerna ett fast belopp över hela linjen. Jag har icke heller blivit riktigt övertygad om att det icke skulle ha varit förståndigt att gå den vägen, ty då hade vi sannolikt på en gång kunnat få denna fråga definitivt löst. Det nu föreliggande förslaget torde med all visshet komma att framkalla ett synnerligen starkt missnöje och en irritation, som säkerligen kommer att leda till att vi få upp frågan på nytt vid en kommande riksdag med krav på att rättvisa skall skipas.

Jag måste emellertid medgiva, att behovet av en pensionsförbättring framträder starkast för de pensionärer som ha de lägre pensionerna. Ur den synpunkten har jag också böjt mig för den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten intagit. Men det finns en hake även i detta avseende. Trots att utskottet vid behandlingen och avgörandet av denna fråga säger sig ha velat följa den s. k. behovsprincipen, framgår det med all önskvärd tydlighet av sid. 11 i utlåtandet, att en del pensionstagargrupper, vilkas pensioner äro väsentligt lägre än de grupperns för vilka en förbättring nu är avsedd, äro undantagna från pensionsförbättringen. Det är under sådana förhållanden för mig ganska uppenbart, att man icke kan tala om att utskottet i sitt förslag har följt den rena behovsprincipen. Enligt mitt förmenande har denna princip icke varit det avgörande för utskottet, utan huvudskalet för utskottets ståndpunktstagande har, såvitt jag förstår, varit de statsfinansiella hänsynen. Utan att vilja förringa betydelsen av de statsfinansiella skälen förefaller det mig, som om det — såsom en föregående talare uttryckte saken — hade varit en gärd av billighet och rättvisa, om samtliga pensionärer hade tillerkänts en förbättring av sina pensioner.

Det är ju visserligen ett ganska stort belopp som skiljer mellan utskottsmajoritetens förslag på 1,9 miljoner kronor och reservanternas på 3,3 miljoner kronor. Men jag är inte alldeles säker på att staten inte i alla fall så småningom kommer att få betala dessa 3,3 miljoner kronor. Om jag rätt känner pensionärerna och den organisation, som de själva ha byggt upp åt sig, komma de säkerligen icke att ge sig någon ro, förrän de ha skapat den rättvisa som de anse nu har blivit dem fråntagen.

Jag tror för min del, att vi hade kunnat finna en lösning av detta problem, som hade inneburit en förbättring för alla pensionstagare, även om vi kanske hade fått gå in för att något nedskära beloppen.

Jag har, herr talman, med detta velat ge min uppfattning till känna, utan att jag därmed vill framställa något yrkande.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Såsom redan förut har framhållits, är det ett segslitet ärende som härmed ännu en gång lagts på kammarens bord. Få ärenden ha berett bankoutskottet så mycket arbete och bekymmer som frågan om en höjning av de äldre pensionerna. Det är väl också få riksdagsmän som inte ha blivit uppvaktade av de gamla pensionärerna och deras organisationer, och jag vågar kanske t. o. m. förutsätta, att de flesta ha givit halva eller hela löften åt de uppvaktande pensionärerna.

Svårigheterna vid behandlingen av denna fråga i bankoutskottet ha ju, såsom här redan påpekats, framför allt utgjorts av den hänsyn som vi måste ta till de statsfinansiella betänkligheterna. Men också pris- och lönestoppspolitikerna har rest ett varnande finger. Det har för bankoutskottet, som ju särskilt har att bevaka de penningpolitiska intressena, tett sig såsom ytterst vanskligt att mjölka ut en betydande ny köpkraft ibland den konsumerande allmänheten

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

i en tid då även en ganska minimal förändring på detta område kan leda till revolutionerande verkningar. Utskottet har dock i alla fall funnit, att det icke kunnat ställa sig rent negativt i frågan, utan att vi måste behandla saken positivt.

Såsom redan påpekats, genomfördes det redan i fjol en höjning av pensionerna, då det beviljades ett generellt tillägg t. o. m. sjätte lönegraden med maximum 183 kronor. Denna förbättring har emellertid inte ansetts vara till fyllest. Många löntagare- och pensionärsgrupper, som då kommo utanför, ha känt sig vara i lika stort behov av en förbättring. Agitationen har därför fortsatt, och antalet motioner har varit lika stort i år som i fjol. Förra året förelåg en kongl. proposition, på basis av vilken bankoutskottet framlade sitt förslag och riksdagen fattade sitt beslut. I år finns det inte någon sådan proposition. Utskottet har dock i år ansett sig böra taga ett större grepp i fjärdingen än i fjol, och jag förmodar att finansministern i debatten kan meddela, att vi framlagt vårt förslag i samförstånd med honom.

Det har varit många olika lösningar, som ha framlagts för utskottet men som dock ha måst förkastas. Ett förslag, som jag erkänner att jag till en början lutade åt, innebar att vi skulle höja pensionerna över lag till den s. k. C-ortsgruppen. I äldre tider utgingo ju pensionerna efter lägsta dyrtort, om jag får använda det uttrycket. Det förekom överhuvud taget ingen dyrtortsgradering av pensionerna, och de voro dessutom anpassade till lönerna i den lägsta dyrtorten för varje grupp. Vid de ändringar av pensionsreglementena, som skedde under de första krigsåren, gjordes den omläggningen beträffande nya pensioner, således sådana pensioner som komme att beviljas efter den tidpunkt då beslutet i fråga fattades, att de visserligen icke skulle vara graderade utan allttjämt utgå efter en enhetlig norm, men i stället för att anpassas till A-ortsgruppen, som förut skett, d. v. s. lägsta dyrtort, skulle höjas till C-ortsgruppen. Detta gällde, som sagt, endast de nytillkomna pensionerna och icke dem som redan hade börjat utgå. Motionärernas förslag innebar, att även de gamla pensionerna skulle höjas och beräknas efter C-ort. Det skulle emellertid ha blivit för dyrt. Det beräknades kosta 7 miljoner kronor, och så mycket trodde utskottet inte att riksdagen var villig att ge. Ett annat förslag att höja de gamla pensionerna i nivå med de nu gällande beräknades kosta 10 miljoner kronor, och det var ju ännu omöjligare. Det nya förslag, som sedan framkom, har haft många variationer, men ett alternativ, som utskottet samlade sitt intresse på, var att ge alla äldre pensionärer ett tillägg av 200 kronor på de relativt nya av de äldre pensionerna och 300 kronor på de äldsta, d. v. s. de pensioner som börjat utgå redan före år 1920, då en stor pensionsreglering skedde. Högerreservationen går ut på bifall till denna lösning, vilken — såsom herr Nordenson redan har påpekat — skulle kosta 3,3 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten anser, att det är för dyrt, vartill kommer att många inom utskottet tyckte, att det från de utgångspunkter från vilka utskottet angripit ärendet icke skulle vara rimligt att bevilja höjning till pensionärer, som redan ha så stora pensioner, att de mycket väl kunna leva på de nu utgående beloppen.

Det har här talats mycket om rätt och rättvisa, varför det kanske bör sägas ett par ord om den saken. Vad är en pension egentligen? Man brukar säga, att den är en del av den lön som en befattningshavare tillförsäkras då han anställs, i detta fall i statens tjänst. Därav dra många den slutsatsen, att om pensionsnivån för nytillkomna befattningshavare höjes, böra som en given följd därav även pensionerna till de befattningshavare, som redan tidigare ha avgått, anpassas till denna nya nivå. Trots vad herr Nordenson här sagt om det rättvisa i en dylik åtgärd, vilket även herr Löfgren givit uttryck åt, tror jag mig kunna säga, att vi vore fämligen ense i utskottet om att den

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

ståndpunkten icke är riktig, att en f. d. befattningshavare har rätt att få den högsta pension som staten beviljar för hans tjänst, om en ändring sker en längre eller kortare tid efter befattningshavarens avgång. Om en tjänsteman är anställd i en tjänst på vissa villkor — och pensionen ingår ju i dessa villkor — kan hans rätt och villkor icke ändras därigenom, att andra befattningshavare anställas på andra villkor långt efter det att han avgått från sin tjänst. Det kan visserligen inträffa förändringar i själva penningvärdet som medföra att köpkraften i det pensionsbelopp, som han tillförsäkrats, minskar. Då är det tillbörligt, att staten beviljar kompensation härför, och så har också skett genom de dyrtids- och kristidstillägg som utgå även på pensioner. Men detta är en sak för sig som icke beröres av den behandling av pensionsfrågan som det här gäller. Här är det fråga om en reglering som icke har med själva dyrtiden att göra. Vid behandlingen av detta speciella ärende torde man kunna fastslå, att det icke finns någon *juridisk* rätt för de äldre pensionärerna att få sina pensioner anpassade efter de nya villkor, som staten under andra förhållanden och med hänsyn till andra löneförmåner har beviljat. Och man skulle nästan våga påstå, att det inte heller finns någon moralisk rätt till en sådan anpassning.

Pensionernas dyrortsgradering har ju varit en gammal diskussionsfråga. Det fanns utan tvivel goda skäl för förändringen efter 1939 från A-ort till C-ort, men den innebär inte någon som helst förpliktelse från statens sida att göra samma ändring i fråga om de äldre pensionerna. Dessa äldre, redan förut avgångna befattningshavare, ha fått de pensioner, som tillförsäkrats dem vid deras anställning, som utlovats dem i deras arbetsvillkor. Om staten beviljar höjning även av äldre pensioner, sker det utifrån andra överväganden. Det sker därför att det befunnits lämpligt eller opportunt. Jag vill understryka att vid tidigare pensionsregleringar har man icke gjort så. De gamla pensionärerna ha fått nöja sig med de pensioner, som en gång ha tilldelats dem. Detta har också lett till att vi i fråga om dessa äldre pensioner ha en hel del nivåer att räkna med. Vi ha för enkelhetens skull måst införa två kategorier: äldre och nyare pensioner. Med äldre pensioner menar man generellt sett sådana, som ha börjat utgå före 1920, då en reglering skedde, och med nyare pensioner sådana, som ha börjat utgå efter 1920. Man bör noga skilja på dessa nyare pensioner, som alltså äro en del av de äldre pensionerna, och de nyaste pensionerna, som utgå till befattningshavare, vilka numera avgå från sin tjänst.

Utskottet har i alla fall funnit det lämpligt att vara tillmötesgående. Vi ha kommit till det resultatet, att det är skäligt att man tar upp frågan om rimligheten av dessa äldre pensioner och justerar dem, i den mån det kan anses behövt. Utifrån detta har utskottet inte kunnat komma till annan slutsats än att behovsprincipen skulle tillämpas, d. v. s. att man skulle ge de äldre befattningshavare, som hade det svårast, hjälp, och inga fler. Utskottet beslöt till en början, att gränsen skulle gå vid tolfte lönegraden, men lönegrader är ju någonting flytande inom statsförvaltningen, det finns andra graderingar på andra områden, och det finns tjänstemän, som inte lyda några graderingar alls. Det befanns därför, när vi skulle skriva utlåtandet, lämpligast att stanna vid ett visst belopp, såsom skedde i fjol. Då bestämdes, att den högsta pension, som skulle kunna få tillägg, skulle med tillägget få utgöra 2 626 kronor. Nu ha vi höjt detta belopp till 3 735 kronor. Det betyder en mycket avsevärd ökning av antalet pensionärer, som få hjälp på detta sätt. I fjol fingo 7 000 pensionärer höjning, i år blir det 14 000.

Man kan ju säga, och jag läste det i en tidning i dag på morgonen, att detta är en ganska godtycklig gräns. Man har på måfå satt fingret på en

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

viss punkt och sagt: de, som ha högre pensioner, få ingen höjning, de som ha lägre få 200 eller 300 kronor till. Ja, det kan ju inte bestridas, att avgörandet har blivit i viss mån godtyckligt. Man kan inte bevisa, att det innebär den absoluta rättvisan, att man stannar där. Man kunde gå högre, och man kunde gå lägre, men någonstans måste ju gränsen dras. Det var likadant i fjol: då sattes gränsen vid 2 626 kronor, som också är ett mycket ojämnt och godtyckligt belopp. Jag kan inte erinra mig, att det den gången gjordes någon svårare invändning. Naturligtvis kan man föreslå, att gränsen sättes högre, men man kan inte heller bevisa, att en sådan ny gräns är bättre, och om man ser saken ur statsfinansiella och sparsamhetssynpunkter, kan det ju påpekas, att går man för högt upp i lönegraderna, blir det så få befattningshavare kvar, att staten ingenting sparar genom att följa behovsprincipen. Ett av skälen till att gränsen sattes just vid tolfte lönegraden var, att trettonde lönegraden är en mycket liten grupp, som omfattar endast 15, 20 befattningshavare, men över den komma mycket stora grupper, bland annat folkskollärare och folkskollärarytor, och ett medtagande av dem skulle ha kommit att kosta staten betydande summor. Detta är naturligtvis inte något avgörande motiv, men när man är inne på lämplighetsåtgärder, spelar även sådant en stor roll.

Herr Nordenson sade, att utifrån rättvise- och billighetsskäl ville han förorda, att även de, som voro över den trettonde lönegraden, skulle få medtas i den förmån, som utskottet här föreslår. Jag har ju redan frågat, vad rättvisa är för någonting. Jag erkänner också, att detta förslag, som herrar Nordenson och Svedman framlagt i en reservation, från början var mitt eget förslag. Jag ville ge alla över lag 200 kronor, inte därför att jag ansåg, att det var mera rättvist än någonting annat, utan därför att det, såsom jag tror herr Löfgren här påpekade, tedde sig som en lösning, som skulle ha möjlighet att bli enande och alltså betyda en definitiv avslutning på den här kampanjen. Men jag lät övertyga mig om att även ett sådant förslag skulle ha stött på patrull. Det skulle enligt min uppfattning inte heller ha haft utsikt att godkännas, särskilt inte i andra kammaren. Vi måste göra om det, och vi måste dra en gräns.

Herr Nordenson kan säkert inte bevisa, att hans förslag om att medta även grupperna med högre pensioner skulle vara betingat av någon absolut rättvisa. Därför tror jag inte heller, att det är fullt riktigt, när herr Nordenson säger, att dessa grupper, som komma utanför, komma att känna det som en hård orättvisa. För de allra högsta grupperna, som ha pensioner på 10 000 kronor och sådant, betyda ju de 200 kronorna ingenting. Det finns naturligtvis grupper närmast över den där gränsen, som jag har talat om, för vilka ett tillägg på 200 kronor skulle vara välkommet, men jag tror inte, att detta tillägg ens för dessa grupper skulle betyda leva eller inte leva i den dyrtid, som vi nu befinna oss i. De, som ha de högre pensionerna, ha det ju i alla fall redan därigenom bättre ställt än andra. Man behöver därför inte jämföra med de grupper, som inte ha någon pension alls, eller de grupper, som uppbära de mycket små folkpensioner staten beviljar — alltså de fattigaste människorna i det här landet. Man behöver bara jämföra dem med dem av statens egna pensionärer, som befinna sig i de allra lägsta grupperna.

Jag erkänner, att det är riktigt, som herr Löfgren sade, att ett starkt motiv för det först framkomna förslaget om ett allmänt tillägg på 200 kronor var, att det skulle kunna vara ett enande förslag, att man skulle kunna lysa frid över slagfältet. Men jag har som sagt kommit till det resultatet, att det inte gick att komma fram på den vägen. Jag tycker ändå att här har klarlagts, att om detta förslag bifalles, tar staten ett så djupt grepp i sin kassa och det utan

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)
tvivel i strid med ledande principer, som i allmänhet här ha hävdats för de penningpolitiska och prisreglerande frågorna, att man har rätt att anta att även detta beslut kan betraktas som en definitiv lösning. Jag tror för min del inte på att riksdagen, om striden på detta område fortsättes, kommer att fullfölja det steg, som tagits i fjol och i år, genom nya beslut under kommande riksdagar, givetvis under den förutsättningen, att inte det ekonomiska läget så gynnsamt förskjutes, att staten kan vara liberal. Under det läge, som för närvarande råder, tror jag, att vad bankoutskottet här har föreslagit är det bästa, som står till buds.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmström: Herr talman! De föreliggande motionerna vilja bringa rättvisa åt de pensionärer, varom det här är fråga. Som motionär skulle jag naturligtvis här velat tala för dem och yrka bifall till dem. Som ärendet nu förelägges kammaren av bankoutskottet kan jag emellertid inte göra det, utan får inskränka mig till att yrka bifall till den av högerrepresentanterna i utskottet, herrar Nordenson och Svedman, avgivna reservationen, vilken ju bäst vill skapa rättvisa åt pensionärerna.

Jag skall nu an hålla att få yttra mig om en del, som har förekommit under dagens debatt.

Herr andre vice talmannen — bankoutskottets ordförande — erinrade om att de gamla statspensionärerna ha sökt förbindelse med riksdagens ledamöter. Ja, så har varit fallet, särskilt under det sista året och alldeles särskilt under tiden närmast före riksdagens öppnande i år. De ha så gott som alla haft det allra bästa intryck av riksdagsledamöternas beredvillighet att denna gång gå deras önsknings till mötes. Statspensionärerna ha tidigare samlats till sina möten under en ganska bitter stämning. Denna skiftade i år. Läget ansågs lättare. Man trodde, att nu skulle det verkligen bli någonting gjort för deras sak. Jag har efter samtal med en hel del av riksdagens ledamöter också personligen fått den uppfattningen, att frågan låge bättre till i år. Men nu har bankoutskottets utlåtande kommit såsom en isande kalldusch.

Herr andre vice talmannen omtalade, att utskottsmajoriteten vid sitt ståndpunktstagande varit i samförstånd med herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Ja, man har just funderat över vad anledningen varit till omsvängningen i stämningen. Nu finner man den genom herr andre vice talmannens meddelande. Man kan sålunda konstatera, att bankoutskottets majoritet inte har handlat självständigt, utan har »låtit påverka sig», som herr andre vice talmannen uttryckte det. Han själv hade ju från början varit inne på samma linje som herrar Nordenson och Svedman, men efter påverkan hade han gått ifrån den. Det är att beklaga, att detta har skett. Herr Löfgren — det märktes innerligt väl på hans anförande — hade varit i stark konflikt med sig själv. Hade han följt sitt hjärtas bud, hade han säkerligen gått på herrar Nordensons och Svedmans linje.

Herr andre vice talmannen sade, att pris- och lönestoppsprincipen hade höjt ett varnande finger. Herr Nordenson erinrade emellertid om att här har inte pris- och lönestoppspolitiken någon inverkan. Detta är en gammal sak, som ligger utanför dess verkningskrets. Men om pris- och lönestoppsprincipen verkligen skulle ha följts nu, kan man ju fråga herr andre vice talmannen: varför har den då inte i utskottsmajoritetens förslag tillämpats på de lägre pensionstagarna? Varför har den sträckt fram sitt pekfinger först, när det har gällt innehavarna av de högre statspensionerna?

Herr andre vice talmannen talade om »rättvisa» och menade, att pensionärerna icke ha någon juridisk rätt till en pensionsförbättring. Ja, han sade, att

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

de inte ens hade någon moralisk rätt därtill. Det kan nog diskuteras om de ha juridisk rätt eller ej. Hur det är med den moraliska rätten beror väl på ett subjektivt bedömande, grundat på den moral man själv har.

Utskottet har vid konstruktionen av sitt förslag tillämpat behovsprincipen. Detta betonades av herr Löfgren och flera gånger av herr andre vice talman. »De, som ha det svårast», skulle få hjälp nu.

Hur är det nu med behovsprincipens tillämpning? Utskottet har ju kort och gott förklarat, att de, som ha de lägre pensionerna, äro de mest behövande. Men detta behöver — enligt min mening — inte alls vara fallet. Tjänstemän och pensionärer ha ju i regel inrättat sitt liv och leverne efter inkomsterna. När en kris kommer, få de alla kännning av denna på förhållandevis samma sätt.

Jag skall ta ett exempel. En pensionärsfamilj har en bostad på ett rum och kök, en annan pensionärsfamilj har en bostad på två rum och kök, en tredje på tre rum och kök o. s. v. Alla dessa familjers kostnader för kläder och föda äro i allmänhet ungefär lika stora. Skillnaden ligger i hyresbeloppen. Det är ju i regel så, att de, som ha de högre pensionerna, också ha de större bostäderna. Men hur skall nu en innehavare av den större bostaden kunna möta krisen med dess försämrande av pensionsbeloppets värde? Han kan inte skaffa sig en billigare bostad. Vi veta, att det praktiskt taget är omöjligt. Hyresmarknaden ger nu just inga möjligheter därtill. Där står han.

Detta exempel visar, att även de, som ha de högre pensionerna, på ett mycket kännbart sätt drabbas av krisen och att de äro i lika stort behov av pensionsförbättring som de, som ha de lägre pensionerna.

Jag nödgas här alltså, herr talman, underkänna utskottsmajoritetens behovsprövning. Det sker en orättvisa mot de grupper, för vilka utskottsmajoriteten inte har något intresse. De båda högerreservanterna i utskottet, herrar Nordenson och Svedman, ha handlat rätlinjigt och rättvist, och därför vill jag yrka bifall till deras reservation, såsom jag nämnde i början av mitt anförande.

Den motion, som jag jämte herr Karl August Johanson har väckt här i kammaren, berörande lotspersonal och vissa lokeldare och lokförare, var en följdmotion till den stora massmotionen om statspensionerna. På grund av det läge, i vilket frågan nu kommit, kan jag inte yrka bifall till den.

Med dessa ord, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till den av herrar Nordenson och Svedman vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag kan inte underlåta att yttra några ord i denna debatt, eftersom ju både motionerna och utskottsförslaget innebära en kritik av att regeringen icke har lagt fram något förslag vid denna riksdag om ytterligare förbättring av de gamla pensionerna. Då förslaget om den mindre förbättring, som en föregående riksdag har genomfört, lades fram, utvecklades de motiv, som föranledde propositionen, och de motiv, som då voro avgörande, finnas såvitt jag förstår fortfarande kvar.

Både motionerna och en hel del av motiveringen för reservanternas förslag — och jag skulle nästan tro även en del av motiveringen för utskottsmajoritetens förslag — bygga på en kanske något oklar känsla av att det är rättvist att höja gamla pensioner till samma nivå som de nya. Detta kommer tillbaka gång på gång, och jag kan inte — trots att utskottets ordförande har sagt något därom — låta bli att också på den punkten göra några erinringar.

Vad som är rättvisa kunna vi ju tvista om hur länge som helst. Det enda man kan hänvisa till är den allmänna uppfattning, som för tillfället eller sedan gammalt råder i fråga om dessa ting. Då vågar jag påstå, att det finns en

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

obruten tradition inom den svenska statsförvaltningen, att när en lönerreglering genomföres, kan den naturligtvis inte göras retroaktiv, och inte heller den pensionsreglering, som följer på lönerregleringen, har någonsin ansetts böra bli retroaktiv. Det är en fullständigt genomgående tradition, att pensionerna ha befattningshavarna fått på grund av sina tidigare egna bidrag och statens tillskott, men det är inte alls nödvändigt, att dessa pensioner skola höjas, därför att nya löntagare med högre löner få högre pensioner. Detta är så mycket klarare som var och en förstår, att eftersom åtminstone i teorien tjänstemännen bidraga med en tredjedel till sin egen pensionering, så äro de äldre tjänstemännens bidrag till pensionering icke tillräckliga för att täcka de nya pensionerna. Man kan sålunda säga, att de äldre pensionärerna skulle sättas i ett bättre läge än de nyare på grund av de lägre pensionsavdrag, som de ha fått underkasta sig.

De undantag, som tidigare ha gjorts från denna regel, ha alla varit betingade av kristidsförhållanden. Då vi hade haft den svåra inflationen och prisstegringen under förra världskriget, genomfördes i början av 1920-talet en pensionsförbättring, som uppenbarligen inte byggde på något slags hänvisning till att äldre pensionärer hade rätt, vare sig juridiskt eller moraliskt, att få samma pension som de nyare, utan man tog hänsyn till att penningvärdets förändring var sådan, att det tydligen kunde finnas billighetsskäl för att staten gav sina gamla anställda en förbättring i pensionen.

Den hänvisning, som där kunde göras till det försämrade penningvärdet, kan göras nu också, men den kan endast gälla de kristillägg, som på grund av prisstegringen komma både tjänstemän och pensionärer till del. Här är det icke fråga om att finna en sådan kompensation för dyrtiden, eftersom denna kompensation ju ges i de rörliga tilläggen, utan här är det fråga om en höjning av grundbeloppen. Det är således en precis likadan fråga som när det gäller icke en ökning av kompensationen för dyrtiden, utan en höjning av löners grundbelopp.

Jag började med att säga, att man kan ha mycket delade meningar om vad som är rättvisa, och jag erkänner, att i fråga om vad som är skäligen beträffande äldre pensionärer är det möjligt att ha delade meningar. Men man får inte glömma, att statens pensionssystem ju faktiskt är utvecklat i anslutning till vad jag skulle vilja kalla för en pensionering, grundad på avgifter, som dels betalas av den enskilde, dels också av arbetsgivaren. Det är sålunda naturligt, att man även när det har gällt statens pensioner har frågat sig: hur går det till, när enskilda pensionera sig själva? Det är ju inte nödvändigt, att staten skall betala pensioner. Man kan mycket väl tänka sig, att staten betalar sådana löner, att den enskilde pensionerar sig själv; det har ju särskilt från tjänstemännens sida alltid framhävts, att pensionen egentligen är en uppskjuten lön. Om en enskild person då av sin under sådana förhållanden relativt högre lön tar pengar för att köpa sig in i en pensionskassa, skaffa sig en pensionsförsäkring eller dylikt, så finns det ju ingen i världen, till vilken han kan vända sig och säga: »Nu räcka inte pengarna lika långt som förut, nu måste jag ha tillägg!» Jo, det finns en att vända sig till, det är staten, och under vissa extrema förhållanden kan det naturligtvis tänkas, att staten träder in även när det gäller pensioner som enskilda skaffat sig själva, men något sådant har hittills inte ifrågasatts. Låt oss anta, att ett enskilt företag pensionerar sina tjänstemän genom att köpa in dem exempelvis i S. P. P. De anställda betala en del av avgiften och arbetsgivaren en del. När denna pension faller ut, anser inte arbetsgivaren — åtminstone har jag ännu inte hört talas om några exempel därpå — att han är skyldig att utge något tillägg till den pensionen. Man kan säga, att staten skall vara en helt annan arbetsgivare än de enskilda. Staten skall upp-

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

träda på ett helt annat sätt. Jag är mycket villig att godta det resonemanget, men jag vill bara erinra kammaren om att därmed är man inne på helt nya linjer, som aldrig tidigare varit erkända i statsförvaltningen. Men man kan inte helt plötsligt kasta sig in på en ny linje.

Under sådana förhållanden är den enda motivering, som kan framföras för att höja de äldre pensionerna, densamma som kan anföras för att åt vissa enskilda befattningshavare ge en högre lön, oberoende av den begränsning av kristilläggen, som är genomförd. Det är sålunda precis samma problem som uppställer sig, när vi behandla frågan om lant- och skogsarbetarnas avtal och när vi nu senast hade uppe frågan om sockerarbetarna hade sådana löner, att de borde höra till de grupper, som rimligen kunna få tillägg till sina löner oberoende av det genomförda lönestoppet. Jag erkänner, att man på den punkten kan vara tveksam om var man skall sätta gränsen. Om jag varit obenägen att vid denna riksdag lägga fram något förslag om en ytterligare pensionsförbättring, är det därför att jag är rädd för att rubba själva utgångspunkten.

Det är ju alldeles klart, att om man säger, att en del pensioner — låt oss säga, att man inte går längre än vad utskottet nu har gjort, utan inskränker sig till de pensioner, som ligga under 4 000 kronor — äro så låga, att staten inte kan stå till svars med att låta pensionerade människor leva på dessa inkomster, så är det mycket svårt att invända någonting, om de lägst avlönade statstjänarna komma och säga: »Äro inte våra löner nere vid den nivån, att det är rimligt, att vi också få tillägg på grundlöner utom de rörliga tillägg, som vi nu ha?»

Jag vill be kammaren uppmärksamma, att detta är en utomordentligt allvarlig fråga. När man från bankoutskottets sida hört sig för hos mig, hur jag skulle ställa mig till en ytterligare förbättring av pensionerna, har jag framhållit, att jag är minst sagt tveksam inför en sådan förbättring och att jag överhuvud taget är föga benägen att rubba på det läge, som nu råder på detta område. Jag har emellertid också förklarat, att om man inom riksdagen anser att de nu utgående pensionerna i vissa fall äro så låga, att man inte kan stå till svars med att låta folk i fortsättningen söka dra sig fram på dem, kan jag tänka mig att — såsom skedde då förra årets pensionsreglering kom till stånd — en förbättring för de sämst ställda pensionärerna genomföres inom ramen för de allmänna pensionsreglerna utan att detta behöver medföra konsekvenser för andra grupper av pensionärer. Med hänsyn härtill har jag sagt till utskottets ordförande, att om riksdagen vill taga ansvaret för att utskottets förslag genomföres, skall jag inte motsätta mig det. Däremot kan jag inte se att det finns någon möjlighet att höja pensionerna över lag eller sålunda också de högre pensionerna.

Herr Sundelin: Vid bankoutskottets utlåtande är fogat ett särskilt uttalande av herr Barnekow och mig. Jag ber att med några ord få motivera vår däri framlagda ståndpunkt.

I det föregående har redogjorts för utskottets behandling av detta ärende. En genomgripande omreglering av de äldre tjänstepensionerna enligt något av de alternativ, som angivits i de väckta motionerna, har ju inte ansetts möjlig att för närvarande genomföra på grund av de stora kostnader, som en sådan reglering skulle draga med sig. Som förut nämnts har utskottet stannat vid att föreslå, att samtliga pensioner upp till en viss gräns skola höjas med vissa bestämda belopp. Jag vågar nog påstå, att det inte är många av utskottets ledamöter, som ansett, att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära en i allo tillfredsställande och slutgiltig lösning av denna fråga. Utskottet har med sitt förslag äsyftat att under nu rådande läge åstad-

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)
komma åtminstone någon förbättring för de pensionstagare, som uppbära lägre och medelstora pensioner. Herr Barnekow och jag ha emellertid inte ansett, att frågan därmed är på något sätt slutgiltigt löst. Vi ha menat, att utskottet borde ha givit tydligt uttryck åt den uppfattningen att vad utskottet föreslagit endast är en provisorisk lösning, och att utskottet borde ha uttalat den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte taga frågan om de äldre tjänstepensionerna i dess helhet under omprövning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka, att till utskottets motivering måtte fogas det tillägg, som innefattas i det nu berörda, av herr Barnekow och mig gjorda särskilda uttalandet.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att tala något om de s. k. äldre *familjepensionerna*, vilka beröras på s. 16 i utskottets utlåtande. Innan jag gör det, skall jag emellertid be att få säga några ord om tjänstepensionerna.

Jag vill då betona, att jag i många stycken skulle vilja instämma med vad herr Löfgren på stockholmsbanken yttrade. Jag måste emellertid säga — det sade jag redan då det var fråga om att jag skulle sätta mitt namn under den motion, vilken också jag till slut skrev på — att riksdagen knappast kan vara benägen att bevilja pensionstillskott åt de f. d. tjänstinnehavare, som uppbära de *högsta* pensionerna. Däremot tycker jag, att det kunde ha varit rimligt, om utskottet, då det gällt att höja pensionerna, gått något längre upp i löneklasserna än vad utskottet nu gjort. Jag hade tänkt mig — såsom jag sagt vid något tidigare tillfälle — att man skulle kunna få till stånd en kompromiss genom att sätta den högsta gränsen för pensionsförbättringen ungefärligen fyra eller fem löneklasser högre än vad utskottets majoritet nu föreslår.

Jag känner, att jag befinner mig i en ganska svår situation med hänsyn till att jag dels skrivit på en motion, enligt vilken alla skulle få ett tillskott till pensionerna, och dels sagt, att jag knappast finner det nödvändigt att tillägg skall utgå på de allra högsta pensionerna. Jag vill därför nu gå en medelväg. Den innebär, att jag är beredd att rösta för utskottets förslag, dock med det tillägg beträffande motiveringen, som yrkats av herr Sundelin och som återfinnes på s. 19 i utskottets utlåtande. Fogas detta tillägg till utskottets motivering, betyder detta, att riksdagen för sin del förklarar, att om utskottets förslag bifalles, är därmed inte sista ordet sagt i denna fråga, och att riksdagen förväntar, att Kungl. Maj:t vid en kommande riksdag lägger fram ett förslag om höjda pensioner, som går något längre upp i löneklasserna — låt mig säga fyra eller fem löneklasser högre upp — än vad som nu föreslås. Därvid kan man tänka sig antingen att pensionsförhöjningen, i vad den avser pensioner ovanför trettonde löneklassen, utgår efter en degressiv skala eller att det belopp, vilket pension jämte förbättring icke må överstiga och vilket enligt utskottets förslag uppgår till 3 735 kronor, bestämmas till omkring 4 000 kronor eller kanske något högre.

Jag vill också passa på att säga några ord med anledning av finansministerns yttrande, att staten inte har några juridiska skyldigheter mot dessa gamla pensionärer. Det är naturligtvis alldeles riktigt, men, såvitt jag förstår, har väl riksdagen genom det beslut om pensionsreglering, som fattades vid 1943 års riksdag, dragit ett brett streck över detta finansministerns resonemang. Folket har ju genom riksdagen rätt att sig självt beskatta, som det heter, och då bör det vara riksdagen obetaget att följa den mera humana linje, som riksdagen slagit in på genom 1943 års beslut. Jag tycker därför,

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

att finansministern inte skulle behöva känna sig så tveksam inför förslaget om att fullfölja en linje, som fått bägge kamrarnas stöd genom det år 1943 fattade principbeslutet.

Emellertid begärde jag egentligen inte ordet för att yttra mig om tjänstepensionerna utan fastmera för att tala något om de äldre familjepensionerna. Dessa pensioner beröras på s. 16 i utskottets utlåtande. Att de överhuvud där föras på tal beror på att de i förbigående omnämnts i två av motionerna. Jag vill för min del säga, att om det är behövt att förbättra tjänstepensionerna, så är behovet av förbättringar i fråga om familjepensionerna ännu mycket större. De s. k. familjepensionerna, vilka utgå till änkor och barn efter f. d. befattningshavare, ligga som bekant på en mycket lägre nivå än tjänstepensionerna. Man kan bestämt påstå, att i en del fall äro familjepensionerna så obetydliga, att de medborgare, som ha att leva på dem, befinna sig i ett faktiskt nödläge.

Utskottet har gjort ett uttalande rörande frågan om förbättring av familjepensionerna, men jag måste säga, att från mina utgångspunkter ter det sig långtifrån tillfredsställande. Om familjepensionerna säger utskottet följande: »Huruvida och i vad mån förutsättningar för en reglering av de äldre familjepensionerna ändock må anses föreligga, är en fråga, som utskottet i detta sammanhang icke ansett sig böra ingå på, då denna frågas bedömande i första hand torde böra ankomma på Kungl. Maj:t.» Utskottets uttalande innehåller inte ens en uppmaning till Kungl. Maj:t att ta frågan om familjepensionerna under övervägande. Jag måste emellertid säga, att när utskottet nu går in för att förbättra tjänstepensionerna, hade det varit konsekvent av utskottet att säga, att eftersom familjepensionerna äro betydligt lägre än tjänstepensionerna och innehavarna av familjepensioner måste leva på en ännu mycket lägre levnadsstandard än innehavarna av tjänstepensioner, anser utskottet, att Kungl. Maj:t bör ta frågan om familjepensionerna under övervägande och i överensstämmelse med vad som skett beträffande tjänstepensionerna föreslå en höjning av familjepensionernas belopp. Jag tycker, att det hade varit rimligt, om utskottet skrivit något sådant i sitt utlåtande. Jag vågar för min del säga, att det är ofantligt mycket nödvändigare att hjälpa de sämst ställda innehavarna av familjepensioner än att t. ex. ge ett pensionstillägg åt den, som åtnjuter en tjänstepension på 6 000 eller 7 000 kronor.

Jag har ju ingen möjlighet att på denna punkt göra något yrkande. Jag vill emellertid i denna debatt konstatera, att bland familjepensionärerna, särskilt ankorna, har redan nu uppstått en opinionsrörelse för bättre familjepensioner. Det är att beklaga, att dessa människor inte äro organiserade, ty nu för tiden är det litet svårt att komma någon vart, om man inte är organiserad. Jag vet dock, att en del familjepensionärer redan nu gjort en framställning till Kungl. Maj:t om bättre pensioner, och jag vill begagna tillfället till att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t upptar frågan om familjepensionerna till välvillig behandling. Har riksdagen nu funnit, att det i princip är rimligt att förbättra tjänstepensionerna, måste riksdagen finna det ännu mycket rimligare och riktigare att förbättra de obetydliga pensioner, som familjepensionärerna åtnjuta.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till det nu sagda. Då utsikterna antagligen äro mycket små för att herrar Nordensons och Svedmans reservation vid voteringen skall vinna någon anslutning i kammaren, kommer jag för min del att rösta för utskottets förslag under förutsättning att till motiveringen lägges den passus, som innehålles i herrar Barnekows och Sundelins särskilda uttalande.

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Herr **Johanson, Karl August**: Herr talman! Då min uppfattning i denna fråga sammanfaller med den, som herr Löfgren i Stockholm deklarerat, skulle jag egentligen inte ha haft någon anledning att ta till orda. Emellertid såg jag mig nödsakad att begära ordet med anledning av herr andre vice talmannens anförande.

Han talade om rättvisa och försökte utreda, vad detta ord innebär. Han förklarade i det sammanhanget, att staten inte hade vare sig juridisk eller moralisk skyldighet att ge de äldre pensionärerna något tillskott till deras knappt tilltagna pensioner. Det var detta yttrande, herr talman, som föranledde mig att deltaga i debatten. Jag måste uttrycka min förvåning över att herr andre vice talmannen uttalade sig på det sättet. Jag kunde för min del inte höra detta utan att reagera.

Hur statens f. d. tjänstemän se på denna fråga, kan jag kanske lättast klargöra, om jag tar ett exempel från mitt eget tidigare verksamhetsområde. Vi tänka oss, att två lokförare, som vardera i fyrtio års tid tjänstgjort vid statens järnvägar och som varit arbetskamrater, avgått från sina befattningar med två månaders mellanrum, den ene en månad före den 1 juli 1939 och den andre en månad efter detta datum. Enligt hittills gällande bestämmelser har den, som avgått en månad före den 1 juli 1939, fått 780 kronor mindre i pension än den, som avgått en månad efter nämnda dag. Varken jag eller andra förutvarande befattningshavare vid statens järnvägar kunna finna annat än att detta innebär en orättvisa.

Det kan hända, att befattningshavarna vid statens järnvägar se på detta spörsmål på ett annat sätt än vad bankoutskottets ärade ordförande och kanske också finansministern gör. Jag vet fullt väl, att det möter stora svårigheter att ge de äldre pensionärerna vad vi förutvarande befattningshavare vid statens järnvägar anse rätt och billigt. Kanske är samhörigheten mellan oss starkare än inom andra tjänstemannagrupper. Jag avgick från min befattning i oktober 1941 och kom sålunda i en i pensionshänseende ganska gynnsam ställning. Emellertid är det ju klart, att man vill att ens gamla kamrater skola få samma förmåner som man själv.

Jag skall inte ge mig in på någon polemik med herr finansministern. Under hans anförande gjorde jag dock den reflexionen, att staten både bör och skall vara en mönsterarbetsgivare. Vi, som arbetat för staten i så många år, ha alltid hållit på det, och det göra vi fortfarande.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga till herr andre vice talmannen, att jag på det livligaste beklagar, att det hittills inte varit möjligt att bereda alla medborgare i vårt land samma förmåner, som de statsanställda ha. Det bästa som kunde ske vore, om man kunde ge landets samtliga medborgare samma förmåner. Jag förutsätter därvid, att medborgarna skulle ha skyldighet att erlägga pensionsavgifter på samma sätt som vi befattningshavare vid statens järnvägar varit skyldiga att inbetala till vår pensionskassa, den som jag för min del värderat mycket högt.

Jag ger mitt erkännande åt de åtgärder, som redan vidtagits på hithörande område. Då jag avgick från min befattning vid statens järnvägar, fick jag pension enligt trettonde lönegraden, motsvarande en grundpension på 3 300 kronor, och däröver kände jag mig mycket tacksam mot statsmakterna. Det var emellertid inte utan att min tacksamhet grumlades av tanken på att inte alla mina yrkeskamrater kommo i åtnjutande av samma förmån. Jag beklagar, att den motion, som herr Holmström och jag väckt och som avsåg, bland annat, att bereda mina kolleger möjlighet att få pension efter trettonde lönegraden, inte skrevs så, att den under nuvarande förhållanden kan föran-

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

leda någon riksdagens åtgärd. Jag skulle nämligen ha velat, att alla mina kolleger i likhet med mig fått pension enligt trettonde lönegraden.

Om jag inte minns fel infördes redan år 1879 vid statens järnvägar systemet med luktjänstpengar eller vagnpengar, som det också hette, samt kol- och oljepremier. De befattningshavare, som erhöles sådana vagnpengar eller premier, fingo vidkännas visst avdrag på sin ordinarie lön. Dessa vagnpengar och premier ha betraktats såsom en löneförmån, men de togos inte i betraktande vid pensionens beräkande. Härutinnan skedde en ändring först genom 1939 års pensionsreglering, enligt vilken lokförarna som sagt fingo pension enligt trettonde lönegraden, varigenom grundpensionen blev 228 kronor högre än den eljest skulle ha varit.

Med hänsyn till det uttalande, som utskottet gör i anledning av herr Holmströms och min motion, tror jag, att vi under ett kommande år kunna våga väcka en ny motion i samma syfte.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Nordenson: Herr talman! Herr andre vice talmannen framhöll, att det inom utskottet till en början rätt ganska stor enighet om att man borde vidtaga en generell pensionsreglering och att det först var på ett senare stadium av frågans behandling, som olika meningar gjorde sig gällande. Denna förändring i utskottets inställning torde väl i någon mån få tillskrivas inflytande från högre och starkare makter.

Herr andre vice talmannen underströk mycket starkt, att pensionärerna icke gentemot staten ha någon juridisk rätt till förbättrade pensioner. Detta påpekande, som han gjorde med anledning av att jag använt ordet rättvisa, är naturligtvis fullkomligt riktigt. Jag delar helt den uppfattningen, att det inte föreligger någon juridisk rätt för pensionärerna att få pensionerna höjda utan att deras juridiska rätt är begränsad till att omfatta endast den pension, som ursprungligen blivit fastställd. Däremot kan jag inte följa herr andre vice talmannens resonemang, när han vill göra gällande, att pensionärerna inte heller skulle ha någon moralisk rätt till högre pensioner eller — för att nu inte begagna ordet rätt, som kan bli föremål för hårdagna tolkningar — att staten inte skulle ha någon moralisk skyldighet att bereda pensionärerna ökade pensioner. Jag menar, att i och med att man går med på att en del av pensionärerna få en förbättrad pension, har man medgivit, att det föreligger en viss skyldighet för staten att hjälpa pensionärerna. Det är sålunda enligt min mening här inte fråga om någon juridisk rätt för pensionärerna men väl om en viss moralisk förpliktelse för staten.

Herr andre vice talmannen framhöll vidare, att det skulle stöta honom, om innehavarna av vissa högre pensioner finge tillskott till dessa. Något sådant ansåg han inte motiverat. Jag vill då erinra herr andre vice talmannen om att det stora flertalet av de pensionärer, vilka enligt utskottets förslag inte komma i åtnjutande av pensionsförbättring, uppbära endast lägre pensioner. Utskottet har nämligen föreslagit, att det belopp, till vilket pension jämte förbättring högst må uppgå, skall fastställas till ungefär 3,800 kronor. En pensionär, som nu uppbär pension med detta belopp, skulle sålunda gå miste om pensionstillägg. Man måste nog säga, att personer i denna inkomstklass under nuvarande förhållanden äro ganska hårt pressade.

Också finansministern tog upp frågan om rätten till pensionsförbättring, och även han underströk mycket starkt, att någon sådan rätt inte föreligger. Såsom jag förut framhållit, vill jag biträda den uppfattningen. Däremot kunde jag inte följa finansministerns resonemang i fortsättningen. Om jag fattade honom

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

rätt, gjorde han gällande, att hans motvilja mot förslaget om förbättring av de äldre tjänstepensionerna framför allt berodde på att en sådan förbättring i själva verket skulle innebära en justering av grundpensionen och till följd därav få mycket vittgående principiella konsekvenser, som han för sin del inte kunde godtaga. Finansministern uttalade emellertid, att han kunde acceptera utskottets förslag, och — vad mera är — han framlade själv förra året en proposition, som gick ut på att pensionerna i de lägre klasserna skulle ökas med ett belopp av omkring 180 kronor. Om han i dag anser, att den nu föreslagna förbättringen av pensionerna innebär en justering av grundpensionen, måste han väl också ha varit av den uppfattningen, att hans förslag av år 1943 innebar en liknande justering. Såvitt jag kan förstå har sålunda finansministern varit den, som i första hand tagit initiativet till en sådan justering, om vilken han nu säger, att den är så ytterligt betänkelig till sina konsekvenser, att han på det allvarligaste vill varna kammaren för att vidtaga den.

Jag kan inte se annat än att finansministerns resonemang på denna punkt är fullständigt ohållbart. Finansministern liksom utskottet kan enligt min uppfattning inte föra något annat resonemang, som är hållbart och kan respekteras, än att man säger ifrån, att man enbart vill följa behovsprincipen och att man anser, att denna princip endast bör föranleda en förbättring av de allra lägsta pensionerna. Men då äro vi, mina herrar, inne på en graderingsfråga. Vid den förra året genomförda pensionsregleringen satte vi den övre gränsen för pensionsförbättringen vid lönegraden A 6, motsvarande en slutpension av 2 600 kronor. Samma behovsprincip, som då åberopades och som ligger till grund även för det resonemang, vilket finansministern och utskottet föra i dag, föranleder oss nu att höja gränsen till 3 735 kronor. Vi ha också hört herr Hage deklarerera, att han anser, att vi borde gå ett steg längre och höja gränsen ytterligare. Mina herrar! Vi skola vara ärliga mot oss själva och erkänna, att det här är fråga om en avvägning, som är svår att göra men som inte kan ge upphov till några meningsskiljaktigheter av principiell natur.

Vi som anslutit oss till reservationen ha menat, att en sådan ur skälighets-synpunkter gjord avvägning talar för att även innehavare av högre pensioner böra i någon mån kompenseras. Jag vill än en gång understryka, att vi reservanter gjort ett försök till avvägning ur billighetssynpunkter. Den innebär att ett konstant belopp skulle utgå till samtliga, och såsom jag förut framhöll betyder det en procentuellt vida mindre förbättring för de högre än för de lägre pensionstagarna.

Jag tror vi ha skäl att göra klart för oss, att vi här icke följa någon strängt juridisk princip, utan billighets- och skälighetskrav — låt oss gärna säga humanitära krav — och att dessa tala för att vi besluta en verklig förbättring över lag för att därmed undvika den orättvisa, som säkerligen varje avklippande någonstans på löneskalan måste medföra.

Jag ber därför, herr talman, att för min del få yrka bifall till den av mig och herr Svedman avgivna reservationen.

Herr Holmström: Herr talman! Statsrådet och chefen för finansdepartementet talade om tradition på detta område och gjorde gällande, att denna skulle bjuda oss att icke låta en pensionsreglering äga tillämpning på redan pensionerade, utan endast på nytillträdande pensionärer. Jag skall tillåta mig att göra en jämförelse, som så vitt jag förstår är fullt klar. En löne reglering tillämpas ju inte bara på de anställda, som träda till *efter* det att beslutet härom fattats, utan den gäller alla anställda, som varit i verksamhet sedan mer eller mindre lång tid tillbaka. I konsekvens därmed bör också en pen-

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

sionsreglering få verka för alla, som vid beslutets fattande äro pensionärer.

Herr statsrådet sade vidare, att han skulle vara villig att taga upp denna sak, om riksdagen gjorde ett uttalande i sådan riktning. Men — sade herr statsrådet — då skall riksdagen ha klart för sig att man är inne på helt nya linjer. Det kan enligt min mening diskuteras hur därmed förhåller sig. Men låt gå för att det är nya linjer! Jag skulle då vilja framhålla att, när det gäller finanspolitiken och dithörande, säkerligen ingen finansminister i vårt land på eget initiativ och t. o. m. utan att höra riksdagen har slagit in på så många *nya* linjer som herr statsrådet Wigforss. Jag vill innerligt hoppas, att herr statsrådet så småningom skall bliva lika initiativrik i denna sak och hjälpa de gamla statspensionärerna, innan de allesammans hunnit gå bort.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga. Herr Johanson sade i början av sitt anförande att han skulle bemöta vad jag hade anfört, och jag försökte lyssna på honom men kunde inte finna, att han hade något verkligt att anmärka mot mitt resonemang, som ju gick ut på att visa, att ingen verkligt rätt i detta fall föreligger vad beträffar de gamla pensionstagarna, om man tar hänsyn till villkoren för deras anställning i statens tjänst. Herr Johanson hade bara ett känslöskäl att komma med: han påpekade att han själv varit i den lyckliga omständigheten att få pension enligt de förbättrade villkor, som gällt från och med den 1 juli 1939, men var ledsen över att hans gamla kamrater, som hade avgått före detta magiska datum — om uttrycket tillåtes — ej kommit i åtnjutande av samma goda förmåner. Jag vill då erinra om att herr Johansons gamla kamrater dock inbegripas i det förslag till pensionsförbättringar, som här har framlagts av bankoutskottet. Av tabellen på s. 10 i utlåtandet, som alla kunna läsa, framgår att den nyaste pensionen för lokomotivförarna, som väl närmast böra hänföras till lönegrad A 12, utgår med 4 024 kronor 32 öre. En befattningshavare som avgått före den 1 juli 1939 får för närvarande 3 543 kronor 84 öre i årlig pension. Det skiljer alltså på ungefär 500 kronor. Men enligt det förslag, som utskottet framlagt, höjes pensionen för denne senare befattningshavare till 3 734 kronor 88 öre, d. v. s. med inemot hälften av skillnaden mellan den nyaste pensionen och den gamla, och denna förbättring kommer herr Johansons gamla kamrater till godo.

Jag vill i övrigt bara säga ett par ord med anledning av herr Sundelins förslag som, om jag uppfattade rätt, även herr Hage yrkade bifall till. I det särskilda uttalandet av herrarn Barnekow och Sundelin förklaras, att den föreliggande lösningen är provisorisk, och Kungl. Maj:t uppmanas att »då förhållandena det medgiva, taga frågan i sin helhet under omprövning och därvid även undersöka möjligheten att låta pensionstagare i andra lönegrader än nu berörda komma i åtnjutande av skäligen pensionsförbättring». Jag antar att riksdagen inte särskilt behöver be om att motionerandet i denna fråga skall fortsätta; andra komma säkert att sörja för att det beslut vi fatta blir mer eller mindre provisoriskt. Men jag anser inte att det finns någon anledning för riksdagen att samtidigt som den beviljar detta tillägg säga, att beslutet i verkligheten inte är riktigt, utan att även andra förut avgångna befattningshavare borde inbegripas. Om riksdagen har den uppfattningen, är det naturligtvis bäst att den beviljar tillägg även för dessa andra. Om den däremot anser, att vi skola gå efter behovsprincipen och ge tillägg endast till dem som äro i verkligt trängande behov därav, skall den inte samtidigt säga, att ståndpunkten är oriktig. Jag har som sagt varit inne på linjen om att ge tillägg åt alla, men när utskottet från de utgångspunkter, som jag har

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.) redogjort för, kommit till ett annat resultat, kan den ståndpunkten, om riksdagen godkänner densamma, inte förenas med ett bifall till den reservation som framlagts av herrar Barnekow och Sundelin.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag vill bara rätta ett missförstånd av herr andre vice talmannen. Jag sade inte att jag skulle bemöta hans anförande, utan att jag reagerade mot hans utläggning av att det inte förelåg vare sig juridisk eller moralisk skyldighet för staten i detta fall. Det var hans synpunkter på rättvisa och icke rättvisa jag reagerade mot.

Herr Åkerberg hänvisade till den tabell som finns intagen i utlåtandet. Jag har läst den mycket noga och är fullt medveten om vad den innehåller. I mitt förra anförande påvisade jag den stora skillnaden mellan dem som pensionerats före och efter den 1 juli 1939, och jag framhöll att skillnaden i pension mellan mig själv och en kollega, som avgått före den 1 juli 1939, hittills varit 780 kronor per år; enligt nu föreliggande förslag blir den 589 kronor.

För övrigt tror jag att det inte leder till något resultat att här fortsätta debatten med herr andre vice talmannen, vi skulle måhända kunna diskutera saken med bättre resultat vid något annat tillfälle.

Herr Sundelin: Herr talman! Herr andre vice talmannen menade att det vore bättre, i händelse riksdagen skulle uttala sig för att denna fråga överlämnas till Kungl. Maj:t och alltså inte ansåge den slutgiltigt löst, att redan nu godtaga den slutgiltiga lösningen. Men det är ju ändå på det sättet, att utskottet med hänsyn till de stora kostnader, som en fullständig reglering av dessa pensioner skulle medföra, inte har ansett sig nu kunna föreslå detta. I vårt uttalande ha vi endast givit uttryck åt den önskan, att Kungl. Maj:t »då förhållandena det medgiva» måtte framlägga förslag till en mera fullständig lösning av denna fråga.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill också säga några ord till herr andre vice talmannen. Det har nog under herr Åkerbergs och min riksdagstid många gånger inträffat, att riksdagen fattat ett visst beslut och likväl vid sidan därav skrivit till Kungl. Maj:t och begärt, antingen i motiveringen till detta beslut eller i en särskild skrivelse, att en viss sak i sammanhang därmed skall tagas under övervägande.

Om riksdagen nu bifaller det Barnekowska uttalandet och fogar det till utskottets utlåtande, behöver det enligt min mening inte ovillkorligen innebära, att Kungl. Maj:t skall gå in för att *alla* pensionärer utan undantag — alltså även de allra högsta grupperna — skola få ett tillägg, utan det kan innebära den möjlighet, som jag förut antydde, nämligen att till ett kommande år gå något högre upp på löneskalan, om ett förslag då framlägges för riksdagen.

Från den utgångspunkten vidhåller jag mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herrar Nordenson och Svedman vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Sundelin*, att utskottets hemställan skulle bifallas med det tillägg till motiveringen, som förordats i det av herr Barnekow och honom vid utlåtandet gjorda särskilda uttalandet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Herr *Nordenson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upp- tog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställen, huruvida kam- maren ville antaga detsamma till kontraproposition i den förestående omröst- ningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herrar Nordensons och Svedmans vid utlåtandet avgivna reservation.

Herr *Sundelin* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 66 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herrar Nordenson och Svedman vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställen med det tillägg till motiveringen, som påyrkats av herr *Sundelin*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio- nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propo- sitionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att en- ligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 54.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Nordenson och Svedman vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositio- nen.

Ang. förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Då emellertid herr *Nordenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 32.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Om fyllnads-
pension åt
viss av statens
järnvägar
övertagen
personal.*

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 67, i anledning av väckta motioner om utsträckt rätt till fyllnadspension för vissa tjänstemän och arbetare vid statens järnvägar.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 203 av herr *Löfgren* m. fl. samt den andra inom andra kammaren under nr 300 av herr *Lindahl* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta medgiva, att den i kungörelsen den 30 juni 1942 stadgade rätten till fyllnadspension utsträcktes att gälla för samtliga befattningshavare och arbetare som på sätt i kungörelsen angäves överginge i statens järnvägars tjänst och fyllt 60 år samt vid övergången vore delägare i enskild pensionsinrättning och efter övertagandet kvarstode i densamma.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I:203 och II:300 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Löfgren* och *Sundberg*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Löfgren: Herr talman! Då jag i anledning av utskottets hemställan om avslag på den föreliggande motionen avgivit en blank reservation, anser jag mig böra med några ord angiva min ståndpunkt och uppfattning i frågan.

I den av mig väckta motionen hade yrkats, att riksdagen måtte besluta medgiva, att den i kungörelsen den 30 juni 1942 stadgade rätten till fyllnadspension utsträckes att gälla för samtliga befattningshavare och arbetare, som på sätt i kungörelsen angives övergå i statens järnvägars tjänst och fyllt 60 år samt vid övergången äro delägare i enskild pensionsinrättning och efter övertagandet kvarstå i densamma. Den före nämnda tidpunkt gällande kungörelsen medgav rätt till dylik pension även för dem, som uppnått 60 levnadsår.

Nu har utskottet förmenat, att kungörelsens avfattning icke utgör något hinder för att tillerkänna ifrågavarande befattningshavare och arbetare fyllnadspension på sätt i motionen påyrkats, under förutsättning att i de avtal, som träffas i samband med förstatligandet och av riksdagen godkännas, bestämmelser därom införas. Även om det måhända formellt kan förhålla sig på det sättet, tror jag att det i realiteten kommer att gestalta sig så, att järnvägsstyrelsen vid avtalens uppgörande kommer att hävda den uppfattningen, att fyllnadspensionen för de personer, varom här är fråga, icke bör utgå enligt de förmånligare grunderna.

Med det uttalande utskottet nu gjort, förmodar jag att personalens fackliga organisation kommer att vid förhandlingar med järnvägsstyrelsen om nya avtal i samband med köp av enskilda järnvägar och personalens övergående i statens järnvägars tjänst framställa krav på fyllnadspensionens utgående enligt förutvarande bestämmelser. Skulle, såsom jag har all anledning att tro, enighet icke kunna vinnas vid dessa förhandlingar med järnvägsstyrelsen, torde frå-

Om fyllnadspension åt viss av statens järnvägar övertagen personal. (Forts.)
gan i anslutning till det av utskottet nu gjorda uttalandet komma att på nytt bli föremål för riksdagens prövning.

Såsom järnvägsstyrelsen i sitt yttrande över motionen anfört, rör det sig här endast om 27 personer, och därför borde de kostnader, som skulle hava uppstått vid ett bifall till motionen, knappast ha verkat avskräckande; jag skulle tro att merutgiften för statens järnvägar approximativt kan anges till 17 000 kronor per år. Denna fråga har alltså inte någon större ekonomisk räckvidd.

Nu har man i diskussionen velat göra gällande, att det måste anses vara en fördel för den från enskilda järnvägar övertagne befattningshavaren att få kvarstå i tjänst till 63 respektive 65 år, eftersom pensionsåldern för motsvarande befattningshavare vid statens järnvägar i regel är 60 år. Denna fördel kan emellertid anses synnerligen diskutabel. En befattningshavare i lönegrad 5 vid S. J. erhåller efter avgången ur tjänst vid 60 års ålder en pension jämte dyrtidstillägg, som uppgår till 2 850 kronor per år, under det att den från de enskilda järnvägarna övertagne befattningshavaren i motsvarande tjänsteställning får en lön av 3 229 kronor. Denne senare får alltså för en daglig arbetstid under hela året av minst 8 timmar en merbetalning av 379 kronor utöver vad hans pensionerade kamrat vid S. J. får utan något som helst arbete. Att detta måste framkalla missnöje är uppenbart, och det förbättrar inte saken att den från den enskilda järnvägen övertagne befattningshavaren vid inträdet i pensionsåldern får nöja sig med en till omkring 600 kronor mindre pension än sin kamrat vid S. J.

I detta sammanhang skulle jag också vilja framhålla lämpligheten av att de bestämmelser, som utfärdas, avvattas något enklare och mera tydligt än vad nu är förhållandet; svårigheter ha förelegat till och med för järnvägsstyrelsens tjänstemän när det gällt att utläsa den år 1942 utfärdade kungörelsens verkliga innehåll.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men har ansett mig böra i anslutning till utskottets uttalande framhålla de av mig angivna synpunkterna på den föreliggande nog så invecklade pensionsfrågan.

I detta anförande instämde herrar *Gustaf Iwar Anderson, Gottfrid Karlsson, Linder, Robert Berg, Jacob Hansson och Anderberg.*

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 68, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändring i vissa delar av reglementet för riksgäldskontoret, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets memorial nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m., dels ock i ännu väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls, såvitt angick första kammaren.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets memorial nr 60, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 50

i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls, såvitt angick första kammaren.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; samt

nr 64, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. revision
av åborätts-
lagen.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av väckt motion angående revision av åborättslagen.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av en inom andra kammaren väckt motion, nr 392, av fröken *Hesselgren* och herr *Orgård*, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheten att vidtaga sådana ändringar i lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord ävensom i de bestämmelser om åborätt, som återfunnes i andra författningar, att åborättsinstitutet kunde erhålla ökad användning, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade anmälts av herrar *Wistrand*, *Mannerskantz* och *von Seth*.

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag jämte två andra utskottsledamöter avgivit en blank reservation. Denna reservation är ett uttryck för att vi inte tro på åborättsinstitutet som sådant.

Detta institut har ju funnits så många år, att det, om det hade fyllt ett allmänt känt behov och på något sätt varit av värde för innehavarna av rätten — även om bestämmelserna kanske äro besvärliga att tillämpa — skulle ha utnyttjats mera än som skett. Endast en enda åbo har ju faktiskt tillkommit under dessa år, om man undantar fyra stycken, som erhöilo sin åborätt på grund av en donation, som gjordes i Södermanland.

Utskottet tror, att denna omständighet beror på att bestämmelserna varit så invecklade och omständliga. Utskottet säger: »Det synes icke heller osannolikt, att sådana jämkningar av åborättsinstitutet skulle kunna vidtagas, att denna upplåtelseform skulle mötas med intresse från allmänhetens sida.» Det är det som jag för min del inte alls tror på.

Utskottet säger dessutom, att »en form av tryggad besittningsrätt till kronjord vid sidan av försäljningsformen kan ha ett praktiskt värde». Jag tror att kronoarrandatorerna ha en så fast ställning såsom arrendatorer under kronan, att skillnaden mellan deras ställning och åborätten inte är nämnvärd. Om man gör några ändringar på detta område, för att åborätten skall erhålla ökad användning, är det min övertygelse, att denna omständighet inte vinner någon förankring i den allmänna uppfattningen hos det klientel, som här kan tänkas komma i fråga.

Med hänsyn därtill har jag funnit, att det är en ganska onödig utredning som här föreslås, och jag har inte velat göra mig medansvarig för den. Om det nu sker en utredning och vissa ändringar göras i gällande lag, men det sedan visar sig, att antalet åbor därmed icke ökas, tycker jag det är lika bra

Ang. revision av åborättslagen. (Forts.)

att man givit till känna, att man inte haft någon tro på betydelsen av dessa ändringar.

Jag skall för min del inte ställa något yrkande. Det har jag ställt inom utskottet. Det skulle ju ligga närmast till hands för mig att här yrka avslag på utskottets utlåtande, men jag skall inte besvära vare sig herr talmannen eller kammaren med detta, utan jag har endast velat säga, att jag inte tror på denna sak.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 63, i anledning av väckta motioner om beredande av ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål.

*Om ökad
möjlighet för
kommun att
inlösa mark.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av två inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 31 i första kammaren av herr *Karlsson, Gustaf*, m. fl. och nr 73 i andra kammaren av herr *Andersson* i Tungelsta m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning, huruvida ökade möjligheter borde tillerkännas kommuner att mot ägares vilja inlösa mark för bostadsbebyggelse och industriändamål, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade anförts av, utom andra, fröken *Hesselgren*, herrar *Wistrand*, *Roos* och *Hagman*, fröken *Andersson* samt herr *Johnsson* i Kastanjegården, vilka inom utskottet yrkat, att motionerna måtte avstyrkas.

Herr **Hagman**: Herr talman! Tillsammans med fem andra ledamöter av andra lagutskottet har jag yrkat avslag på de väckta motionerna i denna fråga.

I dessa motioner framställas tvenne yrkanden. Det första yrkandet avser utvidgad expropriationsrätt för kommun att förvärva tomtmark och mark för industriändamål. Sådan rätt finns såvitt jag förstår redan nu, men utvidgning av denna rätt yrkas. Det andra yrkandet avser ändring i nu gällande bestämmelser för expropriationsersättning.

Beträffande det förstnämnda yrkandet kan med fog, synes det reservanterna, göras gällande, att redan nuvarande lagbestämmelser ge kommunerna möjlighet att, då det är nödvändigt, genom expropriation tillgodose legitima behov. I 1917 års expropriationslag, som ju ännu gäller, stadgas nämligen i 1 § fjärde punkten, att expropriation kan ske för ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose, och i sjätte punkten sägs, att även för annat ändamål, som är jämförligt med i någon av de föregående punkterna angivet ändamål och som äger väsentlig betydelse för det allmänna, kan expropriation medgivas. För städernas del finnas ju bestämmelser i stadsplanlagen, i vars 25 § det stadgas: »Kan mark, som ingår i byggnadskvarter, icke på skäligena villkor förvärfvas för bebyggande och är detta förhållande till avsevärt hinder för stadens utveckling, må Konungen medgiva staden rätt att lösa marken.»

De avgivna motionerna ha varit på remiss, och det är ganska intressant att taga del av de remissyttranden som inkommit.

Byggnadsstyrelsen säger således: »Ehuru de möjligheter stadsplanlagen erbjuder städer och stadsliknande samhällen att av Konungen utverka rätt att för främjande av stadens utveckling tvångsvis lösa i byggnadskvarter in-

Om ökad möjlighet för kommun att inlösa mark. (Forts.)

gående mark funnits alltsedan tillkomsten av 1907 års stadsplanelag, hava såvitt styrelsen har sig bekant dessa möjligheter utnyttjats i endast något erstaka fall.» Således förmenar byggnadsstyrelsen, att något behov här icke visat sig föreligga, och den fortsätter: »Skulle behov av den av motionärerna föreslagna, utvidgade expropriationsrätten anses föreligga, torde detta därför närmast gälla icke stadsplanlagda områden.» Om ett område har väsentlig betydelse för en stads utveckling, upprättas givetvis såvitt jag förstår stadsplan, och då ha vi redan gällande bestämmelser på detta område.

Av övriga, som avgivit yttrande, har, såvitt jag kan se, endast Svenska stadsförbundets styrelse tillstyrkt motionerna. Denna säger i sitt yttrande, att vissa svårigheter förelegat för kommunerna att förvärva mark, och påpekar, att dessa svårigheter även gällt förvärv av statlig och ecklesiastisk mark. Styrelsen förmenar dock, att spørgsmålet om rätt för kommun att av enskild inlösa mark förtjänar det största beaktande, och säger: »För sanering av äldre stadsdelar, för ett rationellt fortsatt utbyggande, framför allt av ett i stark utveckling statt samhälle, behöva kommunerna ökade befogenheter.» Ett sådant uttalande är ju ganska anmärkningsvärt, om man ser det i belysning av vad byggnadsstyrelsen anfört, nämligen att denna rätt endast utnyttjats i rena undantagsfall, trots att bestämmelsen funnits ända sedan år 1907. Något behov tycks således här i verkligheten icke föreligga.

Ett särskilt intresse erbjuder också Svenska landskommunernas förbunds yttrande. Detta förbund har inte direkt avstyrkt motionerna, men av yttrandet kan utläsas, att man icke anser något behov, åtminstone icke något nämnvärt behov, föreligga att ändra gällande bestämmelser. Förbundet säger, att det är att märka, »att kommun eller annan dylik samfällighet redan enligt gällande regler i 1 § 4. expropriationslagen efter erhållet nådigt tillstånd därtill äger exproprieras mark för ändamål, som det enligt lag och författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose ävensom att expropriation enligt 1 § 6. kan medgivas för annat ändamål, som är jämförligt med något i 1 § 4. avsett ändamål och äger väsentlig betydelse för det allmänna.» Vidare sägs: »Vad särskilt förstnämnda lagrum 1 § 4. angår är dess tillämpningsområde uppenbarligen icke begränsat till ändamål, som det enligt de vid expropriationslagens tillkomst gällande lagar och författningar tillkom kommunen eller annan dylik samfällighet att tillgodose. Och genom de åtgärder från statsmakternas sida, som på senare tid vidtagits och som i viss utsträckning gjorts beroende av medverkan från kommunerna själva, har otvivelaktigt även bostadsbyggande i många fall kommit att tillhöra de redan nu legitima expropriationsändamålen. På grund härav skulle det enligt styrelsens mening strängt taget kunna ifrågasättas, om det verkligen är behövt att genomföra någon ändring i gällande expropriationslagstiftning.»

Yttrande har även avgivits av egnahemsstyrelsen, som säger, att det, innan man går att stifta i det samhällseliga livet så ingripande lagar, måste föreligga synnerligen tungt vägande skäl. — Några sådana tungt vägande skäl ha inte förebragts av utredningen eller inkomna yttranden, och med anledning därav ha vi reservanter yrkat avslag på de framställda yrkandena i denna del.

Beträffande det andra yrkandet i motionerna, om ändring av nu gällande bestämmelser för expropriationsersättning, har ännu icke något yrkande om bifall härtill framställts vid dagens plenum, och då kanske något dylikt yrkande på denna punkt icke framställes, har jag velat begränsa mig till vad jag nu sagt men ber att få återkomma, därest ett sådant yrkande skulle framställas.

Om ökad möjlighet för kommun att inlösa mark. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet av herr *Wistrand* i denna kammare m. fl. fogade reservationen.

Herr Norman: Herr talman! Jag begränsar mig till att erinra om vad Svenska stadsförbundet yttrat i föreliggande fråga.

Svenska stadsförbundet bör väl bättre än någon annan myndighet eller organisation känna till hur det förhåller sig med behovet av ökade möjligheter till expropriation, då ju förbundet står i intim kontakt med det praktiska livets män i städerna. Stadsförbundet understryker alldeles bestämt behovet av att ökade möjligheter medgivas kommunerna i detta avseende. Detta gäller ju då närmast stadskommunerna. Svenska landskommunernas förbund har skärskådat frågan från sitt utgångsläge och framhållit, att behov av ökade möjligheter även här kunna förefinnas.

Med hänvisning till dessa båda yttranden hemställer jag om bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wistrand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wistrand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 27.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av väckta motioner om utredning angående statens skyldighet att giva ersättning vid intrång i enskildas äganderätt och ekonomiska frihet;

nr 66, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder mot vanhävd av jordbruk; samt

nr 67, i anledning av väckta motioner om förenkling av det rättsliga förfarandet vid förvärv av tillskottsjord till mindre jordbruk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 68, i anledning av väckta motioner om lagstiftning till förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer, om ändringar i gällande lagstiftning angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, om lagstiftning till förhindrande av sammanslagning av bärig brukningsdel med annan, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft sju inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 143 av friherre *De Geer* m. fl., nr 145 av herr *Karlsson, Gottfrid*, m. fl. och nr 212 av herr *Andersson, Alfred*, samt motionerna i andra kammaren nr 218 av herr *Andersson* i Falkenberg m. fl., nr 232 av herr *Pettersson* i Dahl m. fl., nr 306 av herr *Svensson* i Ljungskile och nr 398 av herr *Jacobson*.

Motionerna I: 143 och II: 232, vilka voro i huvudsak likalydande, utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till lagstiftning dels till förhindrande av att jord- och skogsbruk överginge i den icke jordbrukande befolkningens händer och dels till förhindrande av att redan fullt bäriga brukningsdelar försvunne och sammanlades med andra.

I motionerna I: 145 och II: 218, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande sådan ändring av 1925 års lag angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, att konsumtionsförening bleve berättigad att utan hinder av nämnda lag förvärva jordbruksfastighet.

I motionerna I: 212 och II: 306, vilka jämväl voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om och förslag till lagstiftning, varigenom sammanslagning av familjejordbruk eller ofullständiga jordbruk, som lämpligen kunde kompletteras så att de bleve familjejordbruk, med större jordbruk förhindrades.

I motionen II: 398 hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att bolags styrelseledamöter samt tjänstemän och andra hos bolag anställda personer jämte makar, såvitt anginge trävarubolag, icke skulle, där ej särskilda anledningar föreläge, äga förvärva jordbruksfastighet med skogsmark.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att motionerna I: 143 och II: 232, såvitt anginge yrkandet beträffande åtgärder till förhindrande av att jord- och skogsbruk överginge i den icke jordbrukande befolkningens händer, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen II: 398 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

C. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 145 och II: 218, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i vad mån jämkningar kunde vidtagas i dispensbestämmelserna i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom utan att lagens sociala och jordpolitiska verkningar försvagades, samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. (Forts.)

D. att motionerna I: 143 och II: 232, såvitt anginge yrkandet beträffande åtgärder till förhindrande av att redan fullt bäriga brukningsdelar försvunne och sammanlades med andra, samt motionerna I: 212 och II: 306 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Beträffande denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Hallagård* och *Hedlund* i Rådomb, vilka av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till förhindrande av att jord- och skogsbruk överginge i den icke jordbrukande befolkningens händer.

Herr **Hallagård**: Herr talman! Unde den senaste tidens diskussioner om jordbrukets framtidsmöjligheter har man alltmer kommit till den uppfattningen, att det är nödvändigt att söka åstadkomma en förbättrad ekonomisk standard för jordbruket. Det är ju enbart glädjande, att man nu på alla håll tycks fått klart för sig denna nödvändighet. Det räcker dock inte blott att vidtaga åtgärder i den riktningen, utan man får nog även se till att, så långt möjligt är med hänsyn till vad som lämpligen kan göras, söka stimulera intresset för jordbruksarbetet och jordbruket överhuvud taget. Det blir därför nödvändigt att söka bevara den självägande jordbrukarklassen och även att öka antalet egna jordbruk.

Ett synnerligen viktigt spörsmål blir i detta sammanhang att i den mån det låter sig göra utan alltför rigorösa eller långt gående tvingande bestämmelser söka hindra att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer. Det är av denna anledning som man från vårt håll i motioner begärt lagstiftningsåtgärder till hindrande härav, vilka motioner av utskottet avstyrkts med hänvisning till vissa pågående utredningar.

Utskottet framhåller, att under de senaste årtiondena vid upprepade tillfällen motioner avvisats om en allmän koncessionslagstiftning, men säger dock, att frågan erhållit förnyad aktualitet under krigsåren. Givetvis måste man med hänsyn till detta komplicerade och ömtåliga spörsmål vara mycket försiktig och icke tillgripa åtgärder utan synnerligen starka skäl. Det förefaller dock som om utskottet visat alltför ringa intresse för motionernas syfte. Utskottet hade synes det mig i varje fall bort framhålla behovet av genomförande av sådana lagstiftningsåtgärder, som minska möjligheterna för den icke jordbrukande befolkningen att förvärva jord- och skogsbruk.

Att tendenserna gå i den riktningen, att de självägande jordbrukarnas antal minskas, framgår av de undersökningar som vidtagits. Fastighetsbildningssakkunniga, som med uppmärksamhet följt utvecklingen av fastighetsförhållandena inom olika bygder, anse sig nämligen kunna vitsorda att på grund av kristiden tendenserna att söka placera kapital i jord och skog avsevärt ökat, varvid särskilt skogsmark varit begärlig.

Över förvärv från bolags sida är ju effektiv kontroll möjlig genom lagen om förbud för bolag att förvärva fast egendom, medan de enskilda skogsköparnas verksamhet icke underkastas motsvarande uppsikt. I detta sammanhang ber jag att få fästa uppmärksamheten på att man i en motion från socialdemokratiskt håll önskar utvidga detta förbud till att omfatta även trävarubolags styrelseledamöter. I denna motion går man så långt att man säger, att

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. (Forts.)
det effektivaste vore att kräva förbud för personer som icke själva bruka jorden att förvärva fastigheter i Norrland, vari skogsbruk ingå. Så långt kan man dock enligt min mening knappast gå.

Utskottet tycks emellertid vara mera intresserat för att gå den motsatta vägen, när det gäller att söka hindra den icke jordbrukande befolkningen att förvärva jord. Enligt utskottets förslag i en senare punkt föreligger nämligen en begäran om utredning avseende jämkning i lagen om förbud för bolag att förvärva fast egendom därhän, att förening skulle få ökad möjlighet att förvärva jordbruk. Det kan möjligen vara av viss betydelse, att konsumentförening finge praktisk erfarenhet av jordbruksdrift, men detta betyder dock, att man på det sättet ytterligare minskar den självägande bondestammen.

Såsom framgår av utskottets utlåtande s. 5 framhåller den utredning, som år 1941 avgav betänkande med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet: »Då de självägande böndernas antal minskas och arrendatorernas antal undergår en motsvarande ökning, försvagas bondeklassens ställning och betydelse i samhället. Jordbrukets framtida utveckling torde också bli lidande på dessa förändringar i jordbesittningen, enär en arrendator i allmänhet icke hyser samma intresse som en självägande bonde för att förbättra fastigheten.»

Denna utredning av år 1941 säger vidare: »Det är icke försvarligt att vänta med samhällsingripanden intill dess att avsevärda skadeverkningar redan uppstått. Den lagstiftning, som tidigare genomförts mot osund jordspekulation, har utmärkts därav, att den kommit för sent. Erfarenheten har också visat, huru svårt det är att komma till rätta med sådana missförhållanden som rubbningar i äganderättsförhållandena åstadkommit. Samhället bör beredas möjlighet att övervaka och i den mån så erfordras inskrida mot överflyttning av jord från en befolkningsgrupp till en annan.»

Detta utredningens förslag har emellertid avstyrkts. Om man nu anser att utredningen gått för långt i detta fall genom att den föreslagit att länsstyrelserna skulle tillstyrka förvärv av jordbruksfastigheter, borde det dock kunna finnas andra vägar att nå det resultat, vartill de motioner syfta, som man tillåtit sig frambära. Spörsmålet är emellertid av den vikt, att det blir nödvändigt att söka förekomma att alltför många icke jordbrukare förvärva jord- och skogsbruk.

I föreliggande utlåtande finns även ett uttalande av Riksförbundet landsbygdens folk med anledning av motionen angående förenings rätt att förvärva jord, där förbundet framhåller, att det »är av den bestämda uppfattningen, att om icke landets jordbrukarkår skall bli en kår av övervägande arrendatorer och jordbruksarbetare, är det absolut nödvändigt att icke uppmjuka utan väsentligt skärpa den restriktiva lagen rörande jordförvärv. Våra grannländer, exempelvis Finland, ha även funnit denna sats riktig och infört en mycket starkt restriktiv lagstiftning.»

Jag skall emellertid inte ingå vidare på detta spörsmål, utan jag ber att få återropa de motioner, som ligga till grund för vår reservation och de synpunkter på denna fråga som däri anförts. Det förefaller mig dock som om det finns skäl att begära, att spörsmålet toges under övervägande.

Vi reservanter ha därför tillåtit oss att beträffande denna punkt anföra, att det enligt vår mening synes vara angeläget, att statsmakterna ägna förvarande spörsmål stor uppmärksamhet och att i första hand därvid bör på ett fullt klarläggande sätt utrönas i hur stor omfattning här påtalade företeelser verkliga förekomma samt att på grundval av resultatet härav bör övervägas vad som bör och kan göras för missförhållandenas undanröjande och förebyggande.

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. (Forts.)

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig och herr Hedlund på denna punkt.

Herr Norman: Herr talman! Utskottet redovisar i vilka olika avseenden föreliggande spörsmål är föremål för överväganden i av Kungl. Maj:t tillsatta utredningskommittéer och anser, att det i nuvarande läge ej är erforderligt, att någon framställning göres till Kungl. Maj:t i frågan.

Jag kan inskränka mig till att hänvisa till detta och därmed yrka bifall till utskottets utlåtande.

Med anledning av vad herr Hallagård yttrade om den restriktiva lagstiftningen i Finland, ber jag få säga, att denna, om jag inte är alldeles fel underrättad, gäller såsom en provisorisk lagstiftning, föranledd av de utomordentliga förhållanden, i vilka landet för närvarande befinner sig. Det torde således inte vara alldeles riktigt att åberopa denna såsom stöd för ett krav på en mera allmängiltig lagstiftning i vårt land.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herrar Hallagård och Hedlund i Rådombeslutet anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C.

Beträffande denna punkt hade reservation anmälts av, utom annan, herrar *Mannerskantz* och *Roos*, fröken *Andersson* samt herr *Johnsson* i Kastanjegården, vilka yrkat avslag å motionerna I: 145 och II: 218.

Herr Mannerskantz: Herr talman! På denna punkt har avgivits en reservation, som går ut på att man inte skulle göra en hemställan om utredning i syfte att möjliggöra för Kooperativa förbundet att köpa gårdar. Med hänsyn till den nära förestående midsommarhelgen skall jag inte utveckla reservanternas uppfattning närmare, utan jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Karlsson, Gottfrid: Herr talman! Jag vill som motionär i detta ärende uttrycka min tillfredsställelse över det beslut, vartill utskottet har kommit vid sitt övervägande, och jag skulle ju, herr talman, utan vidare kunna inskränka mig till att endast yrka bifall till utskottets förslag.

När jag emellertid nyss lyssnade till herr Hallagård, gav jag akt på att han tog upp ett uttalande i yttrandet över motionen från Riksförbundet landsbygdens folk. Förbundet talar där om nödvändigheten av att inte uppmjuka de nu gällande bestämmelserna och fortsätter: »Våra grannländer, exempelvis Finland, ha även funnit denna sats riktig och infört en mycket starkt restriktiv lagstiftning.»

Utskottets ordförande har ju redan gjort en erinran mot herr Hallagård på denna punkt. Jag vill tillägga, herr talman, att när jag i söndags för två veckor sedan var på besök i Helsingfors, hade jag tillfälle att samtala med ett av de finska statsråden om denna sak. Jag var inte i Helsingfors för detta sammanträffande, utan för att övervara en kongress. Ifrågasvarande statsråd intar en framskjuten ställning inom den finska kooperationen och hade med stort intresse följt vår aktion här i Sverige för att få till stånd en uppmjuk-

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. (Forts.)
ning av ifrågavarande bestämmelser. Han frågade mig, hur långt denna sak kommit. »Vi här i Finland», sade han, »ha inga restriktioner på detta område med undantag av en lagstiftning, som är rent provisorisk och avsedd att tillämpas så länge vårt land är i krig, men inte en dag längre. Denna lagstiftning förbjuder köp av jordbruksfastigheter överhuvud taget.»

Jag har inte kunnat underlåta att lämna detta meddelande med anledning av RLF:s uttalande, då ju de, som läsa uttalandet utan att ha kännedom om de verkliga förhållandena, måste få den uppfattningen, att man i detta vårt grannland har en mycket restriktiv lagstiftning på detta område. Så är visst inte fallet, ty under normala förhållanden har man ingen sådan lagstiftning i Finland.

Jag kan inte heller underlåta att uttrycka någon förvåning över RLF:s ställningstagande till detta spörsmål under den senare tiden. Det är inte så länge sedan i varje fall förbundets nuvarande ordförande intog en annan ställning till denna fråga. Jag har i min hand ett utdrag ur ett referat i en västeråstidning från ett av RLF anordnat upplysningsmöte i Västerås. Enligt referatet yttrade herr Ekström bl. a. följande: »Det finns ett bra förslag till kontroll av jordbrukarnas uppskörtningstendenser. Kooperativa förbundet har ju fyllt den uppgiften på andra håll, och Albin Johansson är välkommen till jordbruket. Jag skall rekommendera utvägen, när jag träffar honom.» Mot bakgrunden av ett sådant ställningstagande tidigare kan man inte underlåta att uttrycka en smula förvåning över den väldiga aggressivitet som RLF lägger i dagen, då det är fråga om att uppmjuka de bestämmelser, som nu hindra konsumentkooperativa sammanslutningar att köpa jordbruk.

Då herr Mannerskantz talade om att det är fråga om att Kooperativa förbundet skulle köpa jordbruk, vill jag bara göra den erinran, att det inte förhåller sig så, utan att det här gäller att bereda möjlighet för någon eller några av de större konsumtionsföreningarna att få tillhandla sig ett jordbruk i närheten av den ort, där respektive förening bedriver sin verksamhet. Vi ha nämligen, såsom vi säga i vår motion, inte kunnat finna det vara rimligt, att bestämmelserna skola tolkas så, att konsumenter, sammanslutna i en konsumtionsförening, inte skola ha samma möjlighet som vilken enskild medborgare som helst att köpa ett jordbruk.

Jag skall, herr talman, inte upptaga tiden med något längre yttrande. Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna punkten.

Herr Johansson, Henry: Herr talman! Jag hade för avsikt att i någon mån uppehålla mig vid några av de yttranden, som lagutskottet har infordrat, men för att spara tid skall jag inskränka mig till att instämma i vad herr Karlsson yttrade beträffande RLF:s uttalande. När man där har kommit underfund med att den svenska konsumentkooperationen är ett storkapitalistiskt företag, ja, rent av en storkapitalistisk koncern, väl dold under en ideell täckmantel, tycker jag förstås, att man har tagit till ett alltför kraftigt språk.

Jag begärde närmast ordet för att med eftertryck få betona, att vi här i landet ha en näringsfrihet, som utnyttjas inte minst av landets jordbrukare genom deras egna ekonomiska organisationer, och jag frågar mig, hur man kan ha skäl att under sådana förhållanden neka t. ex. konsumentkooperationen att utnyttja samma näringsfrihet. Jag har personligen ingenting emot att mjölkproducenterna i detta land mejeribehandla mjölken, ja, till och med distribuera den, om det kan vara till gagn för konsumenterna och bli billigare på det sättet. Jag har heller ingenting emot att landets köttproducenter bygga slakterier — de få gärna för mig till och med förädla råvaran. Men jag skulle

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. (Forts.)
helst se, att allt detta finge ske under andra förutsättningar än som förelagat under de senast förflutna åren. Man har nämligen med stöd av staten kunnat starta rörelser av nu nämnt slag, och de fördelar, som detta stöd medfört, ha naturligtvis gjort dem konkurrenskraftiga gentemot andra företagsformer.

Jag skall inte sticka under stol med att jag, om inte ängslas, så dock är betänksam i ett avseende, nämligen i fråga om att man just tack vare detta många gånger kraftiga stöd ifrån det allmänna lyckats skapa monopolistiska företag, inte bara beträffande produktionen, utan också i fråga om förädlingen och distributionen. Och då man utan omsvep erkänner, att man vill samtidigt ha ett hundra procentigt monopol på både produktion och distribution, finner jag det sannerligen vara skäl för oss, som bara äro konsumenter och som skola betala, att bli betänksamma. Naturligtvis har samhället, regering och riksdag resurser att även efter kriget bestämma över priser och kanske också reglera konsumtionen, men jag undrar, om det inte är ett sådant tillstånd, som de borgerliga här i landet minst av allt önska och många gånger så kraftigt vända sig emot. Representanter för högern och naturligtvis också för bondeförbundet, men även för folkpartiet, ha reserverat sig för avslag på de motiöner, som nu föreligga till behandling. Hur är det, frågar jag mig, under sådana förhållanden möjligt att samtidigt från borgerligt håll ideligen deklarerat viljan till frihet för handel och näring? Lika övertygad som jag är om att varken regeringen eller riksdagen vill undandraga det svenska jordbruket — framför allt småbruket men kanske även de ekonomiska föreningsrörelserna — ett visst stöd, lika viss är jag om att det inte vore lönt för de svenska konsumenterna att be om stöd för att anskaffa jordbruk. Men det är inte det saken gäller. Här gäller det, om en sammanslutning av konsumenter skall få rätt att, om den så vill, med egna satsade småbelopp och hopsparade vinstmedel hjälpa till att producera livsmedel. Den saken kan riksdagen rimligen inte sätta sig emot.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland: Herr talman! Jag skall inte lägga mig i herrarnas polemik emot den icke närvarande RLF-ordföranden. Jag skall emellertid deklarerat, att jag inte har någon extrem uppfattning i denna fråga. Jag är bara litet förvånad över att herrarna äro så angelägna om ändring på denna punkt. Jag skulle vilja framställa en fråga: varför äro konsumtionsföreningarna och Kooperativa förbundet så angelägna om att lägga sig till med gårdar? Det måste väl finnas en orsak. Jag har hört talas om *en* sådan, nämligen att man vill kontrollera, hur jordbruksdriften lönar sig. Men är det orsaken, då borde herrarna också se till, att vi välja de rätta jordbruket. Jag är emellertid övertygad om att ni i det fallet icke komma att välja de ur jämförelsesynpunkt rätta jordbruket utan komma att ur er egen synpunkt välja dem, som efter vad ni äro säkra på tillhöra de mest lönande här i landet, och då förfelas er aktion att försöka skaffa jämförelseobjekt. Men, som sagt, jag har ingen extrem uppfattning i den frågan, och därför skall jag inte lägga mig i den irriterade debatten på denna punkt.

Jag begärde ordet på grund av herr Johanssons anförande, som förvånade mig i högsta grad. Jag hade inte ifrån en socialdemokrat väntat ett sådant anfall emot jordbrukarnas ekonomiska organisationer, som herr Johansson presterade i dag. Herr Johansson bör besinna, att det har varit mycket lyckligt, att det inte under pågående världskrig blivit mycket otrevliga kontroverser olika organisationer emellan, utan att vi ha kunnat behandla frågorna så sakligt och lugnt som möjligt. Herr Johansson insinuerade, att det på jordbrukarhåll har bildats starka ekonomiska monopolföretag som konsumenterna

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. (Forts.)
fruktade. Det synes mig, herr Johansson, som om konsumenterna i stället under hela detta krig borde ha varit djupt tacksamma för att det funnits jordbrukarorganisationer, vilka statsmakterna och myndigheterna ha kunnat utnyttja så, att försörjningen kunnat klaras så utmärkt. Hade vi inte haft dessa organisationer, hade det svenska folket absolut inte haft det så bra under denna kris.

Jag vill också tillägga, att det är alldeles felaktigt att påstå, att jordbrukarnas företag äro några monopolföretag, ty monopolföretag böra ju kunna utnyttja sin ställning. Men samtliga här närvarande riksdagsledamöter veta synnerligen väl, att jordbrukarnas ekonomiska organisationer äro beroende av statsmakterna och myndigheterna, ofta till den grad, att vi, som stå i ledningen för organisationerna, tycka, att man går litet för långt i sin detaljbehandling av deras verksamhet.

Herr talman, jag har inte kunnat underlåta att ge denna replik till herr Johansson, då det syntes mig, att herr Johanssons anförande inte passade in i denna debatt.

Herr Johansson, Henry: Herr talman! Jag förmodade, att herr von Heland skulle ta denna sak på det sättet. Jag har naturligtvis som alla andra anledning till stor tacksamhet för vad jordbruket har gjort under dessa krisår, men vad jag närmast vände mig mot var den tydliga tendensen ifrån den ekonomiska föreningsrörelsen att eftersträva framtida monopol, något som jag hyser betänkligheter inför.

Herr Karlsson, Gottfrid: Herr talman! Herr von Heland talade om den irriterade debatt, som föres i dag. Jag vet inte, vilket eller vilka inlägg som varit irriterade, i varje fall har inte mitt varit det. Jag uttalade min stora tillfredsställelse med det beslut, som utskottet kommit till.

Men så vände sig herr von Heland mot mig för att jag ville få en ändring till stånd i den lagstiftning, som det här gäller. Att jag önskar ändring beror, herr von Heland, uteslutande på att jag anser det orimligt, att det skall finnas lagbestämmelser, som lägga hinder i vägen för svenska medborgare, som äro sammanslutna i en konsumtionsförening, att gemensamt få köpa ett jordbruk, om de så önska och anse lämpligt.

Därpå gjorde herr von Heland en liten utläggning om att det är tämligen naturligt, att om Kooperationen vill köpa jordbruk för att få jämförelsematerial och kunna bedöma, hur jordbruket bär sig, kommer Kooperationen att skaffa sig de bästa jordbruken. I motionerna finnas omnämnda två jordbruksfastigheter, som vederbörande konsumtionsförening velat köpa. Den ena gården var av sådan beskaffenhet, att den hade blivit föremål för uppmärksamhet från jordbrukskommissionen i länet, därför att den inte hade skötts tillfredsställande, utan låg under vanhävd. Den andra var, enligt vad som bestämt förklarats för mig av personer, som noga känna till förhållandena, och även från jordbrukarhåll, en gård av medelgod beskaffenhet. Det är det svar jag kan ge herr von Heland.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag anser, att denna diskussion råkat något på sned, då den bara kommit att gälla Kooperationen och dess konsumtionsföreningar. Utskottets utlåtande utmynnar likvisst i något annat och mera; det syftar till sådana jämkningar i nuvarande lagstiftning på området som kunna företagas utan att lagstiftningens sociala och jordpolitiska verkningar försvagas. En lagstiftning, som medgäve undantag endast för Kooperationen, anser jag innebära en klasslagstiftning, som jag inte kan biträda. När jag

Om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. (Forts.) har biträtt utskottsutlåtandet, har det varit därför att det syftar längre, nämligen till en allmän översyn av ifrågavarande lagstiftning för att utreda, i vilka fall den kan anses vara onödigt sträng.

En person som under många år varit ledamot av denna kammare har en egendom, som sedan medeltiden tillhört hans släkt, och för någon tid sedan ville han vidtaga åtgärder för att bevara den i sina efterkommandes ägo. Han avsåg att bilda ett aktiebolag, som skulle äga gården, men myndigheterna förvägrade honom detta. Det förefaller mig, att även en sådan sak borde tagas under övervägande vid den översyn, som utskottet har begärt. Detta fall omnämndes också under utskottsdebatten, ehuru det beklagligtvis icke kom att inflyta i utskottsutlåtandet. Även andra former av bolag med verksamhet liknande konsumtionsföreningarnas böra med dem likställas i rättigheter. Med hänsyn härtill anser jag att en översyn är både nyttig och lämplig, och jag har därför biträtt utskottsutlåtandet.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten D.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av delgivning av ett av andra kammaren fattat beslut rörande landsbygdens befolkningsfråga m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

Om förbilligande av byggnadskostnaderna.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 421, hade herr *Nilsson* i Stockholm m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna bl. a. genom stöd åt allmännyttiga företag inom byggnadsämnesindustrien för uppnående dels av en av monopolbildningar opåverkad prissättning på byggnadsmaterial och dels en skyndsammare standardiseringsprocess beträffande tillverkningen av sådana material.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott hade i avgivet utlåtande (nr 10) över nämnda motion på anförda skäl hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning enligt i utlåtandet angivna riktlinjer i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»I hur stor omfattning monopol- och kartellbildningar fördyra byggnadskostnaderna har utskottet icke haft möjlighet att bilda sig någon bestämd uppfattning om. Ibland står uppgift mot uppgift. Att på åtskilliga områden dylika sammanslutningar förekommit och förekomma är dock säkert, liksom att de ofta medfört onödigt höga kostnader. I likhet med motionärerna vill dock utskottet framhålla, att det principiellt icke finner något att anmärka på

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

en utveckling fram mot samverkan mellan företagen och större företagsenheter. Medgivnas skall att monopolbildningar finnas, som medfört rationellare drift och lägre produktionskostnader, även om prissättningens skälighet icke heller för deras vidkommande med någon större säkerhet kunnat kontrolleras. Faran för att kartellbildningarna skola utnyttja sin ställning till en mot allmänhetens intressen stridande prispolitik synes dock vara uppenbar. Särskilt i fråga om lokala s. k. ringbildningar mellan entreprenörer av skilda slag har utskottet fått den uppfattningen, att de ofta hålla priserna uppe på en onödigt hög nivå. Om sålunda utskottet icke anser alla sammanslutningar av kartellkaraktär vara av ondo, föreligga å andra sidan så pass många uppgifter om att de missbrukats, att även detta problem bör bli föremål för en klarläggande undersökning. Denna kan möjligen leda till krav om att redan förefintlig lagstiftning bör skärpas men kanske ock till att särskilda bestämmelser i fråga om byggnadsverksamheten kunna befinnas mera lämpliga.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka, att för brytandet av icke önskvärda monopol kan samhällets effektiva ekonomiska stöd komma att erfordras, exempelvis för igångsättande eller upprätthållande av allmännyttiga företag särskilt inom byggnadsämnesindustrien. Vilka metoder, som därvid kunna befinnas mest lämpliga, bör utredningen kunna ge besked om.»

Andra kammaren hade bifallit sitt utskotts hemställen, varefter ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i det nu föreliggande utlåtandet yttrat:

»Utskottet ansluter sig till vad andra kammarens andra tillfälliga utskott anfört i sitt utlåtande över motionen och hemställer, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Ekströmer* och *Carl Eric Ericsson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att första kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning enligt i reservationen angivna riktlinjer i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

I den av reservanterna förordade motiveringen hade bland annat gjorts följande uttalanden:

»I motionen har angivits att monopol- och kartellbildningar i fråga om åtskilliga byggnadsmaterial skulle fördyra byggnadskostnaderna. Såväl i de yttranden över motionen, som kommit utskottet till handa, som i de muntliga föredragningar, som gjorts inför utskottet, ha härutinnan varandra motsäggande uppgifter kommit till uttryck. Att dylika sammanslutningar i vissa fall förekomma inom byggnadsindustrien liksom inom andra branscher är emellertid otvivelaktigt. I principiellt hänseende finnes intet att erinra mot en utveckling fram mot samverkan mellan företagen och större företagsenheter. Icke minst under nu rådande av kriget föranledda förhållanden har det vid upprepade tillfällen från statsmakternas sida icke endast givits uttryck åt den betydelse dylika organisationer haft, utan i åtskilliga fall till och med krävts att näringsidkarna på dylikt sätt skulle sammansluta sig för att möjliggöra genomförandet av vissa som önskvärda ansedda åtgärder. Dylik samverkan medför ökade möjligheter till rationalisering av driften och därmed till förbilligande av produktionen. Av naturliga skäl har det icke varit utskottet möjligt att självt bilda sig en säker uppfattning om skäligheten av den prissättning, som tillämpas av dylika företag. Den omständigheten att inom byggnadsverksamheten olika material ofta tävla med varandra för att komma till användning medför en inbördes konkurrens mellan tillverkarna av olika

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

slags material som i sig själv motverkar oskälig prissättning. Utskottet vill också erinra om att monopolföretagen hava blivit föremål för särskild lagstiftning, som tillåter granskning av deras verksamhet. Möjligt är att det bör övervägas huruvida denna lagstiftning med hänsyn till utvecklingen bör förändras. Även i övrigt bör det ankomma på en blivande utredning att överväga vilka åtgärder, som i detta avseende från det allmännas sida kunna befinnas lämpliga att vidtaga.»

Enligt en annan reservation hade herr *Emil Petersson* ansett, att utskottet, med biträdande i övrigt av andrakammarutskottets motivering, icke bort giva sin anslutning till vad i samma motivering anförts i det stycke, som började med orden »Utskottet vill i detta sammanhang understryka» och slutade med orden »bör utredningen kunna ge besked om».

Herr Petersson, Emil: Herr talman! Först vill jag deklarerera, att det parti jag representerar icke har något att invända mot att det, såsom utskottet föreslår, blir en utredning. Folkpartiet har tidigare motionerat i detta ämne och hyser alltjämt den uppfattningen, att förhållandena på detta område böra undersökas. Självfallet bör utredningen bli så allsidig och fullständig som möjligt med beaktande av alla de faktorer, som här spela in. I utskottets motivering finns emellertid ett uttalande, som jag icke ansett mig kunna biträda. Det återfinnes på s. 3 och har följande lydelse: »Utskottet vill i detta sammanhang understryka, att för brytandet av icke önskvärda monopol kan samhällets effektiva ekonomiska stöd komma att erfordras, exempelvis för igångsättande eller upprätthållande av allmännyttiga företag särskilt inom byggnadsämnesindustrin. Vilka metoder, som därvid kunna befinnas mest lämpliga, bör utredningen kunna ge besked om.» Denna passus är något dunkelt formulerad och ger möjlighet till olika tolkningar. Vad menas med allmännyttiga företag, som enligt utskottets mening skola få samhällets effektiva ekonomiska stöd för att bryta icke önskvärda monopol? Innan vi sett utredningens resultat och fått säkra belägg för påstådda missförhållanden, är det förhastat att, såsom utskottet gör, ställa nuvarande byggnadsämnesindustrier som motsats till allmännyttiga företag.

Till utskottets uppslag om subvention kan man också ställa sig skeptisk. Det är klart, att företag, som få ekonomiskt understöd av staten och omhuldas och omgärdas med privilegier, kunna sälja varorna billigare än de företag, som måste ta sig fram med egen maskin.

Vidare synes det mig ligga en motsägelse i utskottets uttalande. Motionens syfte är ju att tränga tillbaka monopolen, men utskottet pläderar för nya monopol, en inkonsekvens som kammarens ledamöter nog lagt märke till. Den del av motiveringen, som jag vänt mig mot, kan utgå utan att något av värde för utredningen förloras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min reservation.

Herr Ekströmer: Herr talman! Den föreliggande frågan blev så ingående debatterad i andra kammaren, att det kanske inte vore mycket att tillägga, men i motionen, i vissa av de avgivna yttrandena och nu i utskottets motivering förekomma några uttalanden, som jag finner vittna om en ganska massiv okunnighet om och misstro mot nutida svensk industri, varför jag anser mig skyldig att säga några ord i denna fråga.

Först vill jag då påpeka, att i den reservation, som avgivits av herr Ericsson och mig, har framhållits, att när en utredning av byggnadskostnaderna skall sättas i gång, måste även de rena arbetskostnaderna beaktas. Jag är

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

inte den, som förmenar arbetaren en väl tilltagen lön för hans arbete, men jag undrar om allting är så väl beställt, när det gäller lönerna i byggnadsfacket i vidsträckt bemärkelse. Jag tror, att en förutsättningslös utredning skall visa, att ett visst förbilligande av byggnadskostnaderna genom en riktig reglering av arbetslönerna skulle kunna vinnas, utan att man träder någons berättigade intressen för nära. Det är möjligt, att jag har fel, men när arbetslönerna i en byggnad beräknas belöpa sig till cirka 40 procent av den totala byggnadskostnaden, kan man rimligtvis icke helt enkelt förbigå en så viktig faktor.

Jag kan i detta avseende hänvisa till det yttrande, som avgivits av statens byggnadslånebyrå. Detta verk talar om »allt det oskick, som i så hög grad präglade byggnadsmarknaden under högkonjunkturåren under senare delen av 1920-talet» och som tog sig uttryck även i lönebildningen. Jag skulle knappast tro, att »allt detta oskick» ännu kunnat elimineras.

På tal om de sammanslutningar eller karteller, som finnas inom olika branscher av byggnadsindustrien, har jag i ett av yttrandena, jag tror det var Kooperativa förbundets, funnit ett påstående, som synes mig ganska eget. Man säger, att det knappast ligger »i monopolens intresse att införa nya, bättre och billigare material i stället för nu gängse». Den som skrivit detta har tydligen inte för vana att läsa tidningarna, i varje fall inte annonsspaltarna, ty om man studerar dessa, åtminstone i de större tidningarna, skall man snart finna, att en mycket stor del av de nyheter, som utannonseras, utgöres just av material av olika slag för byggnationer och allt vad därmed sammanhänger. Jag skulle tro, att det knappast inom någon annan bransch pågår ett så jag skulle vilja säga sjudande arbete med att få fram nykonstruktioner som inom byggnadsindustrien.

Men en sak är att konstruera nyheter, en annan att sälja dem. Det har mången gång visat sig svårt att finna avsättning för ett nytt material eller en ny konstruktion, eftersom byggnadsarbetarnas lönepretentioner så att säga äro oelastiska. Jag menar, att om ett ackord har satts för ett material, vilja arbetarna ogärna ändra på detta, även om ett nytt material erbjudes, som kanske innebär betydande lättnader i arbetet, och då är det självklart, att ett sådant material har svårt att vinna marknad.

Som sagt, jag tycker verkligen, att en utredning beträffande arbetslönerna inom byggnadsfacket inte skulle behöva väcka anstöt. Det kan nog förekomma monopolbildningar även där, som kunna behöva synas i sömmarna, och det skulle inte förvåna mig, om en sådan översyn skulle kunna ge vissa riktlinjer till förbilligande av byggnadskostnaderna.

Utskottet säger i sin motivering på s. 3: »Faran för att kartellbildningarna skola utnyttja sin ställning till en mot allmänhetens intressen stridande prispolitik synes dock vara uppenbar.» När jag läser detta, kan jag som industriman inte annat än le, ty så går det inte till inom svensk industri av i dag. För det första ha vi åtminstone nu under kristiden statens priskontrollnämnd, som noga övervakar, att prissättningen inte lämnar rum för några oskäligena vinster, ja, jag kan säga av egen erfarenhet, att nämnden har varit så pass hård, att i många fall inte någon vinst alls uppkommit, inte ens om man haft ett modernt utrustat företag.

Men även om priskontrollnämnden inte funnes — eller när den en gång tas bort — tror jag, att utskottets farhågor äro betydligt överdrivna, ty den sammanslutning i en bransch, som skulle försöka sig på att utnyttja en inbillad monopolställning till oskäligen prispolitik, skulle förvisso snart finna, att den hade gjort den allra största tänkbara dumhet. Nya, konkurrerande företag skulle nämligen, så att säga i skuggan av dessa höga priser, växa

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

upp som svampar ur jorden, och det dröjde inte länge, förrän en mordande konkurrens skulle uppstå och sammanslutningen sprängas och säkerligen kaos inträda. Nej, ledningen av en branschammanslutning eller, om man vill kalla den så, kartell, måste vara mycket måttfull. Ändamålet med sammanslutningen är inte, såsom motionären och utskottet tyckas tro, att åt företagen häva in oskäligen vinster på allmänhetens bekostnad, utan meningen är att eliminera en osund konkurrens, som alltid tenderar att pressa ned priserna till själva tillverkningskostnaderna och till och med därunder. Sammanslutningen är i stället avsedd att göra företagen ekonomiskt sunda och sanera hela branschen, så att företagen ha möjligheter till normal utveckling och fortgående rationalisering, till sociala och hygieniska åtgärder till de anställdas bästa. Allmänheten vinner också härpå, ty ett sunt och bärkraftigt företag kan alltid bjuda på varor av högre kvalitet och även, tack vare möjligheter till experiment o. dyl., komma med praktiska nyheter, varjämte det kan erbjuda allmänheten en service av helt andra mått än en fabrik, som nätt och jämnt ekonomiskt kan hålla sig uppe. Våra svenska branschammanslutningar ha förvisso därför en för det allmänna mycket välgörande inverkan, och jag tror, att de fullt och väl kunna mäta sig med de s. k. allmännyttiga företag, som omnämns i utskottsutlåtandet.

Herr Petersson har redan utvecklat sina synpunkter beträffande den passus, där utskottet understryker, att samhällets effektiva ekonomiska stöd kan komma att erfordras för igångsättande eller upprätthållande av allmännyttiga företag. Jag kan instämma med honom och vill bara tillägga, att jag knappast kan tänka mig ett mera osunt uppslag än detta.

Ja, det vore mycket att tillägga, men jag skall inte ta kammarens tid i anspråk längre, utan blott säga, att vi reservanter äro lika angelägna som några andra om att eventuella missförhållanden inom byggnadsbranschen rättas till. Men vi kunna inte vara med om den motivering, som utskottet har antagit, utan vi ha anfört en mera verklighetsbetonad motivering i den reservation, som avgivits av herr Ericsson och mig.

Herr talman, jag yrkar bifall till denna reservation.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Denna motion som här är fråga om måste man hälsa med tillfredsställelse. Men när man läser motionen, tycker man nog, att den verkar litet ensidig. Man har endast intresserat sig för materialkostnaderna och möjligheterna att förbilliga dem. Men för den som haft med byggnadsverksamhet att göra förefaller det lika välbehövligt med en utredning om arbetskostnaderna, särskilt ackordsprissättningen. Vidare berör motionen inte byggnadskostnaderna på landsbygden. Även på den punkten hade emellertid en särskild undersökning bort verkställas. Såsom förhållandena nu äro, fastställas prislistorna efter städernas byggnadskostnader, och dessa ha på senare år börjat tillämpas även på landsbygden. Det talas ju om att det är så billigt att bo på landsbygden. Man borde då också tänka på att se till, att det går att bygga billigt på landsbygden. Detta går inte nu, utan det är städernas prislistor som i stort sett användas.

Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag, herr talman, inte yttra mig vidare. Jag har inte kunnat underlåta att till protokollet få antecknat den uppfattningen, att den blivande utredningen bör taga sikte inte bara på materialkostnaderna, utan även på arbetslönerna inom de olika byggnadsfacken.

Herr Heüman: Herr talman! Herr Petersson frågade, vad som menas med allmännyttigt företag, därvid han hänvisade till utskottets förut citerade ut-

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

talande på s. 3. Jag måste säga, att jag själv inte finner denna beteckning särskilt lycklig, ty jag har den uppfattningen, att varje företag, som på ett förnuftigt sätt betjänar allmänheten, är ett allmännyttigt företag, oavsett vilken kategori det tillhör. Men såvitt jag förstår har det varit svårt att finna ett uttryck, som fullständigt täcker vad man från motionärernas sida syftat på, och därför har man måst nöja sig med denna beteckning. Vad man syftar på är ju, att staten skulle på ett eller annat sätt understödja företag, som ställa sig lojala i fråga om sin prispolitik och sin verksamhet i övrigt. Man skulle understödja sådana företag, när det gäller att gå till angrepp mot en kartell eller ett monopol, som utnyttjar sin ställning till skada för allmänheten. Jag vill härmed inte ha sagt, att våra nuvarande karteller och monopol skulle driva en sådan skadlig verksamhet. Den saken har jag inte haft tillfälle att undersöka. Men vi veta, att det funnits monopol, som det erfordrats ganska stor kraft för att bryta och vilkas brytande varit till gagn för allmänheten. Det är inte sagt, att staten behöver starta något konkurrensföretag för att fylla in sådan uppgift. Det kan mycket väl tänkas, att man utnyttjar en privat kartell, som visat sig lojal, det vill säga att man genom beställningar från denna kartell stöder dess verksamhet, så att den förmår konkurrera ut ett annat företag, som uppträder mindre solidariskt och mindre just mot det allmänna. Det är denna tankegång, som legat under den passus i utskottets utlåtande, som herr Petersson reserverat sig mot.

Herr Ekströmer berörde frågan om arbetslönerna. Anledningen till att utskottet inte tagit med lönerna i sina riktlinjer för utredningen är den, att utskottet har den bestämda uppfattningen, att lönerna inte spela en så oerhört viktig roll, som man från reservanternas sida velat göra gällande. Det är ju känt, att byggnadsarbetarna tillhöra den grupp medborgare, som haft den lägsta kompensationen för dyrtiden. Att deras löner i enstaka situationer kunna springa upp i höjden beror på särskilda omständigheter, som jag nu inte skall gå närmare in på. Det har väl närmast varit det förhållandet, att byggnadsarbetet är ett säsongarbete, som medfört, att byggnadsarbetarna måste få högre löner än arbetare i allmänhet. De måste ju kunna täcka sina utgifter jämväl under den tid, då de gå utan sysselsättning. Det är även andra omständigheter, som ha spelat in. Vi skola inte glömma den situation, som inträdde under 1930-talet, då byggnadsarbetarnas löner i enstaka fall sprungo i höjden. Detta berodde på, att efterfrågan på arbetskraft, särskilt murare, var mycket stor. Byggmästarna gingo från bygge till bygge och drogo folket från den ena arbetsplatsen till den andra. De överbjödo varandra för att få folk till sina byggen. Det förekom i stor utsträckning att byggmästare gick till ett bygge och frågade en arbetare vad han förtjänade. Och när han fick uppgift om detta, bjöd han mera för att få över arbetaren till sitt bygge. Att lönerna i vissa fall sprungo i höjden, berodde sålunda på denna tävlan mellan byggmästarna att förvärva skickligt folk, inte på att de ackordsmässigt fastställda lönerna i och för sig voro höga. Denna fråga har tidigare berörts i riksdagen. Det var på tal i en remissdebatt i början på 1930-talet, då högermannen professor Forssell med skärpa framhöll denna tendens inom byggnadsindustrin, som medförde, att arbetslönerna sprungo i höjden. Ser man på hela årsinkomsten och inte på avlöningen vid enstaka tillfällen, ha byggnadsarbetarna inte någon oskäligt hög lön. I priskontrollnämndens yttrande framhålles bland annat — jag understryker detta i anledning av herr Ekströmers alldeles riktiga påpekande, att arbetslönerna uppgått till 40 % av byggnadskostnaden — att enligt den senaste utredningen stegringen i byggnadskostnaderna för ett ordinärt bostadshus i Stockholm sedan början av år 1939 beräknas utgöra omkring 35 %. Vidare heter det: »Härav komma

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

tre fjärdedelar på materialkostnaderna, vilka stigit i medeltal 55 à 60 %. Arbetslönerna för såväl direkt som av underentreprenör anställda ha stigit med 11—12 % och bidragit med icke fullt en sjättedel till den totala stegringen. Genom denna utveckling har materialkostnadernas andel av de totala byggnadskostnaderna, varmed här avses byggnadsföretagarens självkostnader med avdrag för tomtkostnaderna, stigit från omkring hälften före kriget till mellan 55—60 % för närvarande, samtidigt som arbetslönernas andel sjunkit från i runda tal 40 till 30 %.» Detta tyder ju inte på att arbetskostnaderna spela största rollen i fråga om byggnadskostnadernas stegring. Deras procentuella andel i byggnadskostnaderna har ju, såsom framgår av detta yttrande, under senare tid sjunkit i stället för stigit. När denna fråga nyligen diskuterades i andra kammaren, framhöll herr Sveningsson uttryckligen, att han inte ville göra sig till talesman för den uppfattningen, att arbetslönerna äro för höga. Han yttrade för övrigt i det sammanhanget, att han inte talade endast å egna vägnar, utan å hela högerpartiets vägnar. Jag är av samma uppfattning som herr Sveningsson. Arbetarnas löner äro inte för höga. Kunde man emellertid reglera arbetsmarknaden så, att man sprider ut arbetet på en större tidrymd av året, vore detta naturligtvis till fördel. Om man kan garantera arbete under låt oss säga 9—11 månader om året i stället för 5—7 månader — vilket förekommit om inte nu så dock under tiden strax före kriget — skulle en justering av lönerna icke vara utesluten.

En ytterligare anledning till att utskottet inte velat taga med lönerna i utredningen är den, att lönerna under senare tid i viss utsträckning varit föremål för utredning. Jag tror därför inte, att herr Elofsson nu har särskild anledning att yrka på arbetslönernas medtagande i utredningen. Jag skall gärna medge, att arbetskostnaderna kunna ha större betydelse på landsbygden. Detta beror därpå, att arbetarna i regel få utföra arbetet på annan plats än sin hemort. Om herr Elofsson reser från sin hemort för att arbeta på en annan ort, är jag säker på att han önskar få traktamentsersättning såsom kompensation för de merutgifter, som uppkomma genom att han är borta från hemmet. Det blir på samma sätt med en byggnadsarbetare. Skall han skickas från sin hemort till en annan plats, måste man också kompensera honom för merkostnaderna. Detta medför naturligtvis, att byggnadskostnaderna bli högre än de skulle ha blivit, om man haft arbetare, som varit bosatta på platsen. Jag tror emellertid, att detta problem skall kunna belysas genom de utredningar, som redan äro i gång.

Herr Ekströmer var inne på frågan om karteller och monopol och sade, att han inte var av den uppfattningen, att dessa föra en prispolitik, som kan anses såsom icke samhällsnyttig. I reservanternas yttrande är man emellertid inte lika säker på den saken. Beträffande skäligheten av prissättningen föreslå reservanterna följande uttalande: »Av naturliga skäl har det icke varit utskottet möjligt att självt bilda sig en säker uppfattning om skäligheten av den prissättning, som tillämpas av dylika företag.» Reservanterna äro sålunda själva inte fullt säkra på att det inte varit en oskälig prissättning från monopolens och kartellernas sida. I fortsättningen av reservationen heter det, att man kommit till den uppfattningen, »att understundom s. k. ringbildning mellan entreprenörer inom vissa delar av byggnadsverksamheten kan befaras ha medfört onödigt höga byggnadskostnader». Detta är sålunda vad reservanterna själva säga. Jag kan vidare hänvisa till näringsorganisationsakkunniga, som i sitt betänkande fastslå, att missbruk från kartellernas sida förekommit. Jag kan nämna, att exempelvis Stockholms byggmästareförening speciellt trycker på mellanhändernas stora vinster och de prishöjningar, som mellanhändernas befattning med produkterna medför. Föreningen anser, att mellanhändernas stora

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

vinster är den punkt, som bör ägnas den största uppmärksamheten. Priskontrollnämnden anser visserligen inte att kartellerna för närvarande taga oskäligen priser, men förklarar dessutom att det kan ligga en fara i att kartellerna, när vi kommit in i efterkrigsåren och priserna börja sjunka, komma att utnyttja den allmänna prissänkningen inte för att sänka sina egna priser, utan för att få en privat vinst. I detta ligger ju också en viss fara. I den reservation, som avgivits av högermännen inom andra kammarens andra tillfälliga utskott, har i fråga om mellanhänderna yttrats följande: »Frågan om mellanhändernas uppgift vid förmedlingen av byggnadsmaterielen från tillverkaren till förbrukaren bör av en utredning ägnas uppmärksamhet.» Så heter det vidare: »Viktigt är naturligtvis att det tillses att icke sådana mellanhänder erhålla större ersättning än som rimligen motsvarar deras arbete och risker för verksamheten.»

Jag har fäst mig vid att denna sista mening saknas i högerreservationen i första kammaren. Jag tycker, att det är viktigt att uppmärksamma detta. Det är väl dock inte fråga om att den utredning, som skall komma till stånd, endast skall sysselsätta sig med mellanhändernas rent organisatoriska och tekniska verksamhet i samband med förmedlingen av produkterna, utan avsikten är ju, när man skall försöka få ned byggnadskostnaderna, att kontrollera, huruvida det uppstår oskäligen vinster. Då måste man självfallet inrikta sig på att se till vad mellanhänderna ha för ersättning för den verksamhet de bedriva på detta område. Jag kan inte förstå, att man skall kunna få något grepp om frågan om mellanhänderna, om man endast skall undersöka de rent organisatoriska formerna för deras verksamhet men inte den ekonomiska sidan av saken. Den mening i andrakammarreservationen, som uteslutits av reservanterna i första kammaren, ansågs så viktig, att den under debatten i andra kammaren särskilt underströks av herr Ljungberg.

Ja, herr talman, jag skall inte uppehålla kammaren längre. Jag har med det anförda velat klarlägga, hur utskottsmajoriteten sett på saken. Jag är glad över att man kunnat enas om själva huvudyrkandet, nämligen att utredning bör komma till stånd. Jag tror, att denna utredning skall giva vid handen, att det finns möjligheter att på ett eller annat sätt förbilliga byggnadskostnaderna. Denna fråga är ju av oerhört stor vikt med hänsyn till den stora andel som hyreskostnaden för närvarande utgör av utgifterna i familjebudgeten. Om man skall hyra en modern lägenhet, uppgår hyran numera till 25—30 procent av inkomsten, vilket måste anses alldeles för mycket åtminstone för en arbetarfamilj. Dessutom bör man se saken ur den synpunkten, att staten har stort intresse av byggnadsverksamheten, då den gjort stora investeringar i densamma. Även ur den synpunkten är ett förbilligande av byggnadskostnaderna önskvärt. Och jag hoppas som sagt, att utredningen skall visa, att ett sådant förbilligande är möjligt.

Herr von Heland: Herr talman! Jag kan inte erinra mig att det förekommit någon riksdag på senare år, då inte den fråga vi nu behandla vållat en livlig debatt. Detta är ju ganska självklart med hänsyn till frågans ofantliga betydelse. Och då byggnadsbeståndet är sämst på landsbygden, förstår man också, att det är vi som äro bosatta där, som äro mest intresserade av frågan. Stämningen har ju till och med varit ganska irriterad. Att vi varit irriterade på vårt håll har berott på att de utredningar och andra åtgärder som beslutats vid flera riksdagar inte haft några effektiva resultat.

Det skulle ha varit intressant, om utskottet redovisat alla de utredningar i fråga om byggnadskostnaderna, som kommit till stånd, och de beslut i övrigt, som fattats i byggnadsfrågor under de senaste åren. Nu kommer återigen ett förslag om utredning. Jag måste för min del säga, att jag inte är belåten

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

med vare sig utskottets eller reservanternas förslag till motivering för denna utredning. Utskottet framhåller självt, att det kan bli ett dubbelarbete på grund av att andra utredningar pågå. Även av denna anledning skulle det ha varit intressant, om utskottet redovisat de övriga utredningar som pågå. För närvarande pågår en utredning beträffande förbilligande av lönekostnaderna för jordbrukets byggnation, en utredning, som i vårt tycke pågått och kommer att pågå alltför länge, innan det blir något resultat av den. I fråga om monopol- och kartellbildningar förordar utskottet en utredning, trots att även härutinnan pågår en utredning, som utföres av personer, som enligt min uppfattning äro synnerligen väl lämpade för uppgiften. Efterkrigsplaneringskommissionen har nämligen tillsatt en särskild delegation, som just skall behandla monopol- och kartellbildningsfrågorna. Jag vill nämna, att i efterkrigsplaneringskommissionen återfinner man sådana utmärkta personer som landsorganisationens ordförande Lindberg, Svenska byggnadsträarbetarförbundets ordförande Grewin, doktor Bonow, K. F., Svenska arbetsgivarförbundets representant, direktör Söderlund, och Sveriges industriförbunds ordförande, direktör Wehtje. Det pågår alltså en utredning i fråga om monopolen av en kommitté, sammansatt av personer, som säkert äro de bäst skickade i landet för en sådan uppgift. Utskottet yttrar sig vidare om priskontrollnämnden och ifrågasätter, huruvida den kan vara lämpad att kontrollera byggnadskostnaderna. På denna punkt har efterkrigsplaneringskommissionen yttrat sig. I samband med sitt yttrande om penningpolitiken hemställde kommissionen hos regeringen, att priskontrollnämnden skulle få ytterligare befogenheter, så att den under de kommande åren, alltså efterkrigsåren, skulle kunna ha till uppgift inte bara att sätta stopp för höjning av priser och löner, utan även öva effektiv kontroll över att priserna sänkas, där så är möjligt. Jag kan inte tänka mig annat än att priskontrollnämnden är den organisation, som bäst lämpar sig för denna uppgift. Inom priskontrollnämnden har man ju vana att bedöma sådana frågor, och den bör därför kunna få en vidgad befogenhet av statsmakterna. Givetvis kommer byggnadsfrågan att bli ett av de centrala problemen i efterkrigsplaneringen, även med hänsyn till sysselsättningsfrågan. Det blir därvid säkerligen inte lönefrågorna som bli de svåraste problemen under åren närmast efter kriget, utan det blir frågan om råvaruförsörjningen, alltså frågan om hur man skall förse byggnationen med tillräckligt material. Men det blir ju en sak, som inte har med det nu diskuterade problemet att göra. Givetvis komma även lönerna att bli av största intresse, eftersom man ställt upp ett så enormt byggnadsprogram. Det är sålunda av stor vikt att man får pågående och blivande utredningar färdiga, så att byggnationen kan ske så effektivt och rationellt som möjligt.

Huvudanledningen till att jag inte anser mig kunna följa utskottets förslag är den, att utskottet hänvisar till motiveringen, och i motiveringen har man, synes det mig, inte på ett tillbörligt sätt beaktat lönefrågorna.

Den siste ärade talaren har givetvis här hållit försvarstal för nuvarande löner och kritiserade i stället materialpriserna, och när herr Ekströmer kommer upp igen, förmodar jag att han liksom i sitt första anförande kommer att rikta sig mot lönesättningen och försvara materialkostnaderna. För min del vill jag ha en utredning om alltihop; jag vill alltså ha en förutsättningslös utredning. Och även om en sådan utredning antagligen kommer att stöta ihop med andra pågående utredningar, har jag ingenting emot att den verkställs -- tvärtom, den kanske är i högsta grad önskvärd. Men, herr talman, jag ber som sagt att utan någon hänvisning till givna riktlinjer i motivering eller hemställan få yrka, att första kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att förbilliga byggnads-

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)
kostnaderna. Jag önskar alltså att orden »enligt ovan angivna riktlinjer» måtte utgå ur hemställen i herr Ekströmers reservation för att man på detta sätt skall få alla frågor belysta genom denna utredning, som vi ju anse vara önskvärd.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! När herr Heüman framhöll, att byggnadsverksamheten var säsongbetonad, så kan han till en del ha rätt, ty för en del år sedan var det på det sättet, men med de nyare metoder som numera användas kan man bygga nästan året runt. Det skall vara oerhört kallt, om inte denna verksamhet skall kunna utövas.

Att arbetsgivarna skulle springa till arbetarna och överbjuda varandra och säga: »Vill du gå till mitt bygge, skall du få mer betalt!» — det tror jag inte så mycket på. Det har ju många gånger krävts långvariga strider för att nå fram till den löneuppgörelse som har gällt under de senaste åren.

Sedan vill jag säga till herr Heüman, att jag inte alls har påstått att timlönen för byggnadsarbetarna är för hög. Det är inte den jag kritiserat, utan vad jag kritiserade var att de ackordsprislistor som man följer i städerna tillämpas även på landsbygden, där de inte passa. Om man skall bygga en ladugårdslänga ute på landsbygden och hänga upp gallerportar eller dylikt, så användes den prislista som gäller vid upphängande av skjutdörrar i storstäderna i de finaste lägenheterna. Det innebär, att en byggnadssnickare kan förtjäna upp till 75 kronor om dagen, om han får sådan sysselsättning, och detta synes mig vara en oskälighet, som bör utredas.

Sedan sade herr Heüman, att om jag skall resa bort någon längre väg, så vill jag ha dagtraktamente, och det vilja byggnadsarbetarna också, om de skola resa ut på landet och utföra byggnadsarbeten. Då skulle jag vilja påpeka, att på landsbygden ha vi de flesta byggnadsarbetarna, och de kunde gärna vara kvar på landet, men i stället söka de sig in till städerna, där de kunna få bättre betalt.

Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa, utan har endast velat framhålla att denna utredning som nu skall företagas borde omfatta även frågan om arbetskostnaden.

Herr Ekströmer: Herr talman! Herr von Helands oro för att jag skall ge mig in på att förlänga debatten med ytterligare utläggningar om arbetskostnaderna och materialkostnaderna är alldeles onödig. Jag begärde ordet egentligen därför att herr Heüman påpekade, att vi reserverar, herr Ericsson och jag, gjort en liten utslutning i förhållande till motsvarande reservation i andra kammaren. Detta beror på att vi icke ville ställa oss bakom en sådan antydning, om man vill kalla det så, som förekommer i denna reservation, när det säges att man skall tillse, att icke mellanhänderna erhålla större ersättning än som rimligen motsvarar deras arbete och risker för verksamheten. Vi vilja, som sagt, icke ge vår sanktion åt en sådan antydning när det gäller en samhällsviktig och lojalt arbetande kår, och därför utslöt vi punkten. Men detta innebär ju icke att man icke skall ägna uppmärksamhet åt mellanhändernas uppgift. Utredningen skall ju avse förbilligande av byggnadskostnaderna, och om man då skall undersöka mellanhändernas ställning, gäller detta givetvis ett eventuellt förbilligande även av deras arbete, om sådant kan uppnås.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Det är ju i allmänhet på det sättet, att när man börjar diskutera byggnadsfrågan, så dröjer det inte länge, förrän man fastnar på lönespörsmålet. Det kan hända att en arbetargrupp eller kan-

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)

ske en och annan arbetare uppnått tillfälliga topplöner på en och annan plats i landet vid ett och annat tillfälle, eftersom det har stått tvist om tolkningen av ackordsbestämmelserna för det ena eller det andra slaget av arbete. Då det mycket ofta är omkring sådana ting, som diskussionen kommit att röra sig, har det väsentliga i saken i allmänhet inte diskuterats. Detta är emellertid olyckligt, enär hela detta spörsmål är så omfattande och viktigt att det vore skäl att det grundligt diskuterades från mera sakliga utgångspunkter än som i allmänhet sker.

Detta, att man så strängt håller på att när man utreder byggnadskostnaderna skall man också utreda lönerna, är egentligen rätt märkligt, ty hur mycket en byggnadsarbetare förtjänar, behöver man i allmänhet inte utreda. Vad han har i timlön och vad han förtjänar på ackord kan man få reda på antingen genom att studera kollektivavtalen och ackordsprislister eller genom att studera avlöningslistorna eller deklARATIONERNA. Vad en byggnadsarbetare har i årsinkomst är inte någon hemlighet för någon, men vad kartellerna och monopolen eventuellt förtjäna är en hemlighet för de allra flesta. Och det är en betydligt mycket mer invecklad procedur att klara ut, om de skaffa sig oskäligen vinster, än att ta reda på vad arbetarna förtjäna. Den frågan ha emellertid vi, som utgöra majoriteten inom utskottet, ansett vara den viktigaste.

Min namne på kristianstadslänsbanken har fäst sig vid att vid byggnadsarbeten ute på landsbygden tillämpades de prislister, som gällde i närmast belägna stad. Det är riktigt att så sker och att detta har väckt mycket stark opposition. Men när såväl herr Elofsson som herr von Heland efterlyste resultatet av de många diskussioner, förslag och beslut, som fattats om utredningar i fråga om byggnadskostnaderna på landsbygden, så böra de väl inte efterlysa dessa här i kammaren eller hos utskottsmajoriteten, utan de böra vända sig till statsrådet Rubbestad, som såvitt jag vet är den, som har hand om den utredning, som pågår rörande just byggnadskostnaderna på landsbygden. Han bör åtminstone kunna ge besked om hur långt denna utredning fortskridit och om de resultat, man där har utsikt att komma till.

Jag vill vidare påpeka, att byggnadsarbetarna inte äro okänsliga för att ackordsbestämmelserna kunnat komma att innehålla sådana bestämmelser, som äro oklara och som följaktligen i fråga om prissättningen kunna leda till resultat, vilka varken äro riktiga eller ur arbetsynpunkt lyckliga, eftersom de ju alltid ge tillfälle till angrepp. Praktiskt taget är ligen eller i varje fall vid alla de tillfällen, då ackordsprislister göras upp, företas ju också justeringar på det ena och det andra området för att anpassa de olika bestämmelserna till de faktiska förhållandena, d. v. s. för att undvika sådana topplöner, som här ha omnämnts.

Den reservation, som har fogats till detta utskottsutlåtande, upptar också frågan om de »allmännyttiga» företagen. Den sidan av saken skall jag emellertid inte gå in på nu, eftersom herr Heüman redan har sagt vad som överhuvud taget behöver sägas därom. Att i detta sammanhang använda ordet allmännyttig anser inte heller jag vara en lycklig formulering, och att det kommit med är närmast att betrakta som en följd av svenska språkets ordfattigdom. Men det är självfallet att man inte därmed velat skapa någon motsättning mellan företag, som exempelvis skulle få statssubvention för att bryta ett monopol, och vanliga privatägda företag. Det ligger inte någon underskattning av dem i detta uttryck.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Heüman: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att meddela, att om kammaren skulle bifalla herr von Helands yrkande om ändring i ut-

Om förbilligande av byggnadskostnaderna. (Forts.)
skottets kläm, komme detta troligen att medföra, att hela frågan faller. Det kräves nämligen att såväl andra som första kammarens beslut få lika karaktär, därest det överhuvud taget skall bli något positivt resultat i frågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herrar Ekströmer och Carl Eric Ericsson vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o) att kammaren skulle godkänna herr Emil Peterssons vid utlåtandet anförda reservation; samt 4:o), av herr *von Heland*, att kammaren för sin del måtte besluta att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 405, till Konungen i anledning av väckta motioner om anläggande av ett större jordbruk å de s. k. Ragundabottnarna.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 413, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning rörande tvångs-lösen av enskild järnväg;

nr 414, i anledning av väckt motion angående revision av åborättslagen;

nr 415, i anledning av väckta motioner om beredande av ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål;

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.;

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd; samt

nr 419, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 413, att utskottets hemställan i utlåtande nr 59, vidkommande förslaget nr 414, att utskottets hemställan i utlåtande nr 62, rörande förslaget nr 415, att utskottets hemställan i utlåtande nr 63, angående förslaget nr 417, att utskottets hemställan i utlåtande nr 61, i avseende på förslaget nr 418, att utskottets hemställan i utlåtande nr 64 samt, i fråga om förslaget nr 419, att utskottets hemställan i utlåtande nr 68 punkt C bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 416, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 60 bifölles av andra kammaren, såvitt angick nämnda kammare.

Herr **Sundberg** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I stort sett torde man kunna säga, att planläggandet och utförandet av statens ämbetsbyggnader skett efter riktiga principer. Undantag härifrån kunna påvisas, men i regel torde en lämplig avvägning hava ägt rum mellan föreliggande praktiska behov och arkitektoniska och estetiska synpunkter, samtidigt som vederbörlig hänsyn tagits till behövliga reservutrymmen. Detta senare förhållande har åt staten räddat ofantligt mycket pengar, ty det har inte dröjt länge, förrän reservutrymmena genomgående behövt tas i anspråk för sitt förutsedda ändamål — under tiden hava de naturligtvis nyttiggjorts för staten på annat sätt. Kostsamma nybyggen hava härigenom kunnat inhiberas eller skjutas på längre fram i tiden.

*Interpellation
om avveckling
av civila bygg-
nadsutred-
ningen m. m.*

I och med tillkomsten av 1940 års civila byggnadsutredning har man slagit in på en annan väg. Mot den tanke, som låg till grund för nämnda institutions inrättande, nämligen förhindrandet av lyx och alltför spatiösa utrymmen i de allmänna byggnaderna, finns intet att anföra. Men detta borde ha kunnat vinnas utan att tillskapa ännu en myndighet, som ådrager statsverket nya och säkerligen icke obetydliga kostnader.

Att den överorganisation, som på detta sätt skapats, lett till resultat, som icke kunna i alla avseenden ur det allmännas synpunkt anses lyckliga, torde vara tämligen allmänt känt. Om man tar ett exempel från ett statens verk, tillgår det så, att verket genom sin tekniska expertis låter utföra förslag till en viss om- eller nybyggnad, som därefter granskas av kungl. byggnadsstyrelsen. Nu tillkommer emellertid en extra granskningsmyndighet i civila byggnadsutredningen, och eftersom dess direktiv gå ut på att spara, är det förklarligt, att den frestas att som sitt huvudsyfte gå in för att skära bort, förenkla, förminska, i stället för att göra sig frågan, hur en byggnad skall utföras för att motsvara praktiska behov i framtiden i förening med rimliga krav på hygien och utrymmen. Detta har bl. a. medfört att statsutskottet, som i frågor av denna natur annars håller hårt om statens pung, vid åtskilliga tillfällen vägrat att vara med om det slags sparande, civila byggnadsutredningen rekommenderat genom sina alltför långt gående reduktioner av rum och rumsutrymmen. De praktiska män, som där sitta, veta alltför väl, att det här så långt ifrån gäller sparsamhet som snarare motsatsen. Ty när normala tider åter inträda, är det att befara att de människor, som nu tvingats in i civila byggnadsutredningens trånga prång, komma att göra krav gällande på normala och hygieniska utrymmen så som andra människor äro vana vid i detta land. Och dessa krav torde ej gå att avvisa, om man skall få behålla personalen. Men att lägga allt detta till rätta kommer att ställa stora anspråk på statens medel, vilka i stor utsträckning skulle ha kunnat sparas, därest utrymmena från början blivit skäligen avvägda och hänsyn även tagits till behövliga reservutrymmen. För detta ändamål har staten redan lämpliga organ i byggnads- och fortifikationsstyrelserna samt i vissa affärsverks särskilt inrättade upp- synings- och kontrollavdelningar, vilka alla väl fyllt sin uppgift i detta avseende, trots den hårda konkurrens i prutningshänseende, civila utredningen etablerat. Med hänsyn härtill frågar man sig, om inte tiden nu vore mogen att låta civila byggnadsutredningen bliva det kristidsorgan, som först avvecklas. I varje fall borde ändrade direktiv snarast meddelas densamma till förhindrande av de allvarliga olägenheter för framtiden, som ovan påtalats.

Under återopande av vad jag sålunda anført anhåller jag vördsamt om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kungl. kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Interpellation om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m. (Forts.)
Är herr statsrådet villig taga initiativ till att civila byggnadsutredningen avvecklas eller att densamma snarast möjligt meddelas ändrade direktiv?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 212, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser anslagsposter till reparations- och underhållskostnader m. m. under statens fastighetsfonder;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av kostnad för barackbyggnad vid landsstatshuset i Luleå;

nr 224, i anledning av väckta motioner om anordnande av bombsäkra skyddstunnlar för undervattensbåtar; och

nr 225, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till anordnande av allmänna samlingslokaler m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 47, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1944/45, m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 69, i anledning av väckt motion om gratifikation och pension åt förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlberg;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 66, angående ersättning åt av utskottet anlitate biträden;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad angår jordbruksärenden;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner;

första särskilda utskottets memorial nr 4, angående ersättning till kanslipersonalen hos första särskilda utskottet; samt

andra särskilda utskottets utlåtande nr 2, angående upptagande i riksstaten av anslag till brandförsvaret och civilförsvaret.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens första kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 21 juni 1944.

På därom gjord ansökning beviljade herrar deputerade vaktmästaren hos kammaren Eric Ström tjänstledighet för enskilda angelägenheter från och med den 22 innevarande juni till riksdagsarbetets slut.

Är och dag som ovan.

In fidem

G. H. Berggren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.22 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.
